

ΧΑΡΟΚΟΠΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ

**ΣΧΟΛΗ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ, ΓΕΩΓΡΑΦΙΑΣ ΚΑΙ ΕΦΑΡΜΟΣΜΕΝΩΝ
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ**

ΤΜΗΜΑ ΟΙΚΙΑΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΛΟΓΙΑΣ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ «ΒΙΩΣΙΜΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ»
«ΤΟΠΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ»

City Branding, για την πόλη της Καστοριάς

Διπλωματική Εργασία

Μουρατίδης Διονύσιος

Αθήνα, 2017

ΧΑΡΟΚΟΠΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ

**ΣΧΟΛΗ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ, ΓΕΩΓΡΑΦΙΑΣ ΚΑΙ ΕΦΑΡΜΟΣΜΕΝΩΝ
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ**

ΤΜΗΜΑ ΟΙΚΙΑΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΛΟΓΙΑΣ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ «ΒΙΩΣΙΜΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ»

«ΤΟΠΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ»

Τριμελής Εξεταστική Επιτροπή

Μητούλα Ροΐδω (Επιβλέπουσα)

Αναπληρώτρια Καθηγήτρια, Οικιακή Οικονομία και Οικολογία,

Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο

Γεώργιος Μαλινδρέτος

Επίκουρος Καθηγητής, Οικιακή Οικονομία και Οικολογία,

Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο

Κωνσταντίνος Μωραΐτης

Καθηγητής, Αρχιτεκτονική Σχολή, Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο

Ο Μουρατίδης Διονύσιος δηλώνω υπεύθυνα ότι:

- 1) Είμαι ο κάτοχος των πνευματικών δικαιωμάτων της πρωτότυπης αυτής εργασίας και από όσο γνωρίζω η εργασία μου δε συκοφαντεί πρόσωπα, ούτε προσβάλλει τα πνευματικά δικαιώματα τρίτων.
- 2) Αποδέχομαι ότι η ΒΚΠ μπορεί, χωρίς να αλλάξει το περιεχόμενο της εργασίας μου, να τη διαθέσει σε ηλεκτρονική μορφή μέσα από τη ψηφιακή Βιβλιοθήκη της, να την αντιγράψει σε οποιοδήποτε μέσο ή/και σε οποιοδήποτε μορφότυπο καθώς και να κρατά περισσότερα από ένα αντίγραφα για λόγους συντήρησης και ασφάλειας.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ABSTRACT.....	1
ΠΕΡΙΛΗΨΗ	6
ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	9
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: ΤΟ CITY BRANDING ΚΑΙ ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΟΥ.....	11
1.1) Εισαγωγή στην έννοια του City Branding	11
1.2) Τι είναι το Place Branding, το City Branding και το Place Marketing και ποιες οι διαφορές τους;	12
1.3) Διαφορετικές θεωρήσεις και η κριτική περί του city branding.....	17
1.4) Τι αποτελεί την επωνυμία της πόλης (city brand)	20
1.5) Το city branding και η Ελληνική πραγματικότητα	23
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: Η ΕΦΑΡΜΟΓΗ CITY BRANDING	26
2.1) Παραδείγματα City Branding σε πόλεις του εξωτερικού	26
2.1.1) Η περίπτωση της Βαρκελώνη στην Ισπανία	26
2.1.2) Η περίπτωση της Πάντοβα στην Ιταλία.....	28
2.1.3) Η περίπτωση του Παρισιού στη Γαλλία	29
2.2) Παραδείγματα City Branding ελληνικών πόλεων	30
2.2.1) Η περίπτωση της Θεσσαλονίκης	30
2.2.2) Η περίπτωση του Ηράκλειου Κρήτης ως μία από τις έξυπνες πόλεις του 2012	32
2.2.3) Το παράδειγμα του Δήμου Τρικάλων ως ψηφιακή πόλη	32
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΟΥΣΑΣ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ ΣΤΟ ΔΗΜΟ ΚΑΣΤΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΤΗΝ ΕΥΡΥΤΕΡΗ ΠΕΡΙΟΧΗ	34
3.1) Γεωγραφική τοποθέτηση και γεωφυσική κατανομή.....	34
3.2) Το αστικό περιβάλλον της Καστοριάς.....	40
Οι γραφικές συνοικίες της Καστοριάς, δρόμοι και πλατείες	40
3.3) Δημογραφικά δεδομένα του Δήμου	43
3.4) Ιστορικά στοιχεία του Δήμου Καστοριάς και της ευρύτερης περιοχής	47
3.5) Οικονομική δραστηριότητα και ανάπτυξη της πόλης	62
3.5.1) Γούνα	62
3.5.2) Τουρισμός.....	64
3.5.3) Αγροτική οικονομία	66
3.5.4) Σχέδιο για Βιώσιμη Ανάπτυξη	66
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: Η ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΦΥΣΙΟΓΝΩΜΙΑ ΤΗΣ ΚΑΣΤΟΡΙΑΣ	69

4.1) Μνημεία και σημαντικά κτίρια της Καστοριάς	69
4.1.1) Βυζαντινές εκκλησίες και μοναστήρια	69
4.1.2) Τα Αρχοντικά της Καστοριάς	80
4.1.3) Τα Νεοκλασικά της Καστοριάς	87
4.1.3) Οθωμανικά μνημεία στην Καστοριά	90
4.2) Ήθη, Έθιμα, Εκδηλώσεις και συνήθειες του τόπου	91
4.2.1) Ήθη και έθιμα	92
4.2.2) Πολιτιστικές Εκδηλώσεις της πόλης της Καστοριάς	95
4.2.3) Τραγούδια και Χοροί της Καστοριάς:	96
4.3) Κέντρα Πολιτισμού στον Δήμο Καστοριάς.....	97
4.3.1) Μουσεία-Επισκέψιμοι χώροι	97
4.3.2) Πολιτιστικοί και αθλητικοί οργανισμοί στην Καστοριά.....	101
4.3.3) Πολιτιστικοί Οργανισμοί:	103
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5: ΕΡΕΥΝΑ	106
5.1) ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ – City Branding : Η περίπτωση της Καστοριάς	107
5.2) Ποσοτική ανάλυση των αποτελεσμάτων του ερωτηματολογίου	109
5.3) Ανάλυση SWOT	116
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6 : ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΚΑΙ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ.....	118
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	124

ABSTRACT

The current paper deals with the new research field known as «city branding». City branding is a relatively new academic field of interest (Govers & Go, 2009; Hankinson, 2010). Scholars still borrow theories and practices of other disciplines. The purpose of city-branding is attracting investments, without being unilateral dependent on tourism, in order to spread the benefits to the local community on the basis of its own needs.

In the first chapter, an introduction is made, both to the concept of city branding and the other concepts, with which city branding is connected inextricably.

In the second chapter reference is made, to certain cities which are considered classic examples of city branding application.

In the third chapter, there is an introductory report on the situation in the municipality of Kastoria, in various sectors.

In the fourth chapter extensive reference, is being made, to the elements that compose the cultural character of Kastoria. The unique architecture,, is directly linked with the image of Kastoria.

The fifth chapter, presents the results of the research which was conducted in order to verify or not, certain information referred in the literature. The survey was conducted by sending questionnaires to operators and residents of the city of Kastoria.

Finally, the sixth chapter, presents conclusions and recommendations that could help in forming a more integrated approach to city branding, on the part of the municipality of Kastoria, and other municipalities facing similar challenges in attracting new investments and upgrading their residents' quality of life.

Key-words: City branding, City Identity, Kastoria, citizens, tourism.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η παρούσα εργασία έχει ως θέμα το νέο ερευνητικό πεδίο γνωστό με την ονομασία city branding. Το city branding αποτελεί ένα σχετικά καινούργιο πεδίο ακαδημαϊκού ενδιαφέροντος (Govers & Go, 2009; Hankinson, 2010), και οι μελετητές εξακολουθούν δανείζονται θεωρίες και πρακτικές από άλλους επιστημονικούς Σκοπός της διαδικασίας city-branding αποτελεί η προσέλκυση επενδύσεων, χωρίς όμως να συνοδεύεται από τη μονομερή εξάρτηση από τον τουρισμό, ώστε η διάχυση των ωφελειών στην τοπική κοινότητα να καταστεί δυνατή με βάση τις δικές της ανάγκες.

Στο πρώτο κεφάλαιο της εργασίας, γίνεται μία εισαγωγή στην έννοια του city branding και στην οριοθέτηση επιμέρους εννοιών, με τις οποίες συνδέεται άρρηκτα.

Στο δεύτερο κεφάλαιο γίνεται αναφορά σε πόλεις τόσο του εξωτερικού όσο και του εσωτερικού που αποτελούν κλασσικά παραδείγματα εφαρμογής city branding.

Στο τρίτο κεφάλαιο, γίνεται αναφορά στη κατάσταση που επικρατεί στον Δήμο Καστοριάς σε διάφορους τομείς.

Στο τέταρτο κεφάλαιο γίνεται εκτενής αναφορά στα στοιχεία που συνθέτουν την πολιτισμική φυσιογνωμία της Καστοριάς. Η ξεχωριστή αρχιτεκτονική, τόσο των βυζαντινών εκκλησιών όσο και των μακεδονικών αρχοντικών, είναι άμεσα συνυφασμένη με την εικόνα της πόλης της Καστοριάς.

Στο πέμπτο κεφάλαιο, παρουσιάζονται τα αποτελέσματα της έρευνας που πραγματοποιήθηκε με σκοπό την επαλήθευση ή μη ορισμένων στοιχείων που αναφέρονται στην εργασία, με βάση τη μελέτη της βιβλιογραφίας που μελετήθηκε.

Τέλος, στο έκτο κεφάλαιο, διατυπώνονται συμπεράσματα και προτάσεις που θα βοηθούσαν σε μία πιο ολοκληρωμένη προσέγγιση του city branding τόσο στον δήμο Καστοριάς όσο και σε άλλους δήμους που αντιμετωπίζουν ανάλογες προκλήσεις που αφορούν την προσέλκυση νέων επενδύσεων και την αναβάθμιση της ποιότητας ζωής των κατοίκων.

Λέξεις-Κλειδιά: City branding, ταυτότητα πόλης, Καστοριά, κάτοικοι, τουρισμός.

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΕΙΚΟΝΩΝ

Εικ.1. Η εκκλησία του Αγ. Παύλου στο City του Λονδίνου.....	σ.12
Εικ.2. Ο Καθεδρικός Ναός της Φλωρεντίας	σ.12
Εικ.3. Διαφορετικές χρήσεις του slogan “Barcelona Inspira”	σ.22
Εικ.4. Λογότυπο της Θεσσαλονίκης από το 2011.....	σ.26
Εικ.5. Δορυφορική εικόνα της πόλης της Καστοριάς.....	σ.29
Εικ.6. Η περιοχή γύρω από τη λίμνη της Καστοριάς που έχει χαρακτηριστεί ως ιδιαίτερου Φυσικού Κάλλους.....	σ.33
Εικ.7. Οι περιοχές με καταφύγια άγριας χλωρίδας και πανίδας, με κόκκινο τα όρια της λεκάνης απορροής της λίμνης της Καστοριάς.....	σ.34
Εικ.8. Η συνοικία Ντόλτσο κατά τη χειμωνιάτικη νύχτα.....	σ.36
Εικ.9. Αναπαράσταση του προϊστορικού οικισμού στο Δισπηλιό.....	σ.41
Εικ.10. Ο τάφος του Παύλου Μελά που βρίσκεται στον προαύλιο χώρο του Ι.Ν Μητροπόλεως Καστοριάς.....	σ.48
Εικ.11. Εξωτερική άποψη του του Ταξιάρχη Μητροπόλεως.....	σ.60
Εικ. 12. Εξωτερική άποψη του Αγίου Στεφάνου.....	σ.62
Εικ. 13. Τοιχογραφία στην εκκλησία των Αγίων Αναργύρων.....	σ.62
Εικ. 14. (Α)Εξωτερική άποψη της εκκλησίας της Παναγίας Κουμπελίδικης και δίπλα (Β) το επίσημο σήμα (Brand) του Δήμου Καστοριάς.....	σ.63
Εικ. 15. Άγιος Νικόλαος του Κασνίτζη.....	σ.64
Εικ. 16. Το καθολικό της Ι.Μ της Παναγίας Μαυριώτισσας.....	σ.65
Εικ. 17. Άγιοι Τρείς.....	σ.66
Εικ. 18. Ο Άγιος Αθανάσιος του Μουζάκη	σ.67
Εικ. 19. Αρχοντικό Εμμανουήλ.....	σ.72
Εικ. 20. Ζωγραφική αναπαράσταση της Κων/πόλης στο εσωτερικό του αρχοντικού Σκουτάρη.....	σ.72
Εικ.21. Αρχοντικό Μπασάρα.....	σ.73
Εικ.22. Αρχοντικό Παπατέρπου.....	σ.74
Εικ.23. Αρχοντικό Τσιατσιαπά.....	σ.75
Εικ.24. Η Οικία Λάκα.....	σ.78
Εικ.25. Η Οικία Καϊτέρη.....	σ.78
Εικ. 26. Η Οικία Καραβαγγέλη.....	σ.78
Εικ. 27. Η Οικία Σέκρου.....	σ.79
Εικ. 28. Καστοριανοί μετέχουν στα Ραγκουτσάρια.....	σ.81
Εικ. 29. Το λογότυπο του Μεσαιωνικού φεστιβάλ Αλεξιάδα.....	σ.83
Εικ. 30. Τα Χάλκινα της Καστοριάς στο Balkan Festival στη Θεσσαλονίκη....	σ.84
Εικ. 31. Το Αρχοντικό Πηχεών -Μουσείο Μακεδονικού Αγώνα.....	σ.86
Εικ. 32. Εσωτερική λίμνη στη Σπηλιά του Δράκου.....	σ.87
Εικ. 33. Το Ενυδρείο Καστοριάς «Οικουμενικός Πατριάρχης Βαρθολομαίος».....	σ.88
Εικ. 34. Το Θέατρο Βουνού.....	σ.88
Εικ. 35. Σύγχρονη αναπαράσταση του λιμναίου οικισμού στο Δισπηλιό.....	σ.89

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΠΙΝΑΚΩΝ

Πίν.1: Βασικές προσεγγίσεις του Μάρκετινγκ και Branding Τόπου	σ.28
Πίν.2: Ποσοστιαία κατανομή μέτρων κατά προϊόν.....	σ.67
Πίν. 3: Ο Καλλικρατικός Δήμος Καστοριάς σύμφωνα με την Απογραφή του 2011 στην Περιφερειακή Ενότητα Καστοριάς.....	σ.39
Πίν. 4: Πληθυσμός ΠΕ, Δήμου και δημοτικής ενότητας Καστοριάς ανά δημοτική ενότητα σύμφωνα με την Απογραφή του 2011.....	σ.40
Πίν 5. Επιχειρήσεις του Ν. Καστοριάς ανά δραστηριότητα, μέλη του επιμελητηρίου Καστοριάς.....	σ.54
Πίν 6. Ανάπτυξη του τουριστικού τομέα στο Ν. Καστοριάς πριν το 2009.....	σ.56

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Οι τοπικές, περιφερειακές και κρατικές αρχές εντατικοποιούν τις προσπάθειες τους να βελτιώσουν την εικόνα και τη φήμη τους, αναζητώντας τα αποτελεσματικότερα εργαλεία. Οι στρατηγικές μάρκετινγκ και branding του τόπου βασίζονται σε διαφορετικές επιστημονικές προσεγγίσεις και δεξιότητες που περιλαμβάνουν πεδία όπως ο χωρικός σχεδιασμός, η χωρική ανάπτυξη, η κοινωνική και οικονομική γεωγραφία, η έρευνα μάρκετινγκ, η διοργάνωση ειδικών γεγονότων, ο σχεδιασμός επικοινωνιακών εργαλείων, η αξιολόγηση επενδύσεων, η τιμολόγηση, η διαχείριση διαδικτυακών εργαλείων και η μέτρηση επιπτώσεων. Παράλληλα πρέπει να υπάρχει η σχετική ευελιξία ώστε να απευθύνονται σε διαφορετικά κοινά-στόχους και εξειδικευμένες αγορές, να αντιμετωπίζουν απρόβλεπτα γεγονότα ή κρίσεις και να λαμβάνουν υπόψη τις διαφορετικές οικονομικές και κοινωνικές συνιστώσες ενός τόπου.

Το branding τόπου είναι μία σύνθετη διαδικασία που καλύπτει πολλές πτυχές της εικόνας και της ζωής του τόπου. Στόχος μιας τέτοιας διαδικασίας είναι η αναζήτηση εκείνων των στοιχείων που κάνουν τον κάθε προορισμό μοναδικό και ξεχωριστό. Αποτελεί ένα ισχυρό εργαλείο ανάπτυξης που μπορεί να λειτουργήσει για πολλά χρόνια, αρκεί να στηθεί σωστά. Γι' αυτό απαιτείται υψηλή εξειδίκευση και εμπειρία από τον μελετητή, συνέπεια και συνέχεια από τον ίδιο τον τόπο στην εφαρμογή. Η διαχείριση ταυτότητας (branding) παλαιότερα, αποτελούσε απλά ένα μέρος του προϊόντος και όχι μια ξεχωριστή διαδικασία. Στις μέρες μας, οι επιχειρήσεις και οι εταιρείες δίνουν ιδιαίτερη βαρύτητα σε αυτό που ονομάζεται «χτίσιμο μιας ταυτότητας». Αποτελεί σημαντικό θεμέλιο του σύγχρονου μάρκετινγκ και ένα βασικό εργαλείο για τις στρατηγικές που ακολουθεί η εκάστοτε επιχείρηση. Είναι επομένως κάτι πολύ περισσότερο από την τοποθέτηση μιας ετικέτας σε ένα φανταχτερό προϊόν. (Μιχάλης Καραβατζής, G. J. Ashworth, 2004).

Στην παρούσα εργασία παρουσιάζεται σε θεωρητικό επίπεδο η έννοια του city branding σύμφωνα με την υπάρχουσα βιβλιογραφία, ενώ στην συνέχεια γίνεται μία διερεύνηση, με την εξέταση όλων των σχετικών παραγόντων, για το πώς θα μπορούσε η εφαρμογή του city branding στην πόλη της Καστοριάς να την καταστήσει ως ένα ελκυστικό τουριστικός προορισμός που θα ξεχωρίζει λόγω των ιδιαίτερων συγκριτικών πλεονεκτημάτων που διαθέτει. Αν μπορεί να δημιουργήσει μια ελκυστική εικόνα και να αποκτήσει μια ταυτότητα και μοναδικότητα που θα την κάνουν γνωστή και να ξεχωρίζει τόσο στο εθνικό όσο και στο πολύ ανταγωνιστικό διεθνές περιβάλλον.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: ΤΟ CITY BRANDING ΚΑΙ ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΟΥ

1.1) Εισαγωγή στην έννοια του City Branding

Η έννοια του όρου city branding αναφέρεται στις μεθόδους που πρέπει να ακολουθήσουν οι υπεύθυνοι φορείς μίας πόλης για την ανάπτυξη της. Πρόκειται για ένα σημαντικό αστικό εργαλείο ανάπτυξης της πόλης, όπου η έννοια της επωνυμίας και της ταυτότητας της παίζουν καθοριστικό ρόλο. Είναι γεγονός πως υπάρχει ένας αριθμός διαφοροποιούμενων ερμηνειών της διαδικασίας του city branding. Οι ερμηνείες αυτές αφορούν στη διαφορετική προσέγγιση του όρου που υιοθετείται σε κάθε περίπτωση. Έτσι, σε ορισμένες περιπτώσεις τείνει να θεωρείται ως ένα είδος μάρκετινγκ, άλλες ως λανσάρισμα, και άλλοτε ως καθαρή διαφήμιση, άλλες ως απλή προώθηση, έννοιες δηλαδή που κινούνται σε παραπλήσια πεδία και πολλές φορές αλληλοκαλύπτονται εξυπηρετώντας τον ίδιο ή κοντινούς στόχους. Η ερμηνεία που θα αποδίδεται κάθε φορά εξαρτάται αποκλειστικά από το βαθμό με τον οποίο το παραδοσιακό μάρκετινγκ ή άλλες εμπορικές πρακτικές (διαφήμιση, δημόσιες σχέσεις) χρησιμοποιούνται και προσαρμόζονται στη πραγματικότητα των πόλεων. Επομένως, η απόδοση και οριοθέτηση της έννοιας city branding δε μπορεί να γίνει σε αυστηρά καθορισμένα πλαίσια, αφού εμπεριέχει πολλές αλληλένδετες μεταξύ τους πρακτικές. Η έννοια της προώθησης των πόλεων αποτελεί μέρος της ευρύτερης αστικής πολιτικής, γνωστής με τον όρο place marketing (χωρικό μάρκετινγκ), η οποία είναι δυνατό να κατανοηθεί αν η προσέγγισή της γίνει με βάση το φαινόμενο της «αστικής επιχειρηματικότητας». Η εμφάνιση του συγκεκριμένου φαινομένου είναι εκείνη που έχει ενθαρρύνει τις πόλεις να υιοθετήσουν σαφείς πολιτικές προώθησης πόλεων με σκοπό την προσέλκυση επενδύσεων και καταναλωτικού ενδιαφέροντος για την επίτευξη οικονομικής ανάπτυξης.

Ως εκ τούτου μπορεί να θεωρηθεί ότι αποτελεί και ως ένα συνονθύλευμα όλων των προαναφερόμενων διαδικασιών αφού έχει προηγηθεί η διαδικασία προσαρμογής τους, με βάση υπάρχουσες τεχνικές που αφορούν σε προϊόντα και επιχειρήσεις, σε πολιτικές που θα φέρουν αποτέλεσμα σχετικά με την προώθηση της πόλης σε πολιτιστικό, κοινωνικό, τουριστικό και οικονομικό επίπεδο.

1.2) Τι είναι το Place Branding, το City Branding και το Place Marketing και ποιες οι διαφορές τους;

Η παγκοσμιοποίηση της οικονομίας προκάλεσε από την πρώτη φάση της τον ανταγωνισμό των κρατών, των περιφερειών και των πόλεων για την προσέλκυση συντελεστών παραγωγής και επενδύσεων. Η ταχεία απελευθέρωση του διεθνούς εμπορίου, η ραγδαία μείωση του μεταφορικού κόστους, η ραγδαία εξέλιξη των τεχνολογιών πληροφόρησης και επικοινωνίας, η ενσωμάτωση στην παγκόσμια οικονομία σχεδόν όλων των χωρών του κόσμου, η ύπαρξη τεράστιων επενδυτικών κεφαλαίων και η αύξηση της διεθνούς κινητικότητας ανθρώπινων και υλικών πόρων, οι νέες στρατηγικές που εφαρμόζονται από τις πολυεθνικές εταιρείες κ.α., δημιούργησαν συνθήκες που επέτρεψαν τη διεθνοποίηση της παραγωγής και διάθεσης αγαθών και υπηρεσιών (Porter 1988, 1989, 2001). Η δημιουργία της ευρωζώνης και η κυκλοφορία του ευρώ το 2002 διαμόρφωσε ένα περιβάλλον περισσότερο ανταγωνιστικό για τις επιχειρήσεις και τις εθνικές οικονομίες, καθώς διευκόλυνε σημαντικά τη ροή κεφαλαίων, ευνοώντας ταχύτερες ανακατανομές των συντελεστών παραγωγής στο χώρο. Από τους Κότιος και Τσέλιος (2000) θεωρείται πώς οι αλλαγές έχουν σχηματοποιηθεί ως εξής:

- Διεθνοποίηση, δηλαδή το άνοιγμα των αγορών και η άρση πολλών μορφών προστατευτισμού.
- Περιφερισμός δηλαδή η προσπάθεια δημιουργίας κοινών αγορών σε διάφορες ηπείρους.
- Περιφερειοποίηση δηλαδή η ανάδειξη των περιφερειών σε αυτόνομους παράγοντες σε μια παγκοσμιοποιημένη αγορά.

Αποτέλεσμα των ανωτέρω υπήρξε η υιοθέτηση εκ μέρους διαφόρων χωρών, κατάλληλων στρατηγικών προκειμένου να αναδείξουν τα συγκριτικά τους πλεονεκτήματα, ώστε να δημιουργήσουν ευνοϊκές συνθήκες υποδοχής και να προσφέρουν ελκυστικές υπηρεσίες και να αποτελέσουν τον τόπο εγκατάστασης νέων οικονομικών δραστηριοτήτων, προσέλκυσης συντελεστών παραγωγής (π.χ. κεφάλαια, τεχνολογία, εργασία), εδρών οργανισμών, μεγάλων γεγονότων, τουριστών κ.α. (Dinnie 2009, Kotler κ.α 1993). Τα παραδοσιακά και πιο διαδεδομένα κίνητρα προσέλκυσης επενδύσεων και ανθρώπων, κυρίως φορολογικά και προσφορά γης-

πλαισιώθηκαν από σύγχρονα εργαλεία. Πρώτα χρησιμοποιήθηκαν τεχνικές της διαφήμισης προκειμένου να βελτιωθεί η εικόνα ενός τόπου, όπως καταχωρήσεις στον ημερήσιο τύπο, τηλεοπτικά σποτ, η δημιουργία logos, slogans κλπ. (Ward, 1998). Καθώς η εξέλιξη στις Τεχνολογίες Πληροφορικής και Επικοινωνιών (ITC) παρείχε διαρκώς νέες δυνατότητες, η διαφήμιση των τόπων κατευθύνθηκε σταδιακά προς το Διαδίκτυο. Ανάμεσα σε άλλα, οι τοπικές αρχές μετέβαλλαν τους όρους πρόσβασης στα δημόσια αγαθά, καθιστώντας τα συχνά επί πληρωμή ή ιδιωτικά, έδωσαν χώρο σε ομάδες συμφερόντων και πολιτών ώστε να χαραχθούν επιμέρους πολιτικές (Γετίμης, 1999 και 2000) και προχώρησαν σε αστικές αναπλάσεις, μικρότερης ή μεγαλύτερης κλίμακας. Καθοριστικής σημασίας για την επίτευξη του παραπάνω στόχου υπήρξε η δημιουργία ενός θετικού, ελκυστικού προφίλ ενός τόπου. Αυτό δύναται να επιτευχθεί και μέσω ενός σύγχρονου μέσου, του μάρκετινγκ τόπου (place marketing), του οποίου μια εξειδικευμένη μορφή συνιστά το μάρκετινγκ επενδύσεων (Freire 2005, Hospers 2010, Lucarelli and Berg 2011).

Ταυτόχρονα οι πόλεις βρίσκονται σε καθεστώς συνεχούς ανταγωνισμού μεταξύ τους. Συνεπώς, στην εποχή της παγκοσμιοποίησης ο ανταγωνισμός μεταξύ τόπων (πόλεων ή περιφερειών) έλαβε σαφείς και έντονες διαστάσεις και προσέελκυσε ιδιαίτερο ενδιαφέρον αφού προκειμένου να προσελκύσουν επενδύσεις, και οι πόλεις στρέφονται προς μια αναζήτηση των πολιτικών και των εργαλείων ανασυγκρότησης και αναβάθμισης των χαρακτηριστικών τους. Δύο από τις ευρέως εφαρμοσμένες αστικές πολιτικές, που επεμβαίνουν στον μετασχηματισμό και στην αύξηση της ελκυστικότητας του προφίλ των πόλεων, αποτελούν η αστική αναγέννηση (urban regeneration) και το μάρκετινγκ τόπου (place marketing).

Ο Couch (1990) ορίζει την **αστική αναγέννηση** ως «η διαδικασία κατά την οποία η πολιτεία ή η τοπική κοινότητα επιδιώκει να επαναφέρει τις επενδύσεις, την απασχόληση, την κατανάλωση και τη βελτίωση της ποιότητας ζωής μέσα σε αστικές περιοχές». Οι Roberts και Sykes (2000) διατυπώνουν ότι η αστική αναγέννηση αποτελεί ένα ολοκληρωμένο όραμα που οδηγεί στην επίλυση των αστικών προβλημάτων και επιδιώκει τη διαρκή βελτίωση της οικονομικής, φυσικής, κοινωνικής και περιβαλλοντικής κατάστασης μιας περιοχής που υπόκειται σε αλλαγές. Γίνεται σαφές ότι πρόκειται για μια μακροχρόνια και στρατηγικής σημασίας δραστηριότητα, η οποία έχει ως στόχο το συντονισμό και την ολοκλήρωση ευρύτερων τομεακών αστικών πολιτικών που αποσκοπούν στην ευημερία των κατοίκων και στην ανάπτυξη.

Έννοια επίσης καινούργια ως προς τα ελληνικά δεδομένα, το μάρκετινγκ τόπου (**place marketing**), ορίζεται από τον Kotler (1999) ως: «*Το μάρκετινγκ τόπου αφορά στη διαδικασία*

σχεδιασμού ενός τόπου προκειμένου να ικανοποιήσει τις ανάγκες των αγορών-στόχων στις οποίες απευθύνεται. Μπορεί να είναι επιτυχημένο όταν ικανοποιούνται δυο παράμετροι: α) οι επιχειρήσεις και οι κάτοικοι αποκτούν ικανοποίηση από την κατανάλωση των αγαθών και των υπηρεσιών που ο τόπος τους παρέχει και β) οι προσδοκίες των αγορών στόχων (επενδύσεις, επισκέπτες κ.ά.) ικανοποιούνται, στο βαθμό που τα αγαθά και οι υπηρεσίες που τους παρέχει ο τόπος είναι και αυτά τα οποία επιθυμούν να λάβουν». Το μάρκετινγκ τόπου βασίζεται σαφώς στη λογική του παραδοσιακού μάρκετινγκ επιχειρήσεων, προϊόντων, υπηρεσιών κ.ά. Ωστόσο, πρόκειται για μια διακριτή διάσταση του μάρκετινγκ, που πλέον φαίνεται να θεωρείται ως «αιμοδότης» ενός τόπου για την επιβίωσή του στο σύγχρονο ανταγωνιστικό περιβάλλον (Davidson & Rogers, 2006). Αυτή η αντιμετώπιση της πόλης ως προϊόν βρίσκει αρκετές αντιστάσεις και κριτικές. Στόχος της διαδικασίας marketing τόπου είναι η «αποδόμηση της εμπειρίας» του προϊόντος «τόπος/πόλη» σε επιμέρους χαρακτηριστικά (Kotler, 1993), με επιδιωκόμενο αποτέλεσμα την αύξηση της ελκυστικότητας και κατ' επέκταση της ανταγωνιστικότητας μιας περιοχής. Ωστόσο, υπογραμμίζεται ότι το μάρκετινγκ τόπου συμπληρώνει και δεν αντικαθιστά τον πολεοδομικό σχεδιασμό (Defner & Metaxas, 2006), αλλά συγκλίνει με βασικά πεδία της αστικής πολιτικής και οικονομίας.

Η ενισχυμένη ταυτότητα ενός τόπου συμβάλλει αποφασιστικά στην ενίσχυση της ελκυστικότητας του σε επισκέπτες και επενδύσεις και με τον τρόπο αυτό δημιουργεί τη βάση για την οικονομική του ανάπτυξη (Clifford, 1993; Castells, 2010). Η ανάπτυξη αυτή στηρίζεται κατά κύριο λόγο στην ανάπτυξη του πολιτιστικού τουρισμού που εκμεταλλεύεται το διαθέσιμο πολιτιστικό απόθεμα είτε με το χαρακτήρα του υλικού κτιριακού και άλλου προϊόντος είτε με τη μορφή πολιτιστικών δραστηριοτήτων που λαμβάνουν χώρα στον συγκεκριμένο τόπο και απευθύνονται σε κατοίκους και επισκέπτες. (Zukin 1996, Pendlebury, 2009).

Το μάρκετινγκ της πόλης, ή και το branding της πόλης, συνδέεται ισχυρά, με την 'εικόνα'. Η εικόνα του Λονδίνου, για παράδειγμα είναι συνδυασμένη στο νου των περισσότερων ανθρώπων την εικόνα του Big Ben και του Πύργου του Λονδίνου τα οποία αποτελούν μερικά από τα πιο εντυπωσιακά μνημεία της πόλης. Η εικόνα, όμως, δεν ταυτίζεται αποκλειστικά με κυριολεκτικές εικόνες, αν και μπορεί να εμπεριέχει στοιχεία που να συνδέονται με κυριολεκτικές εικόνες. Η εικόνα ενός τόπου διαφέρει σημαντικά από το πώς την αντιλαμβάνονται οι κάτοικοι σε σχέση με τους επισκέπτες του. Συνήθως οι κάτοικοι ενός τόπου να έχουν μία πιο λεπτομερή και διαφοροποιημένη εικόνα του τόπου τους, σε σχέση με αυτούς που δεν δραστηριοποιούνται σε αυτόν, και βλέπουν τον τόπο αυτό μέσα από την πιο

απλοποιημένη ματιά του επισκέπτη, συνήθως επηρεασμένη από έμμεση γνώση, όπως αυτή που διαδίδεται δια μέσω των Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης. Η εικόνα επίσης όχι μόνο δεν είναι απαραίτητα αναλλοίωτη στο χρόνο, ή κοινή προς όλους, αλλά μπορεί να είναι σε μικρότερο ή μεγαλύτερο βαθμό σκόπιμα κατασκευασμένη. Η εικόνα αντιστοιχεί περισσότερο σε μια εν μέρει άρρητη αφήγηση για την πόλη, αφήγηση που μπορεί να έχει άμεση σχέση και με αυτό που ονομάζουμε Ιστορία ή με την παράδοση, αλλά και με επινοημένες παραδόσεις.. Ιστοσελίδες, διαδικτυακές πύλες, σύνθετες πλατφόρμες δημοσιών φορέων (Καρύδας, 2007) δημιουργήθηκαν προκειμένου οι πόλεις να μπορέσουν να απευθυνθούν εν δυνάμει στην παγκόσμια αγορά. Ιδιαίτερα την τελευταία δεκαετία σημειώθηκαν μια σειρά από καινοτομίες οι οποίες πρακτικά, οδήγησαν σε προέκταση του κοινωνικού χώρου στο Διαδίκτυο. Έτσι το Google Earth, επέτρεψε την παρουσίαση των πλέον διαφορετικών πληροφοριών, οπτικοποιημένες, ποσοτικές και πολλών άλλων ειδών σε μία ενιαία πλατφόρμα. Οι σελίδες μοιραζόμενης (shared) γνώσης, όπως π.χ. η Βικιπαίδεια εξαπλώνονται ταχύτατα, δίνοντας την ευκαιρία στο πιο ενημερωμένο κοινό να αναζητά πολύ σπάνιες πληροφορίες για κάθε αντικείμενο , με σημαντικό βαθμό εγκυρότητας. Τα Social media αποδείχτηκαν ακόμη ισχυρότερος καταλύτης. Τα διάφορα διαδικτυακά «Φόρα» και το blogging οδήγησαν στην παρακμή των παραδοσιακών μέσων ενημέρωσης στη διακίνηση, την ανάλυση και το σχολιασμό της πληροφορίας. Ακόμη πιο πρόσφατα το Facebook επέτρεψε την κοινωνική δικτύωση ανθρώπων με πολλά, λιγότερα ή καθόλου κοινά στοιχεία και το Twitter οδήγησε σε μια δυνάμει διαρκή πληροφόρηση σε μεγάλο αριθμό ανθρώπων. Το αποτέλεσμα όλων αυτών των νέων εργαλείων ήταν οι νέες προκλήσεις για το μάρκετινγκ τόπων, καθώς οι πόλεις είναι πλέον εκτεθειμένες σε άμεση κριτική, σε ζωντανό χρόνο και με κίνδυνο η ζημιά στην εικόνα τους να είναι μόνιμη. Μέχρι στιγμής, οι πόλεις περιορίζονται σε μια επίσημη παρουσία, χωρίς να έχουν ωφεληθεί στον ίδιο βαθμό με τις επιχειρήσεις ή τις διάφορες κοινότητες από τις δυνατότητες που παρέχουν τα νέα μέσα.

Με τον όρο **city-branding** εννοείται η δημιουργία ενός συστήματος ανταγωνιστικής ταυτότητας της πόλης. Η διαδικασία αυτή επικεντρώνεται κυρίως στην αντίληψη των ανθρώπων για τις πόλεις και προσπαθεί να την επηρεάσει με τέτοιο τρόπο ώστε να ευνοεί τις παρούσες συνθήκες ή τις μελλοντικές ανάγκες της (Μηλιώνης, 2005). Η διαδικασία του city-branding επιλέγει τα βασικά χαρακτηριστικά της ταυτότητας μιας πόλης και τα επικοινωνεί με κατάλληλο τρόπο, προσπαθώντας να διαμορφώσει ιδανικές καταστάσεις που συνθέτουν μια ιστορία γύρω από αυτά. Με άλλα λόγια, το city-branding αναφέρεται σε ένα στρατηγικό πλάνο βελτίωσης της

εικόνας μιας πόλης. Το αποτέλεσμα της διαδικασίας του branding είναι μια πολυδιάστατη κατασκευή που έχει νοητικές, συναισθηματικές και ψυχολογικές διαστάσεις, πέρα από υλικές και αισθητικές (Kavaratzis, 2008). Βασικό πρόβλημα που παρατηρείται συνήθως είναι η σύγχυση ανάμεσα στην ολοκληρωμένη στρατηγική branding με ένα από τα συστατικά της που είναι ο σχεδιασμός ενός λογοτύπου και ενός σλόγκαν ή στην καλύτερη περίπτωση η χάραξη μιας διαφημιστικής εκστρατείας (Kavaratzis, 2008). Συχνά, η στρατηγική branding μιας ελληνικής πόλης ξεκινάει και τελειώνει με το λογότυπο και με μια οπτική επικοινωνιακή στρατηγική, διαδικασία που από πάρα πολλούς θεωρείται ως αναποτελεσματική και χωρίς ουσία (Kalandides, 2011). Το marketing τόπου και το city branding είναι τα εργαλεία που μπορεί να χρησιμοποιήσει η πόλη για να αναδείξει το «νέο» αστικό περιβάλλον που δημιουργείται, έτσι ώστε να προσελκύσει επενδύσεις, καθώς και για να εκμεταλλευτεί την παρέμβαση αστικής αναγέννησης προκειμένου να δημιουργήσει μια νέα «ισχυρή» επωνυμία και να λανσάρει την ανταγωνιστική της ταυτότητα.

Συνεπώς, η διαδικασία marketing και branding τόπου είναι μια διαδικασία στρατηγικού χαρακτήρα που είναι χρήσιμο να χρησιμοποιείται σε σχέδια αστικής αναγέννησης με σκοπό να αυξήσουν την αποτελεσματικότητα της διαδικασίας αναγέννησης μιας πόλης ή μιας περιοχής της. Όπως προαναφέρθηκε το μάρκετινγκ πόλης, αλλά και το branding μιας πόλης, συνδέεται ισχυρά, με την 'εικόνα'.

Η **εικόνα** του τόπου είναι η απλοποιημένη, γενικευμένη και συχνά στερεότυπη εντύπωση που έχουν τα άτομα για μια περιοχή, μια πόλη, μια περιφέρεια ή μια χώρα (Hall, 2005). Η εικόνα της πόλης, ακόμα στην περίπτωση προσπάθειας μίας σκόπιμης συγκρότησης ή ανασκευής της, βρίσκεται σε διαλεκτική σχέση με τα πραγματικά χαρακτηριστικά και την ιστορία της πόλης στην οποία επενδύεται ή επιτίθεται. Επομένως και προφανώς όταν ενδιαφερόμαστε για την εικόνα μιας πόλης ή τις εν δυνάμει εικόνες της, ακόμα και για τη δυνατότητα συγκρότησης και προώθησης μιας νέας εικόνας, είναι σκόπιμο να εξετάσουμε και την ιστορία της.

Περαιτέρω, η προσπάθεια κατασκευής ή διαχείρισης εικόνας απευθύνεται σε μια περισσότερο ή λιγότερο συγκεκριμένη ομάδα ή target-group.

Εικόνα 1 : Η εκκλησία του Αγ. Παύλου στο City του Λονδίνου (Πηγή: Pinterest .com)

Μιλώντας για την σημασία της εικόνας Η εκκλησία του Αγ. Παύλου κάποτε κυριαρχούσε στο περιβάλλον του City του Λονδίνου, ενώ σήμερα έχει χαθεί αναμεσά στα πολυώροφα κτίρια γραφείων που την περιστοιχίζουν, συμβολίζοντας με αυτό τον τρόπο την κυριαρχία της οικονομικής δραστηριότητας πάνω στην ανάγκη για θρησκευτική λατρεία. Σε πλήρη αντίθεση, στην Ιταλία απετράπη η εξαφάνιση του Duomo στην Φλωρεντία με την επιλογή ειδικών κανονισμών ελέγχου δόμησης και προστασίας του περιβάλλοντος

Εικόνα 2: Ο Καθεδρικός Ναός της Φλωρεντίας (Πηγή: Flickr.com)

1.3) Διαφορετικές θεωρήσεις και η κριτική περί του city branding

Ιστορικά το μάρκετινγκ τόπου ξεκίνησε να προβάλλεται ως ένα νέο εργαλείο σχεδιασμού και διαχείρισης του χώρου από τη δεκαετία του '80, τη δεκαετία της ταχείας ανάδυσης των πολιτικών αστικής αναγέννησης. Ωστόσο, δέχθηκε πολύ μεγάλη αμφισβήτηση και κριτική, και ουσιαστικά η σημασία της εικόνας μιας περιοχής ή στην προκειμένη περίπτωση μιας πόλης, προσέλκυσε αυξανόμενο ενδιαφέρον αρκετά αργότερα και πάντα ως αποτέλεσμα της έντασης της διαδικασίας της παγκοσμιοποίησης, του ανταγωνισμού και της τεχνολογικής εξέλιξης. Παράλληλα, κατά την εξέλιξη της διαδικασίας του marketing τόπου, υπήρξε μια σαφής εξειδίκευση και επικέντρωση μόνο στη διαδικασία διαχείρισης της εικόνας μιας πόλης. Πρόκειται, δηλαδή, για τη μετάβαση από την εποχή του μάρκετινγκ τόπου (πριν τη δεκαετία του

City Branding, για την πόλη της Καστοριάς

2000) στην εποχή του place branding και του city branding, δηλαδή στην ανάδειξη και επικράτηση ενός από τα συστατικά του marketing τύπου, το οποίο είναι σύμφωνα με τον Μιχάλη Καραβατζή (2008) το λανσάρισμα της πόλης.

Μία στρατηγική μάρκετινγκ και branding του τόπου σχετίζεται με τη δημιουργία και χρήση επικοινωνιακών εργαλείων προκειμένου μία πόλη, μία περιφέρεια ή μια χώρα να βελτιώσει την εικόνα και τη φήμη της, να προσελκύσει επισκέπτες, επενδύσεις ή νέους κατοίκους και να δημιουργήσει συναισθήματα ταύτισης και περηφάνιας στους υφιστάμενους κατοίκους. Παράλληλα περιλαμβάνει και την προσπάθεια αντιστροφής ή ακύρωσης των όποιων αρνητικών εικόνων. Η σημασία επομένως του αντικειμένου για την Ελλάδα στην τρέχουσα οικονομική συγκυρία είναι προφανής. Χαρακτηριστικό είναι το γεγονός, όπως διαπιστώνει ο Warnaby (2009), ότι το μεγαλύτερο μέρος των δημοσιεύσεων αφορούν μεν τον αστικό χώρο αλλά το ενδιαφέρον είναι ευρύτερο. Επομένως η εικόνα και η φήμη ενός τόπου γίνονται πλέον αντικείμενο επαγγελματικής παρέμβασης όπου η πολυπλοκότητα των σχέσεων και των προβλημάτων απαιτούν μία συγκεκριμένη πρακτική αντιμετώπιση (Ashworth και Voogd 1990, Dayan 2001/2004, Δεφνέρ και Μεταξάς 2006, Kotler και Armstrong 1987/2009). Η στρατηγική μάρκετινγκ του τόπου καλείται να αντλήσει στοιχεία από διαφορετικά επιστημονικά αντικείμενα, να λάβει υπόψη τις ιδιαιτερότητες διαφορετικών πληθυσμιακών ομάδων και εξειδικευμένων τμημάτων της αγοράς, να αντιμετωπίσει απρόβλεπτα γεγονότα ή κρίσεις και να ανιχνεύσει τις ιδιαίτερες οικονομικές και κοινωνικές συνιστώσες μιας περιοχής (Keans και Philo 1993, Gold και Ward 1994, Kavaratzis και Ashworth 2005, Kolb 2006, Avraham και Ketter 2008).

Ειδικά όσον αφορά τη προσπάθεια ανάλυσης της εικόνας της πόλης, η οποία απασχολεί τις επιστήμες και τη λογοτεχνία εδώ και πολλές δεκαετίες: ο Kevin Lynch εισάγει έννοιες όπως ο «γνωστικός χάρτης» και τα στοιχεία αναγνωσιμότητας μιας πόλης (1960). Ωστόσο η σύνδεση της επιστήμης του μάρκετινγκ με τη γεωγραφία είναι σχετικά πρόσφατη εξέλιξη με τις πρώτες προσπάθειες να εντοπίζονται τη δεκαετία του 1980 (Kavaratzis και Ashworth 2008).

Ένας επίσης αντιπροσωπευτικός ορισμός του μάρκετινγκ του τόπου (Place Marketing) είναι αυτός των Hospers και Penn: *«Είναι μία μακροπρόθεσμη διαδικασία ή στρατηγική αλληλένδετων ενεργειών και μέτρων με σκοπό την διατήρηση ή αύξηση της ελκυστικότητας ενός τόπου για συγκεκριμένες ομάδες του πληθυσμού»* (2011). Τα τελευταία χρόνια ο όρος «μάρκετινγκ του τόπου» ταυτίζεται σε πολλές περιπτώσεις με τον όρο «branding του τόπου» (place branding) προκαλώντας συχνά παρερμηνείες. Με αυτόν τον όρο εννοούμε την απόδοση συγκεκριμένης χωρικής ταυτότητας σε μία περιοχή ή πόλη ώστε να διαμορφωθεί μία κεντρική

ιδέα για τα χαρακτηριστικά και τη χωρική ιδιαιτερότητά της. Στο πλαίσιο της επιστημονικής συζήτησης ιδιαίτερα δημοφιλείς έχουν γίνει όροι που περιγράφουν τις συγκεκριμένες διαδικασίες όπως η αφήγηση, storytelling, η οποία προέρχεται από το χώρο της διαφήμισης (Salmon, 2007) καθώς και την έννοια του placemaking η οποία είναι πιο σύνθετη αφού περιλαμβάνει στοιχεία σχεδιασμού και διαμόρφωσης ενός τόπου (Mommmaas, 2002). Συχνά χρησιμοποιείται emphatically ένα κτίριο ή μία ιστορική ή σύγχρονη προσωπικότητα.

Σύμφωνα με ορισμένους μελετητές η ενδυνάμωση της εικόνας και της φήμης μιας περιοχής ή μια πόλης μέσω της στρατηγικής μάρκετινγκ του τόπου δεν έχει σαν αποκλειστικό στόχο την αντιμετώπιση της εντατικοποίησης του ανταγωνισμού για την προσέλκυση κατοίκων, επισκεπτών, και επενδύσεων σε σχέση με άλλες περιοχές αλλά στοχεύει περισσότερο στη διατήρηση των κατοίκων ή και τη προσέλκυση νέων με βάση την ενδυνάμωση των συναισθημάτων ταύτισης, την αναβάθμιση της ποιότητας ζωής και την επίλυση προβλημάτων που σχετίζονται με την καθημερινότητα (υποδομές, κοινωνικές υπηρεσίες, κλπ.). Ο τελευταίος παράγοντας περιγράφεται από ορισμένους θεωρητικούς (Γούναρης 2003) με όρους διαδικασίας «εσωτερικού μάρκετινγκ». Επιπρόσθετα, μία στρατηγική μάρκετινγκ επηρεάζει τις υπόλοιπες τοπικές στρατηγικές, επομένως ζητούμενο είναι η συμπληρωματικότητα των επιμέρους τακτικών ως προς την επίτευξη ενός στρατηγικού σκοπού. Επίσης εμφανίζει έντονο το ενδιαφέρον των ερευνητών η ιδιαιτερότητα που σχετίζεται με την τουριστική διάσταση του αντικείμενου, η οποία θεωρείται ως η πιο ανεπτυγμένη (Hankinson 2010).

Ωστόσο, οι Ashworth και Kavaratzis (2010) θεωρούν, πώς οι υποστηρικτές του branding του τόπου (place branding) δεν έχουν καταφέρει να αποκρούσουν μέχρι σήμερα την κατηγορία ότι κύριος στόχος του είναι η προσέλκυση επιχειρηματικού κεφαλαίου στη διεθνή αγορά, αγνοώντας την τοπική ζήτηση και ταυτότητα. Βεβαίως το θέμα της ταυτότητας ενός τόπου έχει ευρύτερες αναφορές και απαιτεί ιδιαίτερη προσοχή λόγω των πολλαπλών επιστημονικών προσεγγίσεων με τις οποίες συνδέεται. Η ολοένα και πιο συχνή αναφορά στα στρατηγικά κείμενα των πόλεων και περιφερειών σε όρους του μάρκετινγκ όπως η 'τοποθέτηση'(positioning), οι ομάδες στόχοι, και άλλοι όροι οι οποίοι συμβαδίζουν με μία αντιμετώπιση της πόλης ως προϊόν και του πολίτη ως καταναλωτή-πελάτη, επιβεβαιώνει εν μέρει τις κριτικές που συνδέουν τις στρατηγικές αυτές με μια νεοφιλελεύθερη οικονομική οπτική (Hackworth, 2007). Επίσης, η γενίκευση η οποία χαρακτηρίζει την προσπάθεια αποτύπωσης αξιών και τοπικών χαρακτηριστικών στο brand ενός τόπου και η υπερβολική αξία που δίνεται σε παγκόσμιες καταναλωτικές αξίες – οι διαδικασίες αυτές που περιγράφονται στο

πλαίσιο του όρου διεθνο-τοπικοποίησης (glocalisation) – ισοπεδώνει τις διαφορετικές πολιτιστικές εκφράσεις και ταυτότητες μιας περιοχής (Moommaas, 2002· Γοσποδίνη και Μπεριάτος, 2006). Τέλος υπάρχουν και κριτικές ως προς τη σημαντική υπεραξία που δημιουργεί το branding, εκμεταλλευόμενο τις κοινωνικές και ψυχολογικές συνιστώσες που χαρακτηρίζουν την κατανάλωση (Klein, 2006).

Πίνακας 1.. Βασικές προσεγγίσεις του Μάρκετινγκ και Branding Τόπου		
<i>Ashworth και Voogd</i>	Μείγμα Γεωγραφικού Μάρκετινγκ (βασίζεται στην ανάλυση της αγοράς και το στρατηγικό σχεδιασμό)	• Τμηματοποίηση • Ενέργειες Προώθησης • Χωρικά λειτουργικά Μέτρα • Οργανωτικά Μέτρα • Οικονομικές
<i>Kotler, Haider και Rein</i>	Στρατηγικό Μάρκετινγκ του Τόπου (με σκοπό την ικανοποίηση των εταίρων)	• Βελτίωση του σχεδιασμού • Παροχή του σχεδιασμού • Παροχή κινήτρων για χρήστες • Βελτίωση παροχής υπηρεσιών • Προώθηση των αξιών και της εικόνας ενός τόπου

(Πηγή: Το Μάρκετινγκ και Branding Τόπου στην Ελλάδα, Δέφνερ, Καραχάλης)

1.4) Τι αποτελεί την επωνυμία της πόλης (city brand)

Με τον όρο city branding ,λοιπόν, εννοούμε την συντεταγμένη προσπάθεια από τους διάφορους εμπλεκόμενους φορείς μιας πόλης, της δημιουργίας μίας επωνυμίας (brand) το οποίο μπορεί να αποτελεί συνδυασμό ονομασίας, συμβολικών στοιχείων, εικόνων, και επιμέρους διαδικασιών κατά τέτοιο τρόπο ώστε το προϊόν-πόλη να αναγνωρίζεται οπτικά και να ξεχωρίζει συναισθηματικά μεταξύ άλλων ανταγωνιστών. Το λογότυπο που θα χρησιμοποιηθεί ,είτε είναι σύμβολο είτε είναι λέξη, ή και συνδυασμός στοιχείων, είναι πολύ σημαντικό στοιχείο της επωνυμίας, δηλαδή του brand, διότι το αντιπροσωπεύει οπτικά. Το brand επιτρέπει σε μια επιχείρηση ή σε έναν οργανισμό, να δημιουργήσει κάποια θετική προδιάθεση γύρω από ένα προϊόν που προκύπτει από την ικανοποίηση που δίνει στον πελάτη και που οδηγεί σε επανειλημμένη χρήση και αγορά του από τον πελάτη. Όσο ισχυρότερη είναι η θετική επιρροή του brand στην αντίληψη του πελάτη τόσο καλύτερες είναι οι προοπτικές πωλήσεων και μεγαλύτερα τα οικονομικά οφέλη για την επιχείρηση ή τον οργανισμό.(Χρήστος Χέλμης,2011). Η ταυτότητα ενός τόπου δεν περιορίζεται σε ένα ωραίο αισθητικά σήμα, ή ένα έξυπνο σλόγκαν. Οι εικόνες, οι γεύσεις, οι ήχοι, οι πληροφορίες ,η εμπειρία που βιώνει από τον τόπο κάποιος άνθρωπος, είτε τον έχει επισκεφτεί, είτε όχι, μπορούν και αποτελούν την επωνυμία του τόπου. Η ταυτότητα μιας πόλης αποτελεί εκείνο το στοιχείο που την κάνει να μοιάζει μοναδική και ξεχωριστή όπως μοναδική και ξεχωριστή είναι η ταυτότητα των

ανθρώπων. Τα στοιχεία που πρέπει να αξιολογηθούν για να δημιουργηθεί μια «δυνατή» ταυτότητα για την πόλη είναι η «εικόνα» της, οι αξίες και οι εμπειρίες που θα έχουν οι τόσο οι επισκέπτες όσο και οι κάτοικοι της πόλης αυτής.

Από τη Διακήρυξη Αρχών για τις Βιώσιμες Πόλεις της Μεμβούρνης (UNEP 2002), έχει εδραιωθεί η αντίληψη στην αντιμετώπιση και την διαχείριση των πόλεων (όπως και του τόπου εν τω συνόλω) ως οικοσυστημάτων. Η αναλυτική προσέγγιση που υιοθετεί η βιβλιογραφία αντιμετωπίζει το χώρο ως σύνολο **εμφωλευμένων οικοσυστημάτων** (Newman and Jennings, 2008, σελ. 3 και Marcotullio and Boyle 2003, σελ. 13), ανθρωπογενών και φυσικών (στο βαθμό που μπορούν να διαχωριστούν). Συγκεκριμένα η εξέλιξη του τόπου καθορίζεται από την ανάπτυξη από άτομα και οργανισμούς, δραστηριοτήτων οι οποίες συναρθρώνονται σε συγκεκριμένα συστήματα με προσδιορισμένες λειτουργίες και σκοπούς. Η δυναμική της ανάπτυξης ενός τόπου μπορεί να αναλυθεί και ερμηνευθεί με βάση την ενδογενή δυναμική εξέλιξής του, ως ανοικτού συστήματος.

Η διερεύνηση των δυνατοτήτων που προσφέρει η ανάπτυξη των μεθόδων και εργαλείων του εσωτερικού μάρκετινγκ αναδεικνύει δυνατότητες που ανταποκρίνονται στις σύγχρονες τάσεις για συμμετοχικό σχεδιασμό. Συνδυάζοντας προσεγγίσεις από ένα ευρύ φάσμα των επιστημών της διοίκησης το εσωτερικό μάρκετινγκ αποδεικνύεται ένα δυναμικό πλαίσιο σύζευξης της ανάγκης προσαρμογής στο διαρκώς μεταβαλλόμενο περιβάλλον με την ενδογενή δυναμική ενός τόπου.

Τα παραδείγματα περιοχών ή πόλεων που προσπαθούν με τη χρήση **ειδικών επικοινωνιακών εργαλείων** να τονίσουν συγκεκριμένα χαρακτηριστικά ή αξίες είναι δεκάδες. Οι έξυπνες κατοικίες, η ζωή στη φύση, οι «θεματικές» γειτονιές, οι διάσημοι κάτοικοι κ.ά. αποτελούν στοιχεία που μπορούν να προσελκύσουν συγκεκριμένες πληθυσμιακές ομάδες. Τα τελευταία χρόνια πολλές ευρωπαϊκές περιφέρειες προσπαθούν να δημιουργήσουν μία «πράσινη», οικολογική ταυτότητα χρησιμοποιώντας στοχευμένες καμπάνιες και σύμβολα: π.χ. στις περιοχές Romagna, Montefeltro και Val di Cornia της Ιταλίας οι σχετικές επιλογές διαγράφουν ένα ευρύ φάσμα εικόνων συμβολισμών και λύσεων που τονίζουν ακριβώς αυτό το χαρακτηριστικό (βλ. Giovanardi κ.ά., 2012). Η καινοτομία και οι λεγόμενες ευφυείς περιφέρειες είναι άλλη μία τάση: το Αϊντχόβεν τοποθετείται ως «η πιο έξυπνη περιφέρεια της Ευρώπης», ενώ αντίστοιχα το δίπολο Arnhem- Nijmegen ως η πιο «προχωρημένη» ("coolest region"). Η τουριστική προώθηση και η βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη εμφανίζονται ως πρωταρχικοί στόχοι πολλών περιφερειών με τις εναλλακτικές μορφές και τη σύνδεση αγροτικής παραγωγής και

τουρισμού να είναι τα κύρια ζητούμενα (Christofakis, 2010). Με την έννοια αυτή συνδέονται η αυθεντικότητα και η βίωση μιας πρωτότυπης εμπειρίας, με το σύγχρονο τουρίστα να αναζητά πρωτότυπα στοιχεία, γεγονότα, γεύσεις, κλπ. κατά την επίσκεψη του σε έναν τόπο (Urry 1990, Waitt 2000).

Οι διαδικασίες κατάρτισης μιας στρατηγικής branding του τόπου σχετίζεται άμεσα με την αναζήτηση **νέας ταυτότητας** και αναπτυξιακού οράματος μιας πόλης, μιας ευρύτερης περιοχής ή μιας περιφέρειας ή και μιας ολόκληρης χώρας. Δεν προϋποθέτει υψηλές αναπτυξιακές επιδόσεις και στόχους, αντίθετα η εφαρμογή των σχετικών διαδικασιών μπορεί να αφορά περιοχές με αναπτυξιακές δυσκολίες και γεωγραφικές ιδιαιτερότητες, όπως είναι οι απομακρυσμένες, οι ορεινές, οι νησιωτικές και οι αραιοκατοικημένες περιοχές.

Δίνοντας έμφαση στην μάθηση, την ανάπτυξη και διάχυση γνώσης και νέων συμπεριφορών, ένας φορέας υλοποίησης εσωτερικού μάρκετινγκ σε ένα τόπο μπορεί να αξιοποιήσει μηχανισμούς και διαδικασίες που εστιάζουν στην αλληλεπίδραση, τη συμμετοχή και την ενδυνάμωση για να μοχλεύσει τις δυνατότητες των δρώντων. Διαθέτει επίσης ένα αποτελεσματικό πλαίσιο διαχείρισης των περιορισμών που αναπτύσσονται λόγω των αντιθέσεων και των αντισταθμίσεων (trade-offs) που απαιτούν δημιουργικούς και αποτελεσματικούς συμβιβασμούς που εμπεριέχουν την παραγωγή καινοτόμων λύσεων.

Η ύπαρξη κοινών ευκαιριών ανάπτυξης που συνδέονται, πέρα από τους παραδοσιακούς κλάδους της γεωργίας, της αλιείας, των μεταφορών κ.λπ., με άλλους τομείς όπως η αειφορική ανάπτυξη, η οικονομία της γνώσης, οι νέες τεχνολογίες, η δικτύωση κ.ά., που διαπερνούν οριζόντια το τοπικό παραγωγικό κύκλωμα και συνδέονται με όλους τους τομείς της οικονομίας, δημιουργώντας τις προϋποθέσεις για μια ολοκληρωμένη και βιώσιμη ανάπτυξη του νησιωτικού χώρου (Christofakis, 2009).

Μπορεί κανείς να εντοπίσει βέλτιστες πρακτικές σε τέτοιες περιπτώσεις, όπως π.χ. στην περίπτωση του Gotland, ενός νησιού της Σουηδίας, όπου δόθηκε έμφαση σε μια πολύ εξειδικευμένη αγορά, αυτή του gaming, των σχεδιασμού παιχνιδιών για ηλεκτρονικούς υπολογιστές, δημιουργώντας μάλιστα και σχετικό πανεπιστημιακό τμήμα. Αξιοσημείωτο είναι και το παράδειγμα του Bornholm στη Δανία, που παράλληλα με τη τουριστική του επιτυχία έχει στηρίξει την ελκυστικότητά του και στο πρωτοποριακό ινστιτούτο έρευνας (Bornholm Centre for Regional and Tourism Research) με πολύ σημαντική δράση, η οποία ξεπερνά σε αρκετές περιπτώσεις τα εθνικά σύνορα.

Επιπρόσθετα, οι τοπικές συμπράξεις για την απασχόληση δύνανται κάτω από τις

κατάλληλες συνθήκες να αποφέρουν ορατά και μετρήσιμα αποτελέσματα. Συγκεκριμένα, οι τοπικές συμπράξεις για την απασχόληση δύνανται να αναβαθμίσουν το κοινωνικό κεφάλαιο και να προσθέσουν αξία στην κοινωνία των πολιτών ενθαρρύνοντας τις δικτυώσεις, διεγείροντας τη δημοκρατική συμμετοχή και ενισχύοντας την κοινωνική συναίνεση. Αυτό το κοινωνικό κεφάλαιο μπορεί από μόνο του να αποτελέσει πηγή ανταγωνιστικών πλεονεκτημάτων αλλάζοντας τον τρόπο με τον οποίο η τοπική κοινωνία εκτιμά τον εαυτό της και τις δυνατότητές της, τον τρόπο με τον οποίο αντιδρά σε αλλαγές και ανταγωνιστικές πιέσεις, τους τρόπους με τους οποίους αντιμετωπίζει τις ανισότητες και τον κοινωνικό αποκλεισμό και κατ' επέκταση διαμορφώνει την «ταυτότητα» της περιοχής.

1.5) Το city branding και η Ελληνική πραγματικότητα

Στην Ελλάδα, παρά το γεγονός ότι οι πρακτικές που συνδέονται με το μάρκετινγκ προορισμού είναι δημοφιλείς λόγω της τουριστικής εξειδίκευσης πολλών ελληνικών περιοχών, οι προσπάθειες για τη χάραξη και εφαρμογή στρατηγικών μάρκετινγκ του τόπου δεν έχουν ακόμα συστηματοποιηθεί. Ο Καραβατζής και ο Ashworth ξεχωρίζουν τα στάδια της εξέλιξης των πολιτικών μάρκετινγκ τόπου σε τρεις φάσεις: στην πρώτη φάση η στρατηγική μάρκετινγκ αποτελεί πρωτοβουλία ιδιωτών, στη δεύτερη φάση η πρωτοβουλία αυτή αναγνωρίζεται από τις τοπικές αρχές και στην τρίτη φάση γίνεται πλέον κοινή αντίληψη ότι οι στρατηγικές αυτές ωφελούν συνολικά μία περιοχή (2005). Στην Ελλάδα είναι δύσκολο να εντοπιστεί αντίστοιχη εξέλιξη. Καταρχάς θα πρέπει να αναφερθεί η ιδιαιτερότητα της Ελλάδας και η δυσκολία σύγκρισής της με άλλες περιπτώσεις λόγω ιδιαίτερων κοινωνικών και οικονομικών παραγόντων που σχετίζονται με θετικά χαρακτηριστικά (π.χ. τη πολιτιστική κληρονομιά, τις άτυπες σχέσεις στην παραγωγική διάρθρωση, κ.ά.). αλλά και σε αρνητικά όπως είναι η έλλειψη σχεδιασμού, και η ανυπαρξία ελέγχου των διάφορων διαδικασιών. Ειδικά για τις αστικές περιοχές της Ελλάδας είναι γεγονός ότι οι παρεμβάσεις για την αναζωογόνηση υποβαθμισμένων περιοχών, οι προσπάθειες λειτουργικής ανασύνθεσης του αστικού περιβάλλοντος, αλλά και η διάχυτη διάθεση «φεστιβαλοποίησης» της αστικής ζωής, που κυριαρχούν ως τάσεις στα αστικά κέντρα παγκοσμίως, δεν έχουν επηρεάσει σε τόσο μεγάλο βαθμό τις ελληνικές πόλεις (Gosprođini 2006, Κονσολά και Καραχάλης 2010).

Ως προς τις πρακτικές μάρκετινγκ του τόπου είναι δύσκολο να εντοπίσει κανείς πρωτοποριακές στρατηγικές μάρκετινγκ του τόπου που θα μπορούσαν να χρησιμεύσουν ως βέλτιστες πρακτικές. Πιο συνηθισμένη είναι η κατάρτιση και εφαρμογή στρατηγικών μάρκετινγκ από Δήμους που αποτελούν καθιερωμένους τουριστικούς προορισμούς και επενδύουν στην

τουριστική προβολή με χαρακτηριστικότερα παραδείγματα να αποτελούν η Κέρκυρα, η Ρόδος, η Κως.

Να σημειωθεί επίσης ότι ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στο nation branding της Ελλάδας (Φωλά 2009). Σε εθνικό επίπεδο το μάρκετινγκ τόπου βρίσκει εφαρμογή στις καμπάνιες επικοινωνιακής προβολής σε επίπεδο τομεακών κρατικών πολιτικών (π.χ., από το νυν Υπουργείο Τουρισμού, τον Ελληνικό Οργανισμό Τουρισμού, τον Οργανισμό Προώθησης Εμπορίου, κ.ά.). Στο πλαίσιο της καμπάνιας του Υπουργείου Τουρισμού με τίτλο «You in Greece» αποφασίστηκε η προώθηση ειδικών μορφών τουρισμού, (π.χ. του αστικού τουρισμού στην Αθήνα και τη Θεσσαλονίκη) μέσω ειδικών τηλεοπτικών σποτ (βλέπε στο www.visit-greece.gr).

Επίσης σε αντίθεση με άλλες χώρες, στην Ελλάδα δεν είναι εύκολο να εντοπιστεί κάποια πολιτική προώθησης βάσει ενός μεγάλου γεγονότος, με μοναδικές εξαιρέσεις τους Ολυμπιακούς Αγώνες του 2004 αλλά και τη διοργάνωση του θεσμού της Πολιτιστικής Πρωτεύουσας της Ευρώπης στην Αθήνα (1985), τη Θεσσαλονίκη (1997) και την Πάτρα (2006) , παρουσιάζοντας ωστόσο αμφιλεγόμενα ως προς την αποτελεσματικότητά τους αποτελέσματα.

Στην Ελλάδα μέχρι πρόσφατα υπήρχε μικρή παράδοση στη συνεργασία μεταξύ συντελεστών του δημοσίου, του ευρύτερου δημοσίου και του ιδιωτικού τομέα. Η συνεργασία αυτή, όσο αφορά την ανάπτυξη του τοπικού ανθρώπινου δυναμικού δεν οδήγησε κατ' ανάγκη στη δημιουργία μίας χαρακτηριστικής νέας τοπικής ή περιφερειακής «ταυτότητας» ανά περιοχή. Τα αποτελέσματα των αποκεντρωμένων πολιτικών και δράσεων για την ενίσχυση της απασχόλησης (σε τοπικό και περιφερειακό επίπεδο) και τη διαμόρφωση μίας νέας τοπικής «ταυτότητας» εξαρτήθηκαν από την ισχυρή συσχέτιση με τις ακόλουθες παραμέτρους:

(α) το βαθμό εκσυγχρονισμού και εξωστρέφειας του τοπικού παραγωγικού συστήματος και τη λειτουργική εξυπηρέτηση αυτής της διαδικασίας από την τοπική αγορά εργασίας

(β) την προσέλκυση ξένων επενδύσεων και τη δημιουργία δυναμικών οικονομικών ζωνών σε μία περιοχή

(γ) τη δημιουργία συνεργατικών δικτύων μεταξύ των επιχειρήσεων

(δ) την προσέλκυση ανθρώπινου δυναμικού από άλλες περιοχές σε καινοτόμες δραστηριότητες και

(ε) την ικανότητα συνεργασίας και συμμετοχής των τοπικών κοινωνικών πρωταγωνιστών στη διαμόρφωση πολιτικών και δράσεων βιώσιμης ανάπτυξης

(στ) την απόκτηση και τη διεύρυνση της φήμης του τοπικού εκπαιδευτικού συστήματος με αύξηση της ελκυστικότητας του

(ζ) την ικανότητα διαμόρφωσης «ηγετών» στο πλαίσιο της λειτουργίας των συλλογικοτήτων των τοπικών κοινωνικών πρωταγωνιστών

(η) την ανάπτυξη νέων καινοτόμων τομέων της οικονομίας μίας περιοχής όπως οι εφαρμογές της πράσινης οικονομίας.

Οι προηγμένες χώρες με μεγάλη ανάπτυξη του τουριστικού προϊόντος τους, όπως για παράδειγμα η Μεγάλη Βρετανία, η Ιταλία και η Γερμανία, έχουν εδώ και καιρό αντιληφθεί την αξία του branding τόπων. Η Ελλάδα για την οποία ο τουρισμός αποτελεί την «βαριά βιομηχανία» υστερεί ακόμα και στην εκλέπτυνση του τουριστικού μάρκετινγκ. Τις επόμενες δεκαετίες όμως αναμένεται η έκρηξη του ανταγωνισμού ιδιαίτερα ανάμεσα στους τόπους με κύριο εργαλείο το μάρκετινγκ-τόπων. Όταν οι ανταγωνιστικοί προορισμοί επιδίδονται σε μειώσεις τιμών και παροχή ελκυστικών προσφορών τότε αυτό στο οποίο θα πρέπει να επενδύσει ένας τόπος για να αντέξει στο νέο περιβάλλον αλλά και να ισχυροποιηθεί μελλοντικά είναι η ενδυνάμωση των επιμέρους ιδιαίτερων στοιχείων που αποτελούν την εικόνα του και λειτουργούν ως η ξεχωριστή επωνυμία του.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: Η ΕΦΑΡΜΟΓΗ CITY BRANDING

2.1) Παραδείγματα City Branding σε πόλεις του εξωτερικού

2.1.1) Η περίπτωση της Βαρκελώνη στην Ισπανία

Η ανάληψη και η διοργάνωση των Ολυμπιακών Αγώνων από την Βαρκελώνη, επηρέασε την οικονομική ζωή, την τουριστική ζήτηση, το αστικό περιβάλλον και τη διεθνή εικόνα και προβολή της πόλης. Με την ανάληψη των Αγώνων, καταβλήθηκε μια προσπάθεια, ώστε οι επενδύσεις να πραγματοποιηθούν στο πλαίσιο μιας μακρόχρονης αποδοτικότητας προς όφελος της ίδιας της πόλης. Μετά την ολοκλήρωση της διαδικασίας αναμόρφωσης του αστικού τοπίου, οι κατευθύνσεις στράφηκαν στην προβολή των πολιτιστικών ιδιαιτεροτήτων της πόλης. Η Βαρκελώνη αποτελεί σήμερα ένα δημοφιλή τουριστικό προορισμό, συγκεκριμένα, το διάστημα αύξηση της τάξης του 190%. Ο αριθμός των διανυκτερεύσεων την περίοδο της μεγάλης ανάπτυξης, 1993-2007, σημείωσε αύξηση της τάξης του 220%, ενώ ο αριθμός των ξενοδοχειακών κλινών αυξήθηκε 100%, και επισκέφτηκαν τη Βαρκελώνη περίπου 58,1 εκατ. τουρίστες, Επιπρόσθετα αυξήθηκαν ο επαγγελματικός τουρισμός 120,7%, ο συνεδριακός τουρισμός 260% και ο πολιτιστικός τουρισμός 250,6% (Ajuntament de Barcelona, 2009).

Το συνολικό αποτέλεσμα από τις αστικές μεταμορφώσεις που έλαβαν χώρα στην Βαρκελώνη κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1980 και του 1990 (και χρηματοδοτήθηκαν από την Διοργάνωση των Ολυμπιακών Αγώνων του 1992) είναι πολύ θετικό και για πολλούς αποτέλεσε αυτό που αποκαλούν «Μοντέλο Βαρκελώνης» για το σχεδιασμό και την διαχείριση των πόλεων (Monclus, 2008/2011). Ο στόχος της ανάληψης των Ολυμπιακών Αγώνων, που δεν ήταν άλλος από την βελτίωση της εικόνας της πόλης σε διεθνές επίπεδο και στη δημιουργία μιας ανταγωνιστικής και δυναμικής πόλης, επιτεύχθηκε λόγω σωστής εκμετάλλευσης των δραστικών ευκαιριών που παρουσιάστηκαν κατά την διάρκεια και μετά την διοργάνωση των Ολυμπιακών.

Στη Βαρκελώνη οι δημιουργικές βιομηχανίες έγιναν ένα από τα βασικά χαρακτηριστικά της πόλης, με μακρά ιστορία στην καινοτομία και τη δημιουργικότητα (Mascarell, 2006) και είναι πολύ συνδεδεμένες με τον πολιτιστικό τομέα. Σήμερα η Βαρκελώνη είναι πολιτισμικά ισχυρή και πυκνή, κυρίως χάρη στο γεγονός ότι ο πολιτισμός έχει τεθεί στο κέντρο της αστικής ανάπτυξης μέσω των πολιτιστικών πολιτικών που είναι δεσμευμένες με την καινοτομία, τη δημιουργικότητα και τη συνύπαρξη (Crossa et al., 2010). Κάποια ενδεικτικά παραδείγματα δημιουργικών βιομηχανιών στην πόλη είναι το 22@ Barcelona Project (Barcelo, 2008) το Επιχειρηματικό Κέντρο Glories, το Hangar, το MACBA, το Torre Collserola, το Primavera Sound

Festival κ.λπ. (Acre 2007). Από τη διοργάνωση των Ολυμπιακών Αγώνων, ξεκίνησε η συνεργασία του δημόσιου και του ιδιωτικού τομέα, πρωτοβουλία που χρησιμοποιείται και στην παρούσα στρατηγική της πόλης για τη δημιουργικότητα. Συγκεκριμένα, οι τοπικές αρχές της πόλης έχουν προχωρήσει σε 10 Πλατφόρμες συνεργασίας δημόσιου-ιδιωτικού τομέα, ενδεικτικά: Πλατφόρμα Γνώσης και Ανάπτυξης, Terminal B, Barcelona Activa κ.λπ. (Acre 2007).

Το 2011, το Δημοτικό Συμβούλιο της Βαρκελώνης αποφάσισε να ξεκινήσει ένα νέο έργο του οποίου κύριος στόχος ήταν να εξετάσει και να αναπτύξει μια νέα στρατηγική branding της πόλης. Το έργο περιελάμβανε την ταυτοποίηση και επιβεβαίωση των κύριων χαρακτηριστικών του brand και τις μοναδικές και διαφορετικές αξίες της πόλης, τον ορισμό του οράματος του brand, τη νέα τοποθέτηση του brand, την ανάπτυξη μιας οράματος για την πόλη καθώς και τη διαμόρφωση νέων αξιών. Εντοπίστηκαν διαθέσιμα εργαλεία για την ενίσχυση και την διαμόρφωση της επανατοποθέτησης του brand «Βαρκελώνη» και μια στρατηγική για τη δημιουργία εμπορικού σήματος που επινοήθηκε για εκείνους τους οικονομικούς τομείς που αφορούν περισσότερο στην πόλη.

Μετά τη νέα τοποθέτηση του brand ορίστηκε, μια στρατηγική επικοινωνίας η οποία τέθηκε σε εφαρμογή το 2013 κάτω από την ιδέα ή «σύνθημα "Barcelona Inspira" .

Εικόνα 3 : Διαφορετικές χρήσεις του slogan "Barcelona Inspira" (Πηγή: Google)

Η μετατροπή της πόλης σε μια πόλη της καινοτομίας και της γνώσης είχε ήδη ξεκινήσει στην δεκαετία του 90', με την μετατροπή της παλιάς βιομηχανικής περιοχής του Poblenou, πρώην "Καταλανικού Μάντσεστερ", στην καινούργια περιοχή 22@ Innovation District.

Αλλά είναι μόνο χάρη στο Μητροπολιτικό Στρατηγικό Σχέδιο και Όραμα 2020, το οποίο παρουσιάστηκε το 2010, που δείχνει ότι η πόλη έχει εργαστεί πάνω σε ένα Ολοκληρωμένο Στρατηγικό Σχέδιο για να θέσει τον εαυτό της στην ίδια θέση μεταξύ των πιο ελκυστικών σημαντικών ευρωπαϊκών μητροπολιτικών περιοχών για καινοτόμα ταλέντα σε παγκόσμιο επίπεδο.

Είναι σαφές ότι η επανατοποθέτηση της Βαρκελώνης, όχι μόνο ως ένα εξαιρετικό μέρος για να ζεις, να σπουδάζεις και να επισκεφθείς, αλλά και ως το ιδανικό μέρος για τις επιχειρήσεις και την οικονομική δραστηριότητα, χρειάστηκε χρόνο, προσπάθεια και αποφασιστικότητα. Κατά

αυτό τον τρόπο η Βαρκελώνη εδραίωσε τη θέση της ως μία από τις κορυφαίες πόλεις στον τομέα της «Έξυπνης Πόλης» και «Mobile Technologies» (σύμφωνα με τον στόχο της να αναδειχθεί ως το Mobile World Capital). Επίσης στην πόλη τιμήθηκε με τον τίτλο του «Ευρωπαϊκή Πρωτεύουσα Καινοτομίας» από την Ευρωπαϊκή Ένωση το 2014 και κατατάσσεται στην 4η θέση ανάμεσα στις Smart Cities στην Ευρώπη και στην 10η θέση στον κόσμο. Η πόλη κατατάσσεται ως πρώτη πόλη στην οικονομική ανάπτυξη της νότιας Ευρώπης, και ως πρώτη ευρωπαϊκή πόλη στην ποιότητα της ζωής των εργαζομένων. Επίσης, σύμφωνα με πρόσφατη διεθνή έρευνα από την πόλη της Βαρκελώνης το 2013, Βαρκελώνη θεωρείται ως μια από τις πιο δημιουργικές πόλεις στον κόσμο.

2.1.2) Η περίπτωση της Πάντοβα στην Ιταλία

Η Πάντοβα θεωρείται ως μια από τις μεγαλύτερες και ομορφότερες πόλεις της βόρειας Ιταλίας. Γύρω στα τέλη του 2005 οι δημοτικές αρχές της ξεκίνησαν μία προσπάθεια αλλαγής της ταυτότητας της πόλης βασισμένη στην κλιματική αλλαγή και την οικολογική συνειδητοποίηση .

Αποφασίστηκε, η σύνταξη ενός μακρόπνοου προγράμματος περικοπής του ενεργειακού κόστους της αυτοδιοικητικής μηχανής και, παράλληλα, δραστικής μείωσης του οικολογικού της αποτυπώματος. Η σύνταξη του «Δημοτικού Προγράμματος Ενεργειακής Εξοικονόμησης», κρίθηκε τόσο επίκαιρη όσο και αναγκαία αφενός για την κάρπωση των σοβαρών κινήτρων που είχαν θεσμοθετηθεί στο πεδίο της εξοικονόμησης ενέργειας και την ετήσια εξοικονόμηση σημαντικών οικονομικών πόρων και αφετέρου για πολυπόθητη υιοθέτηση των στόχων του πρωτοκόλλου του Κιότο αναφορικά με την μείωση των ρυπογόνων εκπομπών και την κλιματική αλλαγή.

Εκτός των καθαρά οικονομικών αλλά και των υπόλοιπων ωφελειών που απέρρεαν από το πρόγραμμα, είναι σημαντικό ότι διακατέχονταν από την πεποίθηση ότι η τοπική αυτοδιοίκηση έχει χρέος να προάγει παρεμβάσεις στο πεδίο της ενεργειακής εξοικονόμησης ενεργώντας ταυτόχρονα σαν παράδειγμα για τον πολίτη και τον ιδιωτικό τομέα. Οι παρεμβάσεις έγιναν συγκεκριμένα σε 4 τομείς:

1. Τον τομέα του δημόσιου φωτισμού.
2. Εκείνο του δικτύου των σηματοδοτών της πόλης.
3. Τον τομέα του κτιριακού δυναμικού του Δήμου.

4. Τον τομέα των οχημάτων της δημοτικής αρχής.

Η διαδικασία είχε ως στόχο τα αποτελέσματα να έχουν τόσο οικονομική όσο και οικολογική σκοπιότητα. Η σύνταξη του προγράμματος απαιτήσε την εντατική ενασχόληση μιας ομάδας εργασίας για 8 μήνες, με την συμμετοχή των τεχνικών γραφείων του δήμου και μιας από τις πλέον έγκυρες εταιρείες του τομέα ενεργειακών τεχνολογιών της χώρας, πρόβλεπε δε μια πρώτη ετήσια εξοικονόμηση της τάξης του 1.2 εκ. ευρώ.

Ο Δήμος κατέβαλε να βελτιώσει την ενεργειακή συμπεριφορά του ανθρωπογενούς περιβάλλοντος, μέσω ακριβών υποδείξεων γύρω από την ορθολογική χρήση της ενέργειας και την καλύτερη δυνατή χρήση των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας και προσπαθεί να ολοκληρώσει ένα πρόγραμμα πιλοτικών κατασκευών δημοτικών κτιρίων που θα ενσωματώνουν μεν όλες τις γνωστές τεχνολογίες εξοικονόμησης ενέργειας αλλά θα πειραματίζονται και άλλες, νέες, έτσι ώστε να είναι δυνατή η διαχρονική διάγνωση των πλεονεκτημάτων που προσφέρουν.

2.1.3) Η περίπτωση του Παρισιού στη Γαλλία

Το Παρίσι θεωρείται γνωστό για την αριστοκρατική του αρχιτεκτονική και την ιστορία του. Η επωνυμία του Παρισιού θεωρείται πολλή ισχυρή. Το Παρίσι αποτελεί ένα Ευρωπαϊκό πολιτιστικό και εμπορικό κέντρο και ταυτόχρονα φημίζεται για τα αντικείμενα πολυτελείας που φτιάχνει καθώς επίσης και για την μεγάλη βιομηχανία μόδας. Ο τουρισμός αποτελεί την μεγαλύτερη πηγή εισοδήματος για τους περισσότερους κατοίκους της πόλης αφού το Παρίσι θεωρείται από τους πιο κορυφαίους τουριστικούς προορισμούς για να επισκεφτεί κάποιος.

Το 2015, η πόλη του Παρισιού ξεκίνησε ένα πρόγραμμα με την ονομασία «Παρίσι, έξυπνη και βιώσιμη πόλη», με την πρόσθεση να μετατραπεί σε μια «βιώσιμη, συνδεδεμένη και ανοιχτή πόλη». Το πρόγραμμα περιλαμβάνει ένα τεχνολογικό μέρος, που αφορά την ανάπτυξη δικτύων αισθητήρων και τη συλλογή και την ανάλυση δεδομένων, το πρόγραμμα προωθεί επίσης την συν διαμόρφωση πολιτικών και τη συνεργασία μεταξύ δημοτών και δημόσιων υπαλλήλων για να βοηθήσουν στην οικοδόμηση αποτελεσματικών δημόσιων υπηρεσιών. Οι κάτοικοι του Παρισιού μπορούν μέσα από πλατφόρμες όπως η διαδικτυακή πύλη που ονομάζεται «*Madame la Maire, J'ai une idée*» (μτφρ. Κυρία Δήμαρχε, έχω μια ιδέα) να κάνουν προτάσεις και να μοιραστούν ιδέες σχετικά με τα έργα. Η ιστοσελίδα της πλατφόρμας έχει κυρίως λειτουργήσει για τον καθορισμό του προϋπολογισμού της πόλης. Οι Παριζιάνοι μπορούν

να υποβάλουν ιδέες σχετικά με την κατάρτιση του προϋπολογισμού σε επίπεδο πόλης ή σε επίπεδο γειτονιάς. Οι άνθρωποι μπορούν στη συνέχεια να ψηφίσουν για τις προτάσεις που θα ήθελαν να δουν να εφαρμόζονται. Σύμφωνα με τον Benjamin Favriau, Project Manager, Smart City, υποβλήθηκαν 5 000 προτάσεις για τον προϋπολογισμό του 2015.

Κατά αυτό τον τρόπο, το Παρίσι προωθεί την συν εργατικότητα και την ανοικτή διακυβέρνηση. Πέρα από την ιστορία, την οικονομία, και τα αξιοθέατα είναι οι αξίες του του τόπου και η προσωπικότητα εκείνες οι ιδιότητες είναι που κάνουν έναν τόπο τόσο ισχυρό και έντονα ανταγωνιστικό σε σχέση με άλλες πόλεις του κόσμου. Έτσι θα συνεχίσει το Παρίσι να θεωρείται η πόλη του Φωτός και κυριολεκτικά και μεταφορικά.

2.2) Παραδείγματα City Branding ελληνικών πόλεων

2.2.1) Η περίπτωση της Θεσσαλονίκης

Ο Οργανισμός Τουριστικής Προβολής και Μάρκετινγκ της Θεσσαλονίκης που αποφάσισε να υιοθετήσει μια ολοκληρωμένη στρατηγική προκειμένου να προβάλει με τον καλύτερο δυνατό τρόπο την πόλη της Θεσσαλονίκης σαν τουριστικό προορισμό δείχνει τόλμη, αυτοπεποίθηση και αναπτυξιακό προσανατολισμό. Η πόλη της Θεσσαλονίκης ξεκίνησε μια πολύμηνη διαδικασία προκειμένου να αναπτύξει τη στρατηγική citybranding έτσι ώστε να αποκτήσει την δική της ταυτότητα και μοναδικότητα. Συγκεκριμένα αυτή η πολύμηνη διαδικασία ξεκίνησε το καλοκαίρι του 2011 όταν οι εταιρείες Brandexcel/CBX και Colibri σύστησαν την Κοινοπραξία “Thessaloniki City Branding” που ανέλαβε να διαμορφώσει το branding της πόλης της Θεσσαλονίκης. Στόχος της Κοινοπραξίας ήταν να συνδυάσει τη διεθνή εμπειρία με τη γνώση της πόλης, τη δημιουργικότητα με τη στρατηγική σκέψη, την έρευνα με το σχεδιασμό, την έμπνευση των δημιουργών με τη μεθοδολογία μιας εξειδικευμένης ομάδας εργασίας. Η Brandexcel ανέλαβε το κομμάτι σχετικά με την στρατηγική branding ενώ η Colibri από την άλλη πλευρά το σχεδιασμό του λογότυπου-σήματος της πόλης καθώς και την ανάπτυξη όσον αφορά τις βασικές εφαρμογές του νέου brand. Η στρατηγική που προτάθηκε από την Brandexcel και υιοθετήθηκε από τον Οργανισμό αποτέλεσε τη βάση της μελέτης του Martin Tipping (γνωστός για αντίστοιχα έργα branding destination) για το μήνυμα της πόλης : “*Many stories, one heart*”.

Οι στόχοι του προγράμματος city branding της Θεσσαλονίκης αφορούν στην δημιουργία

μιας ισχυρής και ξεχωριστής ταυτότητας, την αύξηση της αναγνωσιμότητας και της επισκεψιμότητας τόσο σε εθνικό όσο και σε παγκόσμιο επίπεδο με σκοπό την άνθηση της οικονομίας και της κοινωνικής ευημερίας. Το branding της Θεσσαλονίκης έπρεπε να βασιστεί και να στηριχθεί στο τι ήταν και τι είναι η πόλη και όχι πως θα θέλανε να είναι η αυτή η πόλη, π.χ. μοντέρνα, με ενδιαφέροντα κτίρια, καινοτόμος κ.λπ. Σύμφωνα με το Τρίγωνο Αξιών™ οι 3 πιο σημαντικές αξίες της πόλης της Θεσσαλονίκης είναι:

- Καλή ζωή / Great living (φιλοξενία, διασκέδαση, χαρά)
- Μοναδική τοποθεσία / Unique location (θάλασσα, Όλυμπος, πλησίον της Χαλκιδικής κ.λπ.)
- Κέντρο Πολιτισμών/Center of civilizations (Ιστορία 2.300 χρόνων)

Ταυτόχρονα η Θεσσαλονίκη αποτελεί ένα κέντρο ιδεών που συγκεντρώνει το ανήσυχο πνεύμα της σύγχρονης τέχνης και της καινοτομίας. Χαρακτηριστικά παράδειγμα των ανωτέρω αποτελούν το Φεστιβάλ Κινηματογράφου Θεσσαλονίκης, η Αλεξάνδρεια Ζώνη Καινοτομίας, και η Διεθνής Έκθεση Θεσσαλονίκης.

Οι δημιουργοί του λογότυπου που συνοδεύει το μήνυμα «many stories one heart» εμπνεύστηκαν από αυτά τα στοιχεία, της Θεσσαλονίκης και σχημάτισαν μια καρδιά φτιαγμένη από ψηφίδες που χαρακτηρίζουν την ιστορία της πόλης καθώς και το μήνυμα που αφηγείται την ζωή και το πνεύμα της πόλης. (Ευαγγελία Νικοπούλου, Χρήστος Χελμής, 2012).

Εικόνα 4: Λογότυπο της Θεσσαλονίκης από το 2011 (Πηγή citybranding.gr)

Το λογότυπό της θεωρείται από ορισμένους επιτυχημένο επειδή συνδυάζει όλα τα χαρακτηριστικά της Θεσσαλονίκης με όμορφο και πρωτότυπο τρόπο. Τα αποτελέσματα της προσπάθειας αυτής που έγινε και που γίνεται για την απόκτηση ταυτότητας της Θεσσαλονίκης θα φανεί με το πέρασμα των ετών όπως και κατά πόσο έχουν τεθεί οι βάσεις προκειμένου η Θεσσαλονίκη να μετατραπεί σε ένα διεθνή τουριστικό προορισμό.

City Branding, για την πόλη της Καστοριάς

2.2.2) Η περίπτωση του Ηράκλειου Κρήτης ως μία από τις έξυπνες πόλεις του 2012

Το 1998 ο Δήμος Ηρακλείου έγινε μέλος του μεγαλύτερου δικτύου Ευρωπαϊκών πόλεων ,του Eurocities και εντάχθηκε στην ομάδα Telecities (σήμερα Knowledge SocietyForum).Από την συμμετοχή στην ζωή του δικτύου αποκτήθηκε μεγάλη εμπειρία

Με τις χρηματοδοτήσεις του 3^{ου} ΚΠΣ ο Δήμος Ηρακλείου αρχίζει να υλοποιεί ένα σχέδιο ψηφιακών παρεμβάσεων. Όπως τα Τρίκαλα πρώτα δημιούργησαν το εκτεταμένο ασύρματο δίκτυο δημιουργώντας ισχυρές εντυπώσεις για την εικόνα τους, το Ηράκλειο παρουσίασε πρώιμα την διαδικτυακή του πύλη που παρείχε άνω των 160 ηλεκτρονικών υπηρεσιών. Προηγήθηκε η αποτύπωση όλων των διαδικασιών συναλλαγών Δήμου με τους δημότες από την υπηρεσία , δουλειά η οποία διατέθηκε ελεύθερα και σε πολλούς άλλους Δήμους και εταιρείες πληροφορικής.

Σήμερα η διαδικτυακή πύλη του Δήμου Ηρακλείου είναι μια από τις τρεις δημοφιλέστερες δημοτικές πύλες (μαζί με του Δήμου Αθήνας και Θεσσαλονίκης) και ανάλογα με την εποχή βρίσκεται στη πρώτη ή στη Τρίτη θέση. Ο Δήμος Ηρακλείου δημιούργησε ένα από τα μεγαλύτερα ασύρματα δίκτυα ελεύθερης πρόσβασης στη χώρα, το δεύτερο μεγαλύτερο Μητροπολιτικό δίκτυο Οπτικών Ινών, το δίκτυο ΙΚΑΡΟΣ (οι Δήμοι της Κρήτης και των νησιών του Αιγαίου) για τις νέες τεχνολογίες και συνεργάζεται, από κοινού με τις άλλες πόλεις της Κρήτης, στο σχέδιο εκμετάλλευσης υποδομών και υπηρεσιών για τη μείωση του λειτουργικού κόστους. Συμμετέχει επίσης ενεργά στο Περιφερειακό Συμβούλιο καινοτομίας Κρήτης. Έχει δημιουργήσει κέντρα Ελεύθερης πρόσβασης στο διαδίκτυο, συνεργάζεται με το Πανεπιστήμιο Κρήτης και τους καθηγητές πληροφορικής Δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης στο Κέντρο Ελεύθερου Ανοικτού Λογισμικού και με την Ένωση Ξενοδοχείων στο κοινωνικό δίκτυο LinkedTourism.

2.2.3) Το παράδειγμα του Δήμου Τρικάλων ως ψηφιακή πόλη

Το 2002, ο τότε Δήμαρχος Τρικάλων, Μιχάλης Ταμήλος, αναγνώρισε την επιχειρηματική ευκαιρία του Ε.Π. « Η Κοινωνία της Πληροφορίας». Αντιλαμβανόμενος ότι η πόλη δεν διέθετε ισχυρά ανταγωνιστικά πλεονεκτήματα επέλεξε ως στρατηγικό στόχο το όραμα της ψηφιακής πόλης και δημιούργησε αμέσως στελεχιακή ομάδα για τον επιχειρησιακό σχεδιασμό. Η πρώτη μεγάλη επιτυχία ήλθε με την δημιουργία του ασύρματου δικτύου της πόλης των Τρικάλων.

Το 2008 δημιούργησε την Αναπτυξιακή Εταιρία ΟΤΑ e-Trikala Α.Ε. με στόχο την ανελλιπή λειτουργία των ψηφιακών εφαρμογών, την επέκταση αυτών και την διεύρυνση των συνεργασιών.

Σήμερα, τα e-Trikala ΑΕ παρέχουν υπηρεσίες που στόχο έχουν την βελτίωση της καθημερινότητας των πολιτών, την απλούστευση των καθημερινών συναλλαγών και την παροχή προνοιακών εφαρμογών σε ειδικές πληθυσμιακές ομάδες. Το 2009 συμμετείχε ενεργά στην σύσταση της Διαδημοτικής Εταιρίας « Ψηφιακές Πόλεις Κεντρικής Ελλάδας Α.Ε.» με στόχο την διάδοση των ΤΠΕ σε όλους τους Δήμους της Κεντρικής Ελλάδας. Τα έτη 2009,2010 και 2011 τα Τρίκαλα αξιολογήθηκαν στις 21smart cities από τον οργανισμό ICF.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΟΥΣΑΣ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ ΣΤΟ ΔΗΜΟ ΚΑΣΤΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΤΗΝ ΕΥΡΥΤΕΡΗ ΠΕΡΙΟΧΗ

3.1) Γεωγραφική τοποθέτηση και γεωφυσική κατανομή

Χάρτης 1: Ο Δήμος Καστοριάς (Πηγή: Wikipedia.org)

Η Καστοριά βρίσκεται στο δυτικό άκρο της Δυτικής Μακεδονίας και έχει γεωγραφικές συντεταγμένες $40^{\circ} 31' 0,12''$ N και $21^{\circ} 16' 0,12''$ E. Είναι πρωτεύουσα του ομώνυμου Νομού, ο οποίος συνορεύει βόρεια με το νομό Φλώρινας, ανατολικά με το νομό Γρεβενών, νοτιοανατολικά με το νομό Κοζάνης, νοτιοδυτικά με το νομό Ιωαννίνων και δυτικά με την Αλβανία. Η Καστοριά απέχει 628 χλμ. από την Αθήνα, μέσω της Εγνατίας οδού. Η Δημοτική Ενότητα Καστοριάς αποτελείται εκτός από την ομώνυμη πόλη που αποτελεί και έδρα του Δήμου, από τους οικισμούς Απόσκεπος και Κεφαλάρι καθώς και το προάστειο Χλόη. Η δημοτική ενότητα χαρακτηρίζεται ως αστική καθώς ο πολυπληθέστερος οικισμός της που είναι η πόλη της Καστοριάς έχει περισσότερους από 2000 κατοίκους. Πρόκειται για ημιορεινή περιοχή με μέσο σταθμικό υψόμετρο τα 700 m (η κατοικήσιμη περιοχή της πόλης εκτείνεται από τα 630 m ως τα 720 m υψόμετρο). Η συνολική έκτασή της είναι 57,318 km² από τα οποία 27% είναι βοσκότοποι, 24% δάση και ένα 17,7% είναι καλλιεργούμενες εκτάσεις και αγραναπαύσεις. Στην

City Branding, για την πόλη της Καστοριάς

έκταση αυτή είναι συγκεντρωμένο το μεγαλύτερο μέρος του πληθυσμού του Δήμου Καστοριάς, το 44,4%, καθώς ο πραγματικός πληθυσμός της Δημοτικής Ενότητας έφτασε τους 16.218 κατοίκους στην απογραφή του 2001, αυξημένος κατά 3,2%.

Εικόνα 5. Δορυφορική εικόνα της πόλης της Καστοριάς. (Πηγή: google maps)

Η πόλη της Καστοριάς είναι κτισμένη αμφιθεατρικά, πάνω σε μικρή χερσόνησο που εισχωρεί στη λίμνη Ορεστιάδα (ή Καστοριάς), η οποία περιβάλλει την πόλη από όλες τις πλευρές, εκτός από τη νότια. Προς τη νότια πλευρά η στενή λωρίδα που συνδέει τη ξηρά με τη χερσόνησο απολήγει σε ένα χαμηλό βουνό, την μόνη σύνδεση της πόλης με την στεριά. Η θέση αυτή πάνω στο λαιμό χερσονήσου αποτελεί επιλογή χιλιάδων ετών. Ήδη κατά τη νεολιθική εποχή υπήρχε μέσα στη λίμνη πασσαλόπηκτος οικισμός ο οποίος κατά τους ιστορικούς χρόνους μεταβλήθηκε σε οικισμό κτισμένο σε νησίδα, που συνδεόταν με τεχνητό λαιμό με την ξηρά. Για την Καστοριά η λίμνη δεν σφράγισε μόνο την ιστορική της πορεία, αλλά ταυτίστηκε με την ίδια της την ύπαρξη. Εδώ και αιώνες τα νερά της αγκαλιάζουν από παντού την πόλη και όχι μόνο της δίνουν ζωή, αλλά και την προστατεύουν.

Η λίμνη καταλαμβάνει το βύθισμα της υψηλής λεκάνης η οποία σχηματίζεται μεταξύ των ορεινών όγκων της βόρειας Πίνδου (Γράμμος, Βόιο δυτικά), του Τρικλαρίου και του Βέρνου ή Βίτσι (βόρεια) και των βόρειων τμημάτων του Άσκιου ή Σινιάτσικου. Βρίσκεται σε υψόμετρο 620 m και έχει έκταση και έχει έκταση 28,6 km², όγδοη σε μέγεθος μεταξύ των ελληνικών λιμνών. Έχει σχήμα πετάλου και τροφοδοτείται από διάφορους μικρούς ποταμούς, όπως είναι ο Βυσσινέας, ο Ξηροπόταμος και το ρεύμα Βαψωρίου. Το μέγιστο βάθος της φθάνει τα 8,30 m,

σημαντικής έκτασης παρόχθια δάση υδρόφιλων δέντρων, που συνιστούν σήμερα ένα από τους σπανιότερους οικότοπους του ευρωπαϊκού χώρου. Η περιοχή της λίμνης Καστοριάς, με κωδικό CORINE AG00010028, χαρακτηρίζεται ως οικολογικά ευαίσθητη-αξιόλογη και περιγράφεται ως μία λίμνη γλυκού νερού, βάθους 8-9 μέτρων, σε λοφώδη και μερικώς δασώδη περιοχή. Οι υγρές ζώνες γύρω από τη λίμνη χρησιμοποιούνται εντατικά για αγροκαλλιέργειες και φυτείες με Λεύκες, αλλά τα υγρά λιβάδια, οι καλαμιώνες, τα δάση πάνω σε προσχωσιγενή εδάφη, οι φράχτες και τα έλη αποτελούν πλούσια ενδιαιτήματα πουλιών. Αποτελεί σημαντική περιοχή για ερωδιούς, βουτηχτάρια, κορμοράνους και επίσης για την Βαλτόπαπια. Στην περιφερειακή της ζώνη εμφανίζονται τα θηλαστικά *Lutra lutra*.. Στην χερσόνησο ύπαρξη των παρθενικών κρίνων (*Lilium candidum*) και άλλων σημαντικών φυτών δίνει, εκτός από την αισθητική, και οικολογική αξία σε αυτή τη χερσόνησο. Στον περίγυρο υπάρχει δρόμος και σκεπάζεται σε όλο το μήκος του από πλατάνια αποτελώντας τοπίο μοναδικής ομορφιάς. Για τους παραπάνω λόγους η λίμνη προστατεύεται από εθνικά και διεθνή θεσμικά πλαίσια όπως :

- Έχει χαρακτηριστεί από το Υπουργείο Πολιτισμού (1974) ως Μνημείο ιδιαίτερου Φυσικού Κάλλους και έχει ενταχθεί στο Ευρωπαϊκό Δίκτυο "Φύση 2000" καταχωρημένη με τον κωδικό GR 1320001.
- Την Σύμβαση της Βέρνης (1979) για τη διατήρηση της Άγριας Ζωής και του Φυσικού Περιβάλλοντος της Ευρώπης.
- Την Σύμβαση της Βόννης (1979), που αφορά την προώθηση της προστασίας μεταναστευτικών ειδών που δεν προστατεύονται από άλλες συμβάσεις ή εθνικές νομοθεσίες.
- Η Οδηγία 2009/147/ΕΟΚ (πρώην 79/409/ΕΟΚ) περί της διατηρήσεως των αγρίων πτηνών θεσμοθετήθηκε με σκοπό την προστασία, τη διατήρηση και τη ρύθμιση της εκμετάλλευσης όλων των ειδών πτηνών που ζουν εκ φύσεως σε άγρια κατάσταση στο ευρωπαϊκό έδαφος των κρατών μελών.

Είδη πανίδας στην περιοχή της Καστοριάς					
 Καφέ αρκούδα - <i>Ursus arctos</i>	 Γκριζός λύκος - <i>Canis lupus</i>	 Κόκκινη αλεπού - <i>Vulpes vulpes</i>	 Άγριο χοιρό - <i>Sus scrofa</i>	 Βαλκανικός λυγξ - <i>Lynx lynx balcanicus</i>	
Θηλαστικά					
 Κοινή δρύα - <i>Lacerta animadmodum</i>	 Μεσογειακή χελώνα - <i>Testudo hermanni</i>	 Ευρωπαϊκός δένδροβότρυχος - <i>Hyla arborea</i>	 Απτικός τριτώνας - <i>Triturus cristatus</i>	 Νότια ορεινή πεταλούδα - <i>Limenitis reducta</i>	
Ερπετά		Αμφίβια		Έντομα	
 Πετροπέδικα - <i>Alectoris graeca</i>	 Κορμιράνας - <i>Phalacrocorax carbo</i>	 Γοσοπέλεκνος - <i>Pelecanus onocrotalus</i>	 Χρυσαιτός - <i>Aquila chrysaetos</i>	 Γουλιανός - <i>Silurus glanis</i>	 Τούρνα - <i>Esox lucius</i>
Πτηνά				Ψάρια	
Είδη χλωρίδας στην περιοχή της Καστοριάς					
 Μαύρη πεύκη - <i>Pinus nigra</i>	 Υβριδογενής ελάτη - <i>Abies borisii regis</i>	 Δασική οξυά - <i>Fagus sylvatica sylvatica</i>	 Μικροδονική δρυς - <i>Quercus trojana</i>	 Ήμερη καστονιά - <i>Castanea sativa</i>	
Πευκοειδή			Φηγοειδή		
 Λοσιόλευκα - <i>Populus alba</i>	 Ιτιά κλαίουσα - <i>Salix babylonica</i>	 Ανατολικός πλάτανος - <i>Platanus orientalis</i>	 Άγριο κερασιά - <i>Cerasus avium</i>	 Κρανιά - <i>Cornus mas</i>	 Μηλιάς jonagored - <i>Malus domestica jonagored</i>
Ιτεοειδή		Πλατανοειδή		Ροδοειδή	
 Κρίνος της Παναγίας - <i>Lilium candidum</i>	 Κυανόπορφυρο βούζι - <i>Lithospermum purpureocaulium</i>	 Υπερικό το αδρότρυχο - <i>Hypericum hirsutum</i>	 Πυραμίδα - <i>Anemone pyramidalis</i>	 Σαξίφρα - <i>Saxifraga saxifraga</i>	 Κοινό καλάμι - <i>Phragmites australis</i>
Λειριοειδή		Βοραγινοειδή		Ορχεοειδή	

Πίνακες με τα είδη χλωρίδας και πανίδας στην περιοχή της Καστοριάς (Πηγή :
istorikakastorias.blogspot.com)

Εικόνα 6. Σηματοδοτείται με κίτρινο χρώμα η περιοχή γύρω από τη λίμνη της Καστοριάς που έχει χαρακτηριστεί ως ιδιαίτερου Φυσικού Κάλλους. (Πηγή: Σχέδιο Διαχείρισης και Προστασίας της Φύσης της Λίμνης Καστοριάς)

Σημαντικό στοιχείο σχετικά με τη χλωρίδα και τη βλάστηση της λίμνης της Καστοριάς είναι το Παραλίμνιο δάσος. Το παραλίμνιο αυτό δάσος είναι η ζώνη των υδρόφιλων δέντρων και θάμνων που βρίσκεται ακριβώς στις όχθες της λίμνης, είναι ένα από τα ελάχιστα που έχουν απομείνει στη χώρα μας και αποτελείται από λεύκες, πλατάνια, ιτιές, σκλήθρα, φτελιές και πολλά αναρριχώμενα φυτά. Υπάρχουν επίσης σε μικρότερο αριθμό αμυγδαλοϊτιές, ασημοϊτιές, καβάκια, κορομηλιές, καρυδιές και άλλα δέντρα. Σημαντική επίσης θεωρείται και η ύπαρξη ενδημικών και σπάνιων ειδών της χλωρίδας μας σε διάφορες θέσεις της περιοχής της Καστοριάς.. Με μια από τις πιο πλούσιες χλωρίδες στον ελληνικό χώρο, δε θα μπορούσε παρά να υπάρχει σε αντίστοιχη ποικιλία και η πανίδα της πόλης της Καστοριάς. Έχουν παρατηρηθεί περισσότερα από 200 είδη πουλιών στη λίμνη της Καστοριάς, από τα οποία 90 τουλάχιστον αναπαράγονται στη λίμνη και στο παραλίμνιο δάσος. Από το σύνολο των ειδών που έχουν παρατηρηθεί στη λίμνη 45 είδη είναι προστατευόμενα με βάση την Οδηγία 79/409/ΕΟΚ, ενώ 33 είδη κατατάσσονται στις κατηγορίες του Κόκκινου Βιβλίου των Σπονδυλόζων της Ελλάδας.

Εικόνα 7. Σημειώνονται με μωβ χρώμα οι περιοχές με καταφύγια άγριας χλωρίδας και πανίδας, με κόκκινο τα όρια της λεκάνης απορροής της λίμνης της Καστοριάς. (Πηγή: Σχέδιο Διαχείρισης και Προστασίας της Φύσης της Λίμνης Καστοριάς)

Η περιοχή της Καστοριάς παρουσιάζει μεγάλη ποικιλία σε σχηματισμούς. Στα πετρώματα της περιοχής περιλαμβάνονται προαλπικά μεταμορφωμένα και πλουτώνια, αλπικά ανθρακικά κυρίως ιζήματα, μολασσικές αποθέσεις της Μεσοελληνικής Αύλακας, καθώς και πλειοκαινικά και τεταρτογενή χαλαρά ιζήματα. Κατά το μεγαλύτερο μέρος τους τα πετρώματα ανήκουν στην Πελαγονική ζώνη, ενώ στη δυτική περιοχή εμφανίζονται σχηματισμοί της Πελαγονικής και κυριαρχούν τα ιζήματα της Μεσοελληνικής Αύλακας (Τσόμπος, 2011).

3.2) Το αστικό περιβάλλον της Καστοριάς

Οι γραφικές συνοικίες της Καστοριάς, δρόμοι και πλατείες

Η συνοικία Απόζαρι, βρίσκεται στη βόρεια όχθη της λίμνης της Καστοριάς, και επειδή την χτυπάει ο Βοριάς από το Βίτσι, και οι καστανιές ανθοφορούν 15 μέρες πιο αργά από το Ντόλτσο, την νότια όχθη της λίμνης, λόγω των καιρικών συνθηκών. Η ονομασία της περιοχής αποτελεί σύντμηση των λέξεων «από ζόρι», διότι την προτιμούσαν για περιοχή κατοικίας οι οικονομικά ασθενέστεροι. Κάτοικοι της περιοχής αυτής άρχισαν να μεταναστεύουν προς την Αυστρία και μέσω του εμπορίου συσώρευαν πλούτο, και κάποιοι από αυτούς επέστρεφαν πίσω στην πατρίδα τους με χρήματα και ευρωπαϊκό αέρα όπως φαίνεται από πολλές κατοικίες της εποχής.

Το Ντόλτσο αποτελούσε την κοσμοπολίτικη πλευρά της λίμνης με το ηπιότερο, «γλυκό» κλίμα ,εξ' ου και η ονομασία της περιοχής. Σήμερα τη νότια παραλία και κυρίως κατά μήκος της λεωφόρου Μεγάλου Αλεξάνδρου και της οδού Ορεστιάδος με τα καφέ και τα ουζερί-εστιατόρια χτυπάει η καρδιά της πόλης .

Στις περιοχές Ντολτσό και Απόζαρι, «μάχη» με τον χρόνο και τις καιρικές συνθήκες δίνουν καθημερινά για να επιβιώσουν 66 βυζαντινές και μεταβυζαντινές εκκλησίες, μοναδικές ως προς την αρχιτεκτονική και την εικονογράφησή τους. Παραδίπλα στέκονται ακόμη 370 ιστορικά κτίρια, αρχοντικά και λαϊκά της λεγόμενης βαλκανικής αρχιτεκτονικής του 17ου έως και 19ου αιώνα, αλλά και νεοκλασικά του πρώιμου 20ού αιώνα. Ανάμεσά τους σχηματίζεται ένα δαιδαλώδες δίκτυο από στενούς δρόμους και μικρές πλατείες γύρω από τις εκκλησίες, πέτρινους μαντρότοιχους και κατάφυτες αυλές δίπλα σε πλακόστρωτα σοκάκια που οδηγούν σε μια υπέροχη λίμνη. Ο τόπος χαρακτηρίζεται σπουδαστήριο τοπικής ιστορίας, ζωντανό μουσείο των μακεδονικών αρχοντόσπιτων και ζωντανό οικιστικό σύνολο, γύρω από το οποίο έχει αναπτυχθεί ένα σύνολο δραστηριοτήτων, από την επεξεργασία και εμπορία των γουναρικών μέχρι το δημοφιλές καρναβάλι και τις σύγχρονες εκδηλώσεις καλλιτεχνικού χαρακτήρα.

Επίσης η συνοικία Πυρήνας Αποστόλων είναι μια περιοχή της Καστοριάς όπου τόσο οι επισκέπτες αλλά και οι ίδιοι κάτοικοι της πόλης, μπορούν να απολαύσουν την παραδοσιακή αρχιτεκτονική, συνδυασμένη με την αισθητική μιας άλλης εποχής. Εκεί οι τύποι των παραδοσιακών σπιτιών και των αρχοντικών βρίσκονται απόλυτα εναρμονισμένοι με τα λιθόστρωτα σοκάκια. Περπατώντας κανείς στην συνοικία Αγίων Αποστόλων Σερβιώτη, μπορεί να δει άριστα αναπαλαιωμένα τα Καστοριανά σπίτια. Άλλα από αυτά βαμμένα ωχρά και άλλα κάτασπρα, με τα ξύλινα παράθυρα να διαγράφουν την όψη, με ασπρισμένα πεζούλια και αυλές. Εξαιρετική εποχή για να περπατήσει κανείς στον Πυρήνα των Αποστόλων είναι ο χειμώνας, όπου οι στέγες προσμένουν το χιόνι και τα πλακόστρωτα σοκάκια αλλάζουν, ντυμένα στα λευκά.

Παραδοσιακό τμήμα της πόλης της Καστοριάς (ΦΕΚ 412/Β/28-4-1977 και 667/Δ/21-11-1983 Χαρακτηρισμός ως χώρου με ιδιαίτερη ιστορική, λαογραφική, πολεοδομική αισθητική και αρχιτεκτονική σημασία που έχει ανάγκη από ιδιαίτερη κρατική προστασία)

Τοπικά χαρακτηριστικά: Πρόκειται για τη περιοχή της πόλης που κατακλύζεται από τα παλιά αρχοντικά, τις εκκλησίες βυζαντινής και μεταβυζαντινής περιόδου καθώς και τους σκαλόδρομους και τα καλντερίμια, φτιαγμένα όλα από πέτρα με τα περισσότερα κτίρια να έχουν κριθεί διατηρητέα και να έχουν πλέον τη μέριμνα και φροντίδα της αρχαιολογικής υπηρεσίας.

Από το εσωτερικό του Δήμου Καστοριάς διέρχονται ο Κάθετος Άξονας Σιάτιστα-

Κρυσταλλοπηγή και ο προτεινόμενος από τον παρόντα σχεδιασμό άξονας Καστοριά-Πτολεμαΐδα που αποτελούν μεταφορική υποδομή με ιδιαίτερη αναπτυξιακή σημασία. Επίσης, από τον Δήμο διέρχεται ο σχεδιαζόμενος Διαδριατικός Αγωγός φυσικού αερίου (Trans Adriatic Pipeline-TAP), ο οποίος αναμένεται να βοηθήσει στην ενεργειακή αναβάθμιση του Δήμου, της Περιφέρειας και της Χώρας. Αναλυτικότερα ο Δήμος Καστοριάς βρίσκεται σε κομβικό σημείο, αφού από το εσωτερικό του διέρχεται ο κάθετος άξονας της Εγνατίας Οδού «Κρυσταλλοπηγής – Καστοριάς – Σιάτιστας» που την ενώνει με τα υπόλοιπα διευρωπαϊκά δίκτυα. Ο νέος οδικός άξονας είναι διεθνούς ενδιαφέροντος και εμβέλειας καθώς εξυπηρετεί και την Αλβανία δίδοντας, στο νοτιοανατολικό τμήμα της, πρόσβαση προς το εσωτερικό της Ελλάδας και ειδικότερα προς Θεσσαλονίκη και Αθήνα.

Εικόνα 8.Η συνοικία Ντόλτσο κατά τη χειμωνιάτικη νύχτα (Πηγή: www.facebook.com/kyrillossamarasphotography)

Ο νομός της Καστοριάς αποτελείται πλέον από 3 δήμους, τον δήμο Καστοριάς τον δήμο Ορεστίδος και τον δήμο Νεστορίου σύμφωνα με τον Πρόγραμμα Καλλικράτης (Ν. 3852/10 Νέα Αρχιτεκτονική της Αυτοδιοίκησης και της Αποκεντρωμένης Διοίκησης (ΦΕΚ 87Α΄/7-6-2010)). Ο δήμος της Καστοριάς έχει διευρυνθεί καθώς αποτελεί πλέον συνένωση 8 ακόμη προϋπαρχόντων δήμων. Πιο συγκεκριμένα οι δήμοι της Καστοριάς, της Αγίας Τριάδος, της Μεσοποταμίας, των Κορεστίων, των Αγίων Αναργύρων, των Μακεδνών, του Βιτσίου, της Κλεισούρας και μίας κοινότητας του Καστρακίου καταργούνται και δημιουργείτε ο νέος δήμος της Καστοριάς με περισσότερες αρμοδιότητες. Σύμφωνα με την απογραφή του 2011 ο πληθυσμός του νομού Καστοριάς ανέρχεται στα 50.280 άτομα. Ο δήμος Καστοριάς στα 35.830, ο δήμος Ορεστίδος στα 11.820 και ο δήμος Νεστορίου στα 2.630 άτομα. (Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Δήμου Καστοριάς 2012- 2014).

Ο μόνιμος πληθυσμός του νέου Δήμου, ο πληθυσμός δηλαδή που κατά την ημέρα της απογραφής δήλωσε ότι διαμένει μόνιμα στα όρια του ΟΤΑ, ανέρχεται σύμφωνα με τα αναθεωρημένα αποτελέσματα της Απογραφής του 2011 της Ελληνικής Στατιστικής Αρχής (ΕΛ.ΣΤΑΤ.), σε 35.874 κάτοικους. Όσο αφορά την κατά φύλο σύνθεση, ο γυναικείος πληθυσμός υπερτερεί του ανδρικού που αποτελεί το 49,5% του συνόλου και το υπόλοιπο 50,5% είναι γυναίκες. Υπολογίζοντας τον ρυθμό μεταβολής του μόνιμου πληθυσμού του Δήμου Καστοριάς για την δεκαετία 2001-2011 προκύπτει ότι ο μόνιμος πληθυσμός μειώθηκε κατά 0,03% ακολουθώντας την φθίνουσα πορεία που καταγράφεται στο σύνολο της ελληνικής επικράτειας κατά 0,01%. Όπως φαίνεται και από τον πίνακα στον οποίο γίνεται παρουσίαση των αναθεωρημένων στοιχείων της Απογραφής του 2011, ο Καλλικρατικός Δήμος Καστοριάς είναι ο μεγαλύτερος σε έκταση και πληθυσμό δήμος της περιφερειακής ενότητας Καστοριάς καθώς καταλαμβάνει το 44,38% της έκτασης και το 71,29% του συνολικού μόνιμου πληθυσμού του Νομού. Η περιοχή χαρακτηρίζεται από ιδιαίτερα χαμηλή πληθυσμιακή πυκνότητα, κατά πολύ χαμηλότερη του εθνικού μέσου όρου, γεγονός μάλλον αναμενόμενο αν λάβει κανείς υπόψη το έντονο ανάγλυφο της

Διοικητική διαίρεση	Σύνολο Μόνιμου Πληθυσμού	% (1)	Άρρενες	Θήλεις	Έκταση	% (2)	Πυκνότητα μόνιμου πληθυσμού ανά τετρ. χιλιόμετρο	Μεταβολή πληθυσμού 2001-2011
Δήμος Καστοριάς	35.874	71,29	17.774	18.100	763,315	44,38	47,0	-0,03
Δήμος Ορεστίδος	11.802	23,45	5.908	5.894	340,732	19,81	34,64	-0,12
Δήμος Νεστορίου	2.646	5,26	1.354	1.292	615,925	35,81	4,3	-0,15
Σύνολο Περιφερειακής Ενότητας	50.322	100	25.036	25.286	1.720,151	100	29,25	-0,06
Περιφέρεια Δυτικής Μακεδονίας	283.689	-	141.779	140.910	9.451,256	-	30,02	-0,04
Σύνολο Χώρας	10.816.286	-	5.303.223	5.513.063	131.959,5	-	81,97	-0,01

Πίνακας 3: Ο Καλλικρατικός Δήμος Καστοριάς σύμφωνα με την Απογραφή του 2011 στην Περιφερειακή Ενότητα Καστοριάς (ΠΗΓΗ: Επεξεργασία στοιχείων από την ΕΛΣΤΑΤ, 2014)

Σε ενδοπεριφερειακό επίπεδο από τους 12 καλλικρατικούς δήμους της περιφέρειας Δυτικής Μακεδονίας ο νέος Δήμος Καστοριάς κατέχει την τρίτη θέση όσον αφορά τον πληθυσμό μετά τον Δήμο Κοζάνης και τον Δήμο Εορδαίας ενώ ως προς την έκταση κατατάσσεται πέμπτος. Από τους 325 νέους Δήμους που συστάθηκαν με το Πρόγραμμα Καλλικράτης ο Δήμος Καστοριάς είναι ο 49ος όσον αφορά την έκταση και ο 90ος όσον αφορά τον μόνιμο πληθυσμό. Η χαμηλή πληθυσμιακή πυκνότητα επιβεβαιώνεται και από την θέση που καταλαμβάνει ο δήμος Καστοριάς στον αντίστοιχο δείκτη όπου είναι 150ος. Ενδιαφέρον όμως παρουσιάζει και η κατάταξη του Δήμου Καστοριάς ως προς τους 52 καλλικρατικούς δήμους που αποτελούν έδρες νομών. Σε αυτή την κατανομή ο Δήμος Καστοριάς είναι 18ος όσον αφορά την έκταση, 35ος όσον αφορά τον πληθυσμό ενώ υπολείπεται ιδιαιτέρως ως προς την πληθυσμιακή πυκνότητα όπου καταλαμβάνει την 42η θέση από τους 52 δήμους.

Κατά την τελευταία απογραφή του 2011 ο πληθυσμός της δημοτικής ενότητας της Καστοριάς ανήλθε σε 16.958 κατοίκους, συνεχίζοντας την αυξητική του τάση σε αντίθεση με τη συνολική εικόνα της χώρας. Σύμφωνα με την ίδια απογραφή του 2011 ο πληθυσμός της πόλης ανέρχεται στους 13.387 κατοίκους. Ο δείκτης εξάρτησης παίρνει την τιμή 47,32 που σημαίνει ότι αντιστοιχούν 47 εξαρτώμενα άτομα για κάθε 100 ενεργά. Υπάρχει δηλαδή επαρκής αριθμός ατόμων εργάσιμης ηλικίας, ο οποίος μπορεί να ενεργοποιηθεί σε διάφορες αναπτυξιακές δραστηριότητες και να συντηρήσει τον υπόλοιπο πληθυσμό. Τέλος στην Δημοτική Ενότητα Καστοριάς ο δείκτης αντικατάστασης παίρνει την τιμή 92,31 υποδηλώνοντας ότι για κάθε 100

άτομα που συνταξιοδοτούνται εισέρχονται 92 νέα άτομα στο χώρο απασχόλησης. Για την καλύτερη σύγκριση των πληθυσμιακών δεδομένων παρατίθεται ο παρακάτω πίνακας.

ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ ΚΑΣΤΟΡΙΑΣ (Έδρα: Καστοριά)	50.322
ΔΗΜΟΣ ΚΑΣΤΟΡΙΑΣ (Έδρα: Καστοριά)	35.874
ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ ΚΑΣΤΟΡΙΑΣ	16.958
Καστοριά	13.387

Πίνακας 4 : Πληθυσμός ΠΕ, Δήμου και δημοτικής ενότητας Καστοριάς ανά δημοτική ενότητα σύμφωνα με την Απογραφή του 2011 (ΠΗΓΗ: Επεξεργασία στοιχείων από ΕΛ.ΣΤΑΤ. 2011)

3.4) Ιστορικά στοιχεία του Δήμου Καστοριάς και της ευρύτερης περιοχής

Αξίζει σε αυτό το σημείο, να αναφερθεί πως η **ιστορία** της πόλης στα πλαίσια του city-branding μπορεί να ενδιαφέρει για δύο κυρίως λόγους:

α) Ως πυλώνας μιας αφήγησης για την πόλη και

β) ως επιβεβαίωσή της, ιδιαίτερα στην περίπτωση μιας νέας, κατασκευασμένης, αφήγησης.

Φυσικά, και σε κάθε περίπτωση, η ιστορία συνδέεται και με την τρέχουσα πραγματικότητα, τις σχέσεις και το δυναμικό της πόλης.

Ο ιστορικός Hobsbawm (2000) αναφέρεται στις «**εφευρημένες παραδόσεις**» ως «Ένα εύρος πρακτικών, κυριαρχούμενες από σιωπηρούς, απροκάλυπτους, κοινά αποδεκτούς κανόνες, συμβολικής και τελετουργικής φύσης, οι οποίοι εντυπώνουν ορισμένες αξίες και νόρμες συμπεριφοράς, που προέρχονται από την επανάληψη, το οποίο αυτόματα υπονοεί μια συνοχή με το παρελθόν. Στην πραγματικότητα, όπου καθίσταται αυτό δυνατόν, προσπαθούν (εννοεί οι πόλεις ή και τα έθνη) να εδραιώσουν τη συνέχειά τους με ένα κατάλληλο ιστορικό παρελθόν». Η σύνδεση της προηγούμενης γενιάς με την επόμενη βασίζεται σε εδραιωμένες ιστορίες, που εξιστορούνται με τέτοιο τρόπο ώστε να ανασυγκροτηθεί το παρελθόν από το παρόν (Assmann, J., 1997), μέχρι αυτό να επιβληθεί. Τελικά η εικόνα μοναδικότητας ενός έθνους (όπως και για τις πόλεις ή τις κοινότητες σε μικρότερο βαθμό), προκύπτει από επαναλήψεις και επεμβάσεις σε στοιχεία πολιτισμού, που ενδογενώς δημιουργεί, διορθώνει και ανακατασκευάζει. . Επομένως και προφανώς όταν ενδιαφερόμαστε για την εικόνα μιας πόλης ή τις εν δυνάμει εικόνες της, ακόμα και για τη δυνατότητα συγκρότησης και προώθησης μιας νέας εικόνας, είναι σκόπιμο να εξετάσουμε και την ιστορία της.

Αρχαία και Βυζαντινή εποχή

Η περιοχή φαίνεται πως κατοικείται από την προϊστορική εποχή, αφού στη νότια όχθη της λίμνης στα όρια της κοινότητας Δισπηλιού έχει ανακαλυφθεί Νεολιθικός Λιμναίος Οικισμός ο οποίος χρονολογείται γύρω στο 5500 π.Χ. Η περιοχή αυτή σύμφωνα με τον Γ. Χουρμουζιάδη (1996) κατοικήθηκε συνεχώς από την μέση νεολιθική εποχή ως την πρώιμη χαλκοκρατία (5500-3500 π.Χ.). Από τους περισσότερους μελετητές η πόλη της Καστοριάς ταυτίζεται με το Αρχαίο Κέλετρο ή Κήλητρον ,οχυρή μακεδονική πόλη που μνημονεύεται από τον Ρωμαίο ιστορικό Τίτο

Λίβιο (198 μ.Χ.). Το Κέλετρο φαίνεται ότι κτίστηκε περί το 840 π.Χ. και καταστράφηκε από επιδρομές βαρβάρων κατά τον 4ο ή 5ο αιώνα μ.Χ.

Εικόνα 9. Αναπαράσταση του προϊστορικού οικισμού στο Δισπηλιό.
(Πηγή: www.discovergreece.com)

Στο λαιμό μιας λοφώδους χερσονήσου, στη δυτική όχθη της λίμνης της Καστοριάς, αποφάσισε να μεταφέρει τον 6ο αιώνα μ.Χ. ο αυτοκράτορας Ιουστινιανός Α' (527-565) τον πληθυσμό της παρακείμενης Διοκλητιανούπολης, ρωμαϊκής πόλης που ήταν χτισμένη στην περιοχή του Άργους Ορεστικού και είχε λεηλατηθεί από βαρβάρους τον 4ο αιώνα μ.Χ.

Η Καστοριά με το όνομά της εμφανίζεται στις ιστορικές πηγές όπου δηλώνεται και η οχύρωσή της από τον Ιουστινιανό (550 μ.Χ.) από τον βυζαντινό ιστορικό Προκόπιο . Εξαιτίας αυτού του γεγονότος η θεωρία του H.Geizer που υποστήριξε ότι το όνομα της πόλης προέρχεται από τη βουλγαρική λέξη kostur, αποδεικνύεται λανθασμένη διότι το όνομα μαρτυρείται από την εποχή του Ιουστινιανού. Εικάζεται, ότι στην προφορική παράδοση επικράτησε το όνομα "Κάστρον" λόγω της καλής οχύρωσής της. Η ερμηνεία που δίνει πρώτη η Κομνηνή, λόγω της οικοδόμησης πύργων και μεσοπύργιων γύρω από τη λίμνη με αποτέλεσμα να δημιουργείται η εντύπωση ενός κάστρου. Είναι γεγονός ότι έτσι αποκαλούσαν συχνά την πόλη κατά τη μεταβυζαντινή εποχή, κυρίως στους κώδικες της Μητροπόλεως Καστοριάς αλλά και ότι η προσωνυμία Καστριώτης συνόδευε συχνά τους Καστοριανούς. Την άμυνα της πόλης μέχρι εκείνη την εποχή εξασφάλιζε ουσιαστικά η λίμνη. Το ισχυρό τείχος από την εποχή του Ιουστινιανού, εσωτερικό και εξωτερικό, κατέστησε την πόλη βαριά οχυρωμένη και συνέχιζε να προστατεύει την πόλη ήδη έως και την περίοδο της τουρκοκρατίας. Από τα ελάχιστα τμήματα των τειχών που σώζονται σήμερα και από τα ίχνη τους σε παλαιότερους χάρτες και φωτογραφίες διαγράφεται η οχύρωση της πόλης. Στο σημείο αυτό σημειώνεται ότι η οχύρωση της πόλης ολοκληρώθηκε σταδιακά και με διάφορες επεμβάσεις κατά τη ρωμαϊκή, παλαιοχριστιανική, βυζαντινή και μεταβυζαντινή περίοδο. Κατά την διάρκεια του 10^{ου} αιώνα η Καστοριά γνώρισε τις επιδρομές των Βουλγάρων. Επί βασιλείας Πέτρου κατελήφθη για πρώτη φορά και ελευθερώθηκε το 948 μ.Χ.

από τον Ρωμανό τον Β' με την βοήθεια των Πετсенέγων. Στα τέλη του 990 μ.Χ. επί βασιλείας Σαμουήλ, έχουμε μια δεύτερη κατάληψη της Καστοριάς και απελευθέρωσή της το 1018 από τον Βασίλειο Β' τον Βουλγαροκτόνο οπότε ξαναέγινε βυζαντινή. Η Άννα Κομνηνή αναφέρει στην «Αλεξιάδα», την κατάληψη της πόλης από τους Νορμανδούς υπό τον Βουημούνδο, γιο του αρχηγού των Νορμανδών Ροβέρτου Γυισκάρδου, το 1083 και την ανακατάληψή της για χάρη του Βυζαντίου από τον Αλέξιο Α' τον Κομνηνό (1081-1118) και τον στρατηγό του Γεώργιο Παλαιολόγο. Τον 12^ο αιώνα, λόγω και της ευνοϊκής γεωγραφικά θέσης της η πόλη παρουσίασε αξιόλογη οικονομική και πολιτιστική ακμή όπως και άλλες βυζαντινές πόλεις την εποχή των Κομνηνών. Την οικονομική ευημερία της Καστοριάς επιβεβαιώνει η μαρτυρία του Άραβα γεωγράφου του 12^{ου} αιώνα Edrisi. Περιγράφει την Καστοριά ως μία πλούσια, ευχάριστη και πολυάνθρωπη πόλη, με λίμνη στην οποία ψαρεύονταν άφθονα ψάρια και με πολυάριθμα χωριά. Ακόμη, το υπέρ των Βενετών χρυσόβουλο του Αλεξίου Γ' Αγγέλου, που εκδόθηκε το Νοέμβριο του 1198 για την περιοχή της Καστοριάς, μαρτυρεί την υψηλή εμπορική κίνηση της πόλης, ενισχυμένη από την παρουσία των Βενετών εμπορών. Την πνευματική κίνηση δηλώνει η σχέση των επισκόπων της πόλης με την Κωνσταντινούπολη την εποχή αυτή. Κυρίως όμως οι επιλογές των χορηγών των ναών του Αγίου Νικολάου Κασνίτζη και των Αγίων Αναργύρων που σχετίζονταν με καλλιτεχνικά εργαστήρια υψηλής ποιότητας της ευρύτερης περιοχής της Μακεδονίας (Κουρμπίνοβο, Νέρεζι), δίνουν έντονο το στίγμα της πολιτιστικής ακμής.

Μετά την άλωση της Κωνσταντινούπολης από τους Φράγκους (1204) φαίνεται ότι για μικρό χρονικό διάστημα η Καστοριά περνά υπό την κυριαρχία των Βουλγάρων. Γρήγορα όμως το Δεσποτάτο της Ηπείρου ανέκτησε την Καστοριά και τοποθετήθηκε διοικητής ο στρατηγός Γκλαβάς ο οποίος το 1251 αποφάσισε να συνταχθεί με τον αυτοκράτορα της Νίκαιας Ιωάννη Γ' Βατάτζη. Τη Βυζαντινή διοίκηση στην πόλη επαναφέρει ο Μιχαήλ Η' ο Παλαιολόγος (1259). Από τον Ιωάννη Κατακουζηνό μαθαίνουμε ότι από το 1355 η Καστοριά καταλαμβάνεται από το Σέρβο τσάρο Στέφανο Ντουσάν και έκτοτε χάνεται για το Βυζάντιο.

Οθωμανική περίοδος

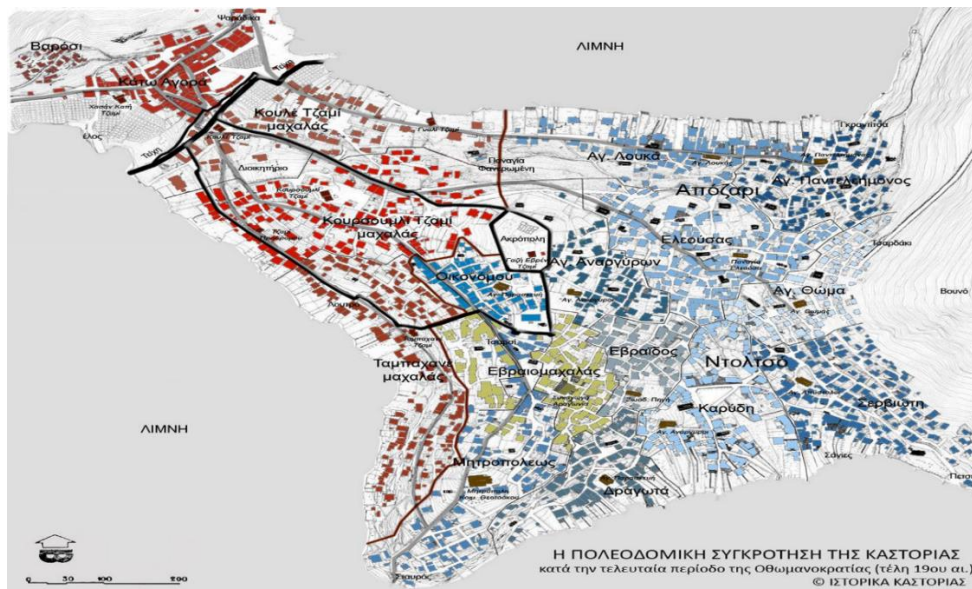
Το 1386 η Καστοριά καταλαμβάνεται από τους Τούρκους. Το 1439 καταλαμβάνεται από τους Αλβανούς και πάλι μετά από τους Τούρκους κατά τη διάρκεια της βασιλείας του Μουράτ Α' (1362-1389) μετά το 1383 με 1384. Η ανέγερση και η διακόσμηση αξιόλογων μνημείων στην πόλη την εποχή αυτή αποδεικνύει τη συνέχεια της πολιτιστικής ζωής, καθώς επίσης την αφομοίωση από τους ξένους κατακτητές του βυζαντινού ήθους και τη χρησιμοποίηση της ελληνικής γλώσσας στις επιγραφές των μνημείων που αυτοί υπήρξαν χορηγοί όπως στην περίπτωση του Αγίου Αθανασίου του Μουζάκη.

Μετά την άφιξη των Τούρκων οι χριστιανοί αναγκάστηκαν να μεταφερθούν ανατολικά εκτός του κάστρου και να δημιουργήσουν ένα συμπαγή, πυκνοκατοικημένο πυρήνα. Από τους κώδικες της Μητρόπολης Καστοριάς γνωρίζουμε ότι υπήρχαν στις αρχές του 17^{ου} αιώνα, πέντε χριστιανικές συνοικίες : Μητροπόλεως ή Εκκλησιάρχου, Αγίων Αναργύρων, Βαρλαάμ ή Αγίου Παντελεήμονος, Καρύδη και Εβραΐδος. Από το 1650 εδραιώνονται οι εξής έντεκα συνοικίες: Μητροπόλεως, Αγ. Αναργύρων, Αγ. Παντελεήμονος, Καρύδη, Παναγίας Ελεούσας, Οικονόμου, Αγίου Λουκά, Αγίου Θωμά, Σερβιώτη, Δραγωτά και Εβραΐδος. Είναι φανερό πως κάθε συνοικία ήταν οργανωμένη γύρω από μία ενορία και έπαιρνε το όνομά της είτε από αυτή είτε από το όνομα ενός ιερέα ή εκκλησιαστικού άρχοντα. Οι χριστιανικές συνοικίες οροθετούνταν δυτικά από τη γραμμή Σταυρός- Κάστρο- Παναγία Φανερωμένη, ώστε η ράχη του Σταυρού να εμποδίζει την οπτική επαφή των ελληνικών σπιτιών με τα τουρκικά, και ιδιαίτερα τα χαρέμια. Μοναδική εξαίρεση αποτελεί η ελληνική συνοικία Οικονόμου , που βρισκόταν εντός του Κάστρου, στην περιοχή της αγοράς. Σύμφωνα με τον Εβλιγιά Τσελεμπή καταμετρώνται 2500 σπίτια σε αυτές τις συνοικίες.

Η εκτός του κάστρου περιοχή, κατά τη μεταβυζαντινή περίοδο κατοικήθηκε από Τούρκους, Χριστιανούς, και Εβραίους. Στις συνοικίες τους, που μερικές διατηρούν θέσεις και ονομασίες από τον 16^ο αιώνα έως και σήμερα , όπως είναι η συνοικία Δραγωτά και η Σερβιώτη. Ξαφνιάζει το μεγάλο πλήθος των εκκλησιών: Βυζαντινές, τρίκλιτες ή κυρίως μονόχωρες, και πολυάριθμοι ναοί της τουρκοκρατίας, με τις μικρές διαστάσεις, τη φτωχική εξωτερική διακόσμηση και κυρίως την τάση ενσωμάτωσης στο υπόλοιπο κτιριακό περιβάλλον της πόλης. Η συγκέντρωση του πληθυσμού και της πολιτιστικής κίνησης στην πόλη σε αντίθεση με την ύπαιθρο, που διαπιστώνεται από την βυζαντινή εποχή έως και τα χρόνια της τουρκοκρατίας, διαμόρφωσε στην Καστοριά μία ατμόσφαιρα οικονομικής και πολιτιστικής ακμής, με κυρίαρχο το ελληνικό στοιχείο, που επέβαλε το ήθος, τη γλώσσα και τις επιλογές του διατηρώντας την εθνική συνείδηση, τη γλώσσα, τη θρησκεία, τα ήθη και τα έθιμα. Εκτός από την αστική αρχιτεκτονική που αναπτύχθηκε κυρίως μετά τον 17^ο αιώνα, στη σημερινή πόλη η ατμόσφαιρα αυτή ανιχνεύεται στο πλήθος των εκκλησιών, στην ποιότητα των τοιχογραφιών που είναι προϊόντα σημαντικών ζωγραφικών εργαστηρίων επιλεγμένων από τους καστοριανούς άρχοντες, και στις επιγραφές των ναών, γραμμένες χωρίς καμία εξαίρεση στα ελληνικά. Στις πολυάριθμες επιγραφές των καστοριανών ανιχνεύονται ακόμη οι θεολογικοί επηρεασμοί και οι καλλιτεχνικές επιλογές κτητόρων και αφιερωτών. Για παράδειγμα, ο σύμφωνα με το κείμενο της επιγραφής του 1401 του ναού των Αγίων Τριών, «ευγενέστατος κυρ Θεόφιλος Παγκράτης»

φαίνεται από τη γλώσσα της επιγραφής, τις υπόλοιπες επιγραφές του ναού και το εικονογραφικό πρόγραμμα, που περιλαμβάνει και την απεικόνιση του αγίου Γρηγορίου Παλαμά, ότι σχετιζόταν με λόγιους κύκλους, πιθανώς της Θεσσαλονίκης και ότι ήταν ενήμερος των εκκλησιαστικών γεγονότων του καιρού του.

Οι Τούρκοι κατοικούσαν αρχικά μέσα στο κάστρο αλλά κατά τον 17^ο αιώνα εξαπλώθηκαν στις παραλίμνιες ζώνες νοτίως και βορείως του κάστρου. Κατά τον 19^ο αιώνα κατοίκησαν και την περιοχή του ισθμού που αποτελούσε εθνολογικά μικτή περιοχή. Οι Τούρκοι έκτισαν επτά τζαμιά και οργάνωσαν τις κατοικίες τους γύρω από αυτά. Οι μαχαλάδες ήταν οι εξής: Κουρσουμλί Τζαμί, Ταμπάχανε, Κουλέ Τζαμί, Ταρσί (τουρκ.: αγορά), Βαρόσι, Κάτω Αγορά, και Ψαράδικα. Οι τρεις τελευταίες αποτελούσαν εθνολογικά μικτές αγορές και περιλάμβαναν και 40 κατοικίες Τουρκόγυφτων εμπόρων.

Χάρτης 3. Η πολεοδομική συγκρότηση της Καστοριάς κατά την ύστερη περίοδο της Οθωμανοκρατίας. (Πηγή: Η εικόνα αναδημοσιεύεται με την άδεια των ΙΣΤΟΡΙΚΩΝ ΚΑΣΤΟΡΙΑΣ)

Υπήρχε επίσης και Εβραϊκή συνοικία στην Καστοριά η οποία βρισκόταν στην περιοχή της αγοράς, έξω ακριβώς από τα τείχη, στη θέση της σημερινής πλατείας Ομονοίας. Ήταν χωρισμένη στο ανατολικό και δυτικό τμήμα από την οδό Μητροπόλεως και εκτεινόταν από την Παναγία την Κουμπελίδικη μέχρι τον Ταξιάρχη Μητροπόλεως. Ο πολεοδομικός ιστός της συνοικίας δεν διέφερε από τις υπόλοιπες συνοικίες της πόλης και σίγουρα δεν αποτελούσε γκέτο όπως σε άλλες ευρωπαϊκές πόλεις. Περιλάμβανε μία συναγωγή με το όνομα «Αραγωνία», ένα γυναικείο λουτρό, μία βιβλιοθήκη και ένα σχολείο. Ακόμη στην περιοχή της Ντόπλιτσα υπήρχε εβραϊκό νεκροταφείο που σήμερα δεν υφίσταται.

Την εποχή αυτή η περιοχή ανέπτυξε έντονη οικονομική και εμπορική δραστηριότητα και γνώρισε άνθηση στις τέχνες και τα γράμματα. Ο Γεώργιος Καστοριώτης ή Γεώργιος Καστριώτης επιφανής Καστοριανός που έφτασε ως το αξίωμα του μεγάλου κομίσου, ίδρυσε το 1705 στη συνοικία Μουζεμβίκη την εκκλησιαστική του σχολή και το 1708 μετακάλεσε από τη Βενετία τον αναγνωρισμένο λόγιο, θεολόγο και συγγραφέα Μεθόδιο Ανθρακίτη. Το 1710 ιδρύθηκε το Ανώτερον Σχολείον Κυρίτζη τη διεύθυνση του οποίου ανέλαβε ο Μεθόδιος Ανθρακίτης. Η Καστοριά αποτελεί μια εύρωστη πόλη, γεγονός που σαφέστατα οφείλεται στην ακμάζουσα βιοτεχνία της γούνας και τις εμπορικές συναλλαγές των Καστοριανών με τις πόλεις της δυτικής και κεντρικής Ευρώπης.

Κατά την πρώτη κρίσιμη και αποφασιστική περίοδος της αφύπνισης του Γένους και της σφυρηλάτησης της εθνικής συνείδησης, συμμάχτους του Ρήγα Βελεστινλή υπήρξαν οι δυο Καστοριανοί αδελφοί Ιωάννης και Παναγιώτης Εμμανουήλ καθώς και ο στενός συνεργάτης του Γεώργιος Θεοχάρης που λόγω του εγνωσμένου κύρους του και της αυστριακής υπηκοότητάς του απελάθηκε και προτίμησε την Λειψία. Κατά την επανάσταση του 1821 σημειώθηκαν αρκετές επιχειρήσεις στην περιοχή και ιδιαίτερα στο Βογατσικό. Καστοριανός ήταν ο οπλαρχηγός Ιωάννης Παπαρέσκας, ο οποίος πήρε μέρος στη σύνοδο της Μονής Δοβρά μαζί με άλλους οπλαρχηγούς της Μακεδονίας, ο Ευάγγελος Ιωάννου, ο Αναστάσιος Καρίτσας,] ο Δήμος Παναγιώτου, οι Ναούμ Νικολάου, Κωνσταντίνος Νικολάου, Ιωάννης Καραμπίνας, Ευάγγελος Ιωάννου, Ζήσης Δημητρίου κ.α.

Στα 1867, ιδρύθηκε με πρωτεργάτη τον Αναστάσιο Πηχεών η Εθνική Επιτροπή, με πρώτα μέλη τους γιατρούς Ιωάννη Σιώμο και Αργύριο Βούζα και τους Νικόλαο Τουτουντζή, Βασίλειο και Νικόλαο Ωρολογόπουλο Ρέτζη και Απόστολο Σαχίνη. Γρήγορα διευρύνθηκε ιδιαίτερα προς την Κλεισούρα, όπου ο Πηχεών είχε διατελέσει δάσκαλος από το 1862 και είχε συνδεθεί τότε στενά με τον γνωστό γιατρό Ιωάννη Αργυρόπουλο. Η νέα «Φιλική Εταιρεία», όπως ονομάστηκε μετά τη διεύρυνσή της, απέβλεπε στο ξεσήκωμα της Μακεδονίας εναντίον των Τούρκων. Αρχές του 1888 συνελήφθησαν από τους Τούρκους δεκαπέντε Κλεισιουριώτες και περισσότεροι από σαράντα Καστοριανοί μαζί με Μπογκατσιώτες, Κορυτσιώτες κ.α. που οδηγήθηκαν τελικά στις φυλακές του Μοναστηρίου για να δικαστούν.

Μακεδονικός Αγώνας (1904-1908)

Η Καστοριά μαζί με το Μοναστήρι υπήρξαν το λίκνο του Μακεδονικού Αγώνα, με θερμουργούς τον Ίωνα Δραγούμη και τον Γερμανό Καραβαγγέλη, οι οποίοι μαζί με άλλους αγνούς πατριώτες πάλεψαν να αναχαιτίσουν τη ρουμανική και Πανσλαβική προπαγάνδα. Η

City Branding, για την πόλη της Καστοριάς

πρώτη αντιστασιακή φλόγα άναψε μέσα από τα ίδια τα σπλάχνα του μακεδονικού ελληνισμού. Ο δάσκαλος της Καστοριάς Αναστάσιος Πηχεών, ο γυμνασιάρχης Μοναστηρίου Φιλιππίδης, ο γιατρός της Κλεισούρας Αργυρόπουλος και ο έμπορος του Νυμφαίου Μίχας Τσίρλης, στα 1867, συγκρότησαν την «Νέα Φιλική Εταιρία», που άπλωσε τους κλώνους της από την Πίνδο έως την Κωνσταντινούπολη και από το Κρούσοβο μέχρι τη Λάρισα και σε συνεργασία με το Μακεδονικό Κέντρο Αθηνών στελεχωμένο επίσης με Μακεδόνες, στα 1878 πυροδότησε τις επαναστάσεις Λιτοχώρου και Ελιμείας, αντιδρώντας στην επαίσχυντη συνθήκη του Αγίου Στεφάνου που παραχωρούσε σχεδόν όλη τη Μακεδονία στην νεόκοπη τότε Βουλγαρία.

Εν τω μεταξύ από το 1870, με το Σχίσμα και τη δημιουργία της Βουλγαρικής Εξαρχίας, είχε αρχίσει να εκδηλώνεται αδυσώπητος ο ελληνοβουλγαρικός εκκλησιαστικός και εκπαιδευτικός ανταγωνισμός στη Μακεδονία. Γιατί τότε «Εξαρχικός» σήμαινε την υιοθέτηση της Βουλγαρικής ταυτότητας ενώ «Πατριαρχικός» την υιοθέτηση της ελληνικής ταυτότητας. Ο Πατριάρχης Ιωακείμ ΄Γ συνέλαβε την ευφυή ιδέα να ενθρονίσει νέους, δυναμικούς ιεράρχες στις Μακεδονικές Μητροπόλεις, ως ανάχωμα στον Βουλγαρικό επεκτατισμό.

Με αυτή τη φιλοσοφία το 1900 Μητροπολίτης Καστοριάς αναδείχτηκε ο Γερμανός Καραβαγγέλης. Γεννημένος στη Στύξη Λέσβου το 1866. Φοίτησε στο ελληνικό σχολείο Αδραμυτίου, στη Θεολογική Σχολή της Χάλκης το 1888 χειροτονήθηκε διάκονος, έκανε μεταπτυχιακές σπουδές στη Λειψία και τη Βόνη και διδάκτορας πλέον φιλοσοφίας δίδαξε εκκλησιαστική ιστορία στην Θεολογική Σχολή της Χάλκης από το 1891 έως το 1896. Τότε αναδείχτηκε χωροεπίσκοπος του Πέραν, όπου αναμόρφωσε εκ βάθρων τα ελληνικά σχολεία και το 1900 έφτασε στη Μητρόπολη Καστοριάς: *«όταν έφτασα εκεί, βρήκα τον τόπο σε άθλια κατάσταση. Ο πόλεμος του 1897 ήταν ακόμη πρόσφατος. Οι Τούρκοι από μίσος για την Ελλάδα υποστήριζαν τας εξαρχικές αξιώσεις, οι Βούλγαροι επωφελούντο της ψυχολογικής καταστάσεως και ήταν κύριοι του τόπου.»*(απομνημονεύματα) Σύντομα αντέστρεψε τα πράγματα. Συνεγείροντας τις αυτόχθονες αγωνιστικές δυνάμεις, τους θρυλικούς Γραικομανούς, οι οποίοι αν και μιλούσαν σλαβοφανές ιδίωμα είχαν ψυχή ελληνική. Εξόπλισε τα πρώτα αντάρτικα σώματα του Κώττα, του Βαγγέλη Στρεμπενιώτη, του Νταλίπη, του Παύλου Κύρου και τα αντιπαρέταξε στην Βουλγαρική τρομοκρατία. Έπειτα άρχισε ο ίδιος προσωπική, άνοιξε τις σφραγισμένες από τους Βουλγάρους εκκλησίες. Λειτουργούσε στα ελληνικά και με το κήρυγμα του ενθάρρυνε τον κόσμο.

Γερμανός Καραβαγγέλης

Το 1902 ανέλαβε υποπρόξενος Μοναστηρίου ο Ίωνας Δραγουμης. Η συνεργασία τους υπήρξε γόνιμη. Καρπός της η Επιτροπή Αμύνης Καστοριάς που την αποτελούσαν οι Μενέλαος Μπατρινός, Ναούμ Τσάκαλης, Κωνσταντίνος Αλβανός, Δούκας Σαχίνης, Γεώργιος Παπαμόσχος, Μάνιος Τσικός, Φίλιος Τσαμίσης, Ιωάννης Καραμπίνας, Βασίλειος Μαυρουδής, Αθανάσιος Κοσμάς, Φερραίος και άλλοι. Αποτέλεσμα υτής της κινητοποίησης και δράσης ήταν το γεγονός ότι μετά την βουλγαρική επανάσταση του Ίλιντεν που μετέτρεψε την Μακεδονία σε φλεγόμενη κόλαση, κατά χιλιάδες οι πυροπαθείς, οι αιμόφυρτοι και πεινασμένοι κατέφευγαν στην Καστοριά, η πόλη ήταν έτοιμη να τους περιθάψει. Όταν αποπειράθηκε να εγκατασταθεί στην πόλη Βούλγαρος επίσκοπος, σύσσωμος ο λαός της Καστοριάς εξεγέρθηκε εναντίον του με αποτέλεσμα την αποπομπή του.

Εικόνα 10: Ο τάφος του Παύλου Μελά που βρίσκεται στον προαύλιο χώρο του Ι.Ν Μητροπόλεως Καστοριάς. (Πηγή: wikimapia.org)

Βαλκανικοί πόλεμοι – Απελευθέρωση

Η Καστοριά απελευθερώθηκε κατά τον Α' Βαλκανικό πόλεμο, από τον Ελληνικό Στρατό. Το πρώτο ελληνικό ένοπλο τμήμα που μπήκε στην πόλη ήταν υπό τις διαταγές του Ανθυπίαρχου Φιλόλαου Πηχεών (υιού του Δάσκαλου Αναστάσιου Πηχεών) στις 11 Νοεμβρίου του 1912 . Ο Άγιος Μηνάς τιμάται ως ελευθερωτής της πόλης.

Β' Παγκόσμιος Πόλεμος- Κατοχή

Το πρωί της Δευτέρας, στις 28 Οκτωβρίου 1940, οι κάτοικοι της πόλης ξύπνησαν από τα αναγνωριστικά ιταλικά αεροπλάνα και τις βροντές που προέχονταν από τα πυρά του πυροβολικού στα σύνορα. Η πόλη της Καστοριάς έπειτα βομβαρδίζεται από ιταλικά βομβαρδιστικά και αναφέρονται άμαχοι ανάμεσα στους νεκρούς και αρκετοί τραυματίες. Η εκκλησία της Παναγίας της Κουμπελίδικης υφίσταται σοβαρές ζημιές στον τρούλο της λόγω των βομβαρδισμών. Κατά τη διάρκεια της Κατοχής η άλλοτε ανθηρή εβραϊκή κοινότητα της Καστοριάς έπαψε να υφίσταται με τη βίαιη μεταφορά, κάτω από απάνθρωπες συνθήκες (24 Μαρτίου 1944), 763 Εβραίων στα στρατόπεδα συγκέντρωσης από όπου επέστρεψαν μόνον 35.

Εμφύλιος Πόλεμος

Στην περίοδο του Εμφυλίου πολέμου (1946-1949), η περιοχή της Καστοριάς αποτέλεσε το επίκεντρο εξέλιξης της ένοπλης αιματοχυσίας και των θλιβερών κοινωνικών συνεπειών που ακολούθησαν. Οι σφοδρές μάχες στα ορεινά της συγκροτήματα στο Γράμμο και στο Βίτσι προκάλεσαν απερίγραπτα δεινά στην πόλη. «Στην ασφυκτικά κατοικημένη και στενά πολιορκημένη Καστοριά παρουσιάζονταν συχνά σοβαρές ελλείψεις βασικών ειδών, όπως καυσόξυλα, φωτιστικό πετρέλαιο και είδη διατροφής». Τον Ιούνιο του 1949 καταμετρήθηκαν 77.822 καταφεύγοντες των μερικώς ή ολικώς εγκαταλελειμμένων χωριών της περιοχής για να φθάσουν συνολικά σε διάφορες πόλεις, από όλη τη πληγμένη από τις πολεμικές επιχειρήσεις, γεωγραφική ζώνη τις 684.507 την ίδια εποχή.»

Σημαντικές προσωπικότητες της Καστοριάς

Από την πόλη της Καστοριάς προέρχεται πλήθος αξιόλογων ανθρώπων και προσωπικοτήτων τόσο των γραμμάτων όσο και των τεχνών με επιρροή που σε πολλές περιπτώσεις ξεπερνούσαν τα στενά ελλαδικά σύνορα. Ενδεικτικά μερικοί σπουδαίοι άνθρωποι υπήρξαν:

1) Ο Μανωλάκης Καστοριανός ή Εμμανουήλ Φιλίππου, όπως ήταν ο πραγματικό του όνομα, υπήρξε μεγαλέμπορος γουναρικών, “κιουρκσήμπασης” (αρχιγουνανάς) του συναφίου της Πόλης και στην υπηρεσία του Μωάμεθ Δ', και μπορεί να θεωρηθεί ο πρώτος Έλληνας ο οποίος δικαιούται τον τίτλο του εθνικού ευεργέτη. Δυστυχώς, έχουν διασωθεί ελάχιστες πληροφορίες για τη ζωή του. Ήταν γιος του Πέτρου Φιλίππου, ευτελούς καταγωγής και έφτασε στην Κωνσταντινούπολη άφραγκος και αγράμματος. Κατέβαλε την πρώτη μεγάλη προσπάθεια για

την ίδρυση σχολείων στις ελληνικές πόλεις με τη συνεχή οικονομική του ενίσχυση. Ίδρυσε σχολεία, τα οποία προικοδότησε με σημαντικά ποσά, στη Χίο (1661), στην Άρτα (1669), στην Πάτμο και στο Αιτωλικό. Το 1661 επανίδρυσε την Πατριαρχική Σχολή της Κωνσταντινούπολης, για την οποία όχι μόνο αγόρασε ειδικό κτίριο στο Φανάρι, αλλά ανέλαβε να χρηματοδοτεί και τρεις δασκάλους. Έκανε επίσης γενναίες δωρεές στο Οικουμενικό Πατριαρχείο. Βοήθησε οικονομικά επίσης τα μοναστήρια του Αγίου Όρους και στο Πατριαρχείο Ιεροσολύμων. Τέλος συνέδραμε στις εργασίες καταβάλλοντας τις δαπάνες και τα υλικά ανακατασκευής του ναού της γέννησης στη Βηθλεέμ και βοήθησε στη διαδικασία της έκδοσης της σχετικής άδειας από την Πύλη.

2) Κωνσταντίνος Μιχαήλ (1751-1816) ο οποίος με το συγγραφικό του έργο κατατάσσεται μεταξύ των επιφανέστερων λογίων της εποχής της Νεοελληνικής Αναγέννησης. Έκανε την εμφάνισή του στα γράμματα στα 1779 σε ηλικία 28 ετών με τη δημοσίευση ενός επιγράμματος στο βιβλίο του Θωμά Δημητρίου στου Σιατιστέα, όπου χαρακτηρίζεται «λογιότατος». Σε ηλικία 34 ετών, το 1785, μετέφρασε και τύπωσε το βιβλίο «Εγχειρίδιόν του εν ιατροίς σοφωτάτου Τισσότου...», όταν ακόμη ήταν φοιτητής, όπως ο ίδιος σημειώνει στον τίτλο του βιβλίου και στον κείμενο προς τον αναγνώστη. Στα 1794 έγραψε και εξέδωσε το βιβλίο «Διαιτητική, ής προτέτακται και Ιστορία συνοπτική περί αρχής και προόδου της ιατρικής επιστήμης και τινων περί αυτήν ευδοκιμησάντων ανδρών, εκ παλαιών τε και νεωτέρων συνερανισθεία, εν Βιέννη, 1794, εκ της τυπογραφίας Ιωσήφ του Βαουμαϊστέρου». Ο Κωνσταντίνος Μιχαήλ δώρησε σημαντικά ποσά από την περιουσία του σε σχολεία της Καστοριάς. Επίσης, δώρησε 600 αντίτυπα του βιβλίου του «εγχειρίδιον του εν ιατροίς σοφωτάτου Τισσότου...», εκ των οποίων όπως έχει γραφεί από ιστορικούς μελετητές πολλά σ'ωζονται στη γενέτειρά του μέχρι σήμερα.

3) Ο Σεβαστός Λεοντιάδης (1690-1765) σπούδασε στην Καστοριά και στα Ιωάννινα με τον Μεθόδιο Ανθρακίτη. Διηύθυνε τη Σχολή της Καστοριάς (1726-1728) Κατόπιν δίδαξε στην Κοζάνη (1728-1733) και διετέλεσε σχολάρχης στη Νέα Ακαδημία Μοσχοπόλεως της σημερινής Βορείου Ηπείρου. Προς τιμήν του δόθηκε το όνομά του σε οδό στην πόλη της Καστοριάς, στα όρια του οικισμού Χλόης.

4) Ο Θωμάς Μανδακάσης (1709 - 1796) μαζί με τον δάσκαλό του Ευγένιο Βούλγαρη και τον άλλον μαθητή του Ιώσηπο Μοισιόδακα θεωρούνται οι πρωτεργάτες της πρώτης φάσης του «νεοελληνικού διαφωτισμού». Προοδευτικός λόγιος και υπέρμαχος της δημοτικής γλώσσας έγραφε σ'ένα ποίημά του προς τον Καيسάριο Δαπόντε: «*Συ δε την γλώσσαν την απλήν μη την*

καταφρονήσεις, ότι αρίστη και αυτή, ως θέλεις την γνωρίσεις και τόσας χάριτας γλυκάς και νοστιμάδας έχει, οπού και όλων των εθνών τας γλώσσας υπερέχει».

5) Ο Γεώργιος Καστοριώτης ή Γεώργιος Καστριώτης, όπως μας πληροφορεί ο Ματθαίος Παρανίκας υπήρξε Μέγας Κόμισος στην Ουγγαροβλαχία και ιδρυτής της Σχολής Ιερών Γραμμάτων στη συνοικία Μουζεμβίκη της Καστοριάς το 1705.

6) Ο Αθανάσιος Χριστόπουλος ή ο «άλλος Ανακρέων» κατά τον Γεώργιο Σακελλάριο. Ο Χριστόπουλος γεννήθηκε στην Καστοριά το Μάιο του 1772 και απεβίωσε στο Βουκουρέστι τον Ιανουάριο του 1847. Θεωρείται από πολλούς ως «πρόδρομος» της ελληνικής ποίησης στην δημοτική γλώσσα, γιατί άνοιξε νέους ποιητικούς δρόμους με τη χρήση της δημοτικής γλώσσας . Είναι γνωστός επίσης και για τη συνεισφορά του στη Φιλική Εταιρεία. Αξιοσημείωτο περιστατικό είναι όταν στα τέλη του 1822 ο Σπυρίδων Τρικούπης επισκέφθηκε τη Ζάκυνθο, ο Διονύσιος Σολωμός του απήγγειλε στα ιταλικά την Ωδή Per Prima Messa και αντί επαίνου ο Τρικούπης τον συμβούλεψε να γράφει στην νεοελληνική και τον προέτρεψε να μελετήσει Αθανάσιο Χριστόπουλο.

Αθανάσιος Χριστόπουλος

7) Γεώργιος Θεοχάρης (1758-1843), γεννήθηκε στην Καστοριά και άσκησε την τέχνη της γουναρικής στη Βιέννη της Αυστρίας και μετά την απέλασή του από τις αυστριακές αρχές στην Λειψία. Υπήρξε στενός συνεργάτης του Ρήγα Φεραίου.

Γεώργιος Θεοχάρης

8) Ιωάννης και Παναγιώτης Εμμανουήλ, ήταν συνεργάτες και συμμάρτηρες του Ρήγα Φεραίου. Μαζί με άλλα 15 άτομα παραδόθηκαν στον πασά του Βελιγραδίου και εκτελέστηκαν στις 24 Ιουνίου του 1798.

9) Ο Παναγιώτης Παπαναούμ, (Καστοριά 1810- Λειψία Γερμανίας 1885), ήταν αξιωματικός του μηχανικού, συγγραφέας και διπλωμάτης. Μετά την αποφοίτησή του από το ελληνικό σχολείο του Νικολάου Πετρίτη στην Καστοριά σε ηλικία δώδεκα ετών εγκαταστάθηκε στην Λειψία, όπου ο αδελφός του Κωνσταντίνος ασκούσε την τέχνη της γουναρικής και στη συνέχεια σπούδασε οδοποιία, οχυρωματική και γεφυροποιία στη στρατιωτική σχολή του Βερολίνου. Επανάκαμψε στο ελεύθερο τότε τμήμα της μετεπαναστατικής Ελλάδας, όπου παρέμενε για δώδεκα χρόνια (1834-1846). Αρχικά στην Αθήνα και στην Ιτέα όπου σχεδίασε την νέα πόλη και κατόπιν για δέκα ολόκληρα χρόνια στη Λιβαδιά. Συγκρούστηκε με το περιβάλλον του Όθωνα σχετικά με τον προϋπολογισμό της απαιτούμενης δαπάνης για την αποξήρανση της λίμνης Κωπαΐδας και τελικά με την ψήφιση του «νόμου περί ετεροχθόνων» το 1846 παύτηκε από τα καθήκοντά του και επέστρεψε στη Λειψία. Μετά την παραίτηση του αδελφού του Κωνσταντίνου 1852 διετέλεσε πρόξενος στο Βερολίνο και από το 1861 έως το 1862 πρόξενος και στη Θεσσαλονίκη.

10) Ο Βασίλειος Χατζής (Καστοριά 1870-Αθήνα 1915) ήταν Έλληνας ζωγράφος. Αν και δεν σπούδασε στο Μόναχο οι τεχνοκριτικοί τον εντάσσουν, λόγω της εκλεκτικής συγγένειας των έργων του, στη Σχολή του Μονάχου. Βασίλειος Χατζής (Καστοριά 1870 – Αθήνα 1915) ήταν Έλληνας ζωγράφος, ο οποίος γεννήθηκε στην Καστοριά απ' όπου καταγόταν και όταν ήταν ακόμη μικρός μετακόμισε οικογενειακά στην Πάτρα. Αν και δεν σπούδασε στο Μόναχο οι τεχνοκριτικοί τον εντάσσουν, λόγω της εκλεκτικής συγγένειας των έργων του, στη Σχολή του Μονάχου. Σπούδασε στη Σχολή των Τεχνών της Αθήνας, με καθηγητές του τον Νικηφόρο Λύτρα και Κωνσταντίνο Βολανάκη στα χρόνια 1886 – 1903 και στη συνέχεια δίδαξε στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Η πρώτη του συμμετοχή σε έκθεση χρονολογείται το 1899 στην Αθήνα. Διακρίθηκε και για τις πολεμικές θαλασσογραφίες που έφτιαξε κατά την διάρκεια των Βαλκανικών Πολέμων (1912 – 1913) κατά παραγγελία της ελληνικής κυβέρνησης. Σημαντικότεροι πίνακες εξ αυτών είναι: η «Ναυμαχία της Έλλης», η «Ναυμαχία της Λήμνου», «Νηοψία αντιτορπιλικών», «Ο Αβέρωφ ανθρακεύων», και η «Αμφιτρίτη κομίζουσα τη σορό του Γεωργίου Α΄». Πέθανε το 1915 στην Αθήνα αφήνοντας ημιτελές το έργο του «Τελευταία ναυμαχία του Βυζαντίου».

Βασίλειος Χατζής

11) Ο Αριστοτέλης Ζάχος (Καστοριά 1871 – Αθήνα 1939) ήταν διακεκριμένος Έλληνας αρχιτέκτονας και πολεοδόμος, ο οποίος σχεδίασε πολλούς ναούς, δημόσια και ιδιωτικά κτίσματα με βάση βυζαντινά και παραδοσιακά πρότυπα, επαναφέροντας έτσι την «ελληνικότητα» στη νεότερη ελληνική αρχιτεκτονική. Μικρός μετανάστευσε με τους γονείς του στα Βελεσά (το σημερινό Βέλες) επί του Αξιού ποταμού, μια πόλη κοντά στο Ορέχοβο και βορειώς του Μοναστηριού (σημερινά Μπίτολα). Τελείωσε το γυμνάσιο στο Μοναστήρι της Μακεδονίας (σημερινά Μπίτολα της ΠΓΔΜ). Κατόπιν πήγε στη Γερμανία, για να σπουδάσει αρχιτεκτονική σε τρία διαφορετικά πολυτεχνεία — του Μονάχου, της Στουτγάρδης και της Καρλσρούης — ενώ ταυτοχρόνως εργάζονταν. Το 1897 διέκοψε τις σπουδές του για να πολεμήσει ως εθελοντής στον σύντομο ελληνοτουρκικό πόλεμο που έληξε με ήττα της Ελλάδας. Με την επιστροφή στη Γερμανία, ο δάσκαλός του, Γιόζεφ Ντουρμ, τον προσέλαβε βοηθό του στην Καρλσρούη για την μελέτη σημαντικών δημόσιων κτιρίων στο Δουκάτο της Βάδης, όπως η Βιβλιοθήκη της Χαϊδελβέργης (1900 – 1905) και το Γυμνάσιο του Φράιμπουργκ (1900 – 1905). Εξαιτίας των επαγγελματικών του ενασχολήσεων, ο Ζάχος δεν ολοκλήρωσε ποτέ τις σπουδές του, αλλά αυτό δεν τον εμπόδισε να εργαστεί και να διακριθεί στον τομέα του, όπως άλλωστε συνέβαινε και με άλλους αρχιτέκτονες της εποχής του. Το 1905 εγκατέλειψε την Καρλσρούη και επέστρεψε στην Ελλάδα, την οποία και περπάτησε από άκρη σε άκρη αποτυπώνοντας σε φωτογραφίες και σχέδια βυζαντινά, μεταβυζαντινά και παραδοσιακά κτίσματα, παρέα με τον φίλο του και άγνωστο στους πολλούς ιμπρεσιονιστή ζωγράφο, Νικόλαο Φερεκείδη. Λίγα χρόνια αργότερα, το 1911, δημοσίευσε το άρθρο «Λαϊκή αρχιτεκτονική» στο περιοδικό “Ο καλλιτέχνης”, για να αμφισβητήσει την ελληνικότητα του βαυαρικού νεοκλασικισμού και να κηρύξει τη στροφή προς την ελληνική λαϊκή αρχιτεκτονική. Στα σημαντικά έργα του Ζάχου συγκαταλέγονται: α) η Οικία Αγγελικής Χατζημιχάλη στην αθηναϊκή γειτονιά της Πλάκας (1924), β) η οικία Πάλλη στα Ιωάννινα, γ) η διαμόρφωση του Μεγάρου Ιλυσίων της Αθήνας σε Βυζαντινό Μουσείο (1930), δ) η διαμόρφωση σε μουσείο της οικίας Διονυσίου Π. Λοβέρδου επί της Ακαδημίας 58 / Μαυρομιχάλη 8 στην Αθήνα (1925).

12) Ο Σαράντης Τσεμάνης (1892-1973) ήταν γιατρός και δήμαρχος της πόλης της Καστοριάς που άσκησε τα καθήκοντά του καθόλη την διάρκεια του εμφυλίου πολέμου και πέραν αυτού. Κατά την διάρκεια της δημαρχιακής του θητείας, έδειξε παρά τους δύσκολους καιρούς, ιδιαίτερο ενδιαφέρον στην διατήρηση και στην συντήρηση των βυζαντινών ναών και βυζαντινών εικόνων, και την αναδιοργάνωση της Δημοτικής βιβλιοθήκης της πόλης. Επίσης διετέλεσε πρόεδρος του Αδελφάτου του Δημοτικού Νοσοκομείου και μέλος της επιτροπής προμήθειας εποπτικών οργάνων για το Γυμνάσιο Καστοριάς, ενώ αποτελεί δείγμα της δυναμικής προσωπικότητάς του το γεγονός ότι κατά την διάρκεια της διάνοιξης της οδού της πόλης που οδηγούσε στο τότε υπό κατασκευήν ξενοδοχείο Ξενία της πόλης, παραχώρησε πρώτος τον κήπο του σπιτιού του λέγοντας: *«Λοιπόν, κύριοι ας αρχίσουμε από τον κήπο της οικίας μου...»*. Το κύρος του, η γενική αποδοχή του και η αναγκαιότητα των καιρών ήταν κυρίως αυτά που τον διέσωσαν σε περίοδο που ο πληθυσμός και της ευρύτερης περιοχής της Καστοριάς ήταν κατακερματισμένος σε ομάδες που αλληλοϋποβλέπονταν.

13) Ο Λεωνίδας Παπάζογλου (1872 - 1918) ήταν Έλληνας φωτογράφος στα τέλη του 19ου μέχρι τις αρχές του 20^{ου} αιώνα. Οι αδελφοί Παπάζογλου ήταν οι πρώτοι φωτογράφοι γεννημένοι στην Καστοριά, όταν παλαιότερα οι φωτογραφικές ανάγκες καλύπτονταν πρόσκαιρα από πλανόδιους φωτογράφους, που έρχονταν από άλλες περιοχές. Η επαγγελματική του πορεία εκδηλώνεται σε μια περίοδο ιδιαίτερα ρευστή και εκρηκτική για την περιοχή της Καστοριάς, στις αρχές του 20ου αιώνα όταν οι εθνικοί ανταγωνισμοί έχουν κλιμακωθεί. Οι φωτογραφίες του Λεωνίδα Παπάζογλου αποτελούν ντοκουμέντα της καθημερινής ζωής, των εκδηλώσεων και των κρίσιμων γεγονότων, που αποτυπώνονται μέσα από τα φωτογραφικά πορτραίτα των προσώπων, των ομάδων και των οικογενειών, των απλών και σημαντικών ανθρώπων, καθώς και των ανταρτών και των στρατιωτών των αρχών του 20ου αιώνα. Εργάστηκε κυρίως στην περιοχή της Καστοριάς, ενώ σπάνια δούλεψε στη Σιάτιστα και στα Γρεβενά.

14) Ο Λουκάς Σαμαράς γεννήθηκε στις 14 Σεπτεμβρίου του 1936 στην Καστοριά. Ζωγράφος, γλύπτης και φωτογράφος. Κατοικεί μέχρι σήμερα στη Νέα Υόρκη από την ηλικία των 12 ετών. Το 1951 ολοκλήρωσε τη βασική εκπαίδευσή του στο Λύκειο Μεμόριαλ (Memorial High School) και μεταξύ των ετών 1954 και 1959, έλαβε υποτροφία και σπούδασε στη Σχολή Καλών Τεχνών και Επιστημών του Πανεπιστημίου του Ράτγκερς. Η μεταστροφή του καλλιτέχνη από τη ζωγραφική, τη γλυπτική και τη χαρακτηριστική στη φωτογραφία γίνεται εμφανής στη συνέχεια της καλλιτεχνικής πορείας του. Αποτελεί έναν από τους πιο σημαντικούς εκπροσώπους της

μεταπολεμικής μοντέρνας τέχνης. "...άλλοι μιλάνε για τον εαυτό τους όταν μιλάνε για αφηρημένα πράγματα. Εγώ μιλάω για τους άλλους όταν μιλάω για τον εαυτό μου".

15) Τοβία μπεν Ελιέζερ σημαντικότετος ραβίνος και μελετητής της Τορά του 11^{ου} αιώνα, συγγραφέας και ποιητής.

3.5) Οικονομική δραστηριότητα και ανάπτυξη της πόλης

Ο νομός Καστοριάς παρουσιάζει σημαντικές διαφοροποιήσεις, σε σχέση με άλλους νομούς επειδή, είναι παραδοσιακά κατεχοχήν βιομηχανικός νομός, με ιδιαίτερη μάλιστα και μακράιωνη παρουσία στον χώρο της μεταποίησης γούνας – δέρματος –ενδύματος που αποτέλεσε για δεκαετίες τον μοχλό ανάπτυξης της οικονομίας ολόκληρου του νομού.

Ο Δήμος Καστοριάς παρουσιάζει αναπτυξιακή εξειδίκευση κυρίως σε δραστηριότητες που σχετίζονται με την παραγωγή, τη μεταποίηση και το εμπόριο γούνας και στον τριτογενή τομέα και ειδικότερα στον τουρισμό λόγω της φυσιογνωμίας της πόλης της Καστοριάς. Σε επιμέρους περιοχές του αναπτύσσονται και άλλες δραστηριότητες που σχετίζονται πρωτίστως με τον αγροτικό τομέα και δευτερευόντως με την εξόρυξη ορυκτών πόρων και προσφέρουν προοπτικές διαμόρφωσης συνθηκών διαφοροποίησης της οικονομίας του. Ειδικά τα φασόλια και τα μήλα που παράγονται στον Δήμο αποτελούν πιστοποιημένα προϊόντα γεωγραφικής ένδειξης. Αρκετά δυναμικός εμφανίζεται και ο κλάδος της κτηνοτροφίας με σημαντικότερους υποκλάδους την εκτροφή γουνοφόρων ζώων και αιγοπροβάτων. Οι σημαντικότεροι τουριστικοί πόλοι του Δήμου είναι η ίδια η πόλη της Καστοριάς και το Χιονοδρομικό Κέντρο Βιτσίου.

Πίνακας 5. Επιχειρήσεις του Ν. Καστοριάς ανά δραστηριότητα, μέλη του επιμελητηρίου Καστοριάς (Πηγή :Εμπορικό Επιμελητήριο Καστοριάς)	
Τμήμα μεταποίησης-βιοτεχνίας	2832
Τμήμα υπηρεσιών	1578
Τμήμα εμπορίου	1312
Τμήμα τουρισμού	71
Σύνολο Επιχειρήσεων	5793

3.5.1) Γούνα

Η παραγωγή, επεξεργασία και εμπορία γούνας στην περιοχή της Καστοριάς, έχει ως σημείο αφετηρίας τον 16^ο αιώνα. Η συντεχνία των Καστοριανών γουναράδων της Κωνσταντινούπολης βρίσκεται , τον 16ο και 17ο αιώνα, στην ακμή της και πολλά από τα μέλη της κατέχουν θέσεις με μεγάλο κύρος και επιρροή. Η μακρόχρονη σχέση των Καστοριανών με την τέχνη της γούνας, είχε ως αποτέλεσμα την συσσώρευση μεγάλης εμπειρίας με αποτέλεσμα

City Branding, για την πόλη της Καστοριάς

η Καστοριά να θεωρείται το μεγαλύτερο παραγωγικό κέντρο γούνας στο δυτικό κόσμο. Παρά τις κρίσεις που έχει υποστεί ο τομέας της γούνας τα τελευταία 30 χρόνια (το 1987 με την χρηματιστηριακή κρίση, το 1998 με την υποτίμηση του ρωσικού νομίσματος, η παγκόσμια οικονομική κρίση του 2008) εξακολουθεί η Καστοριά να αποτελεί το μεγαλύτερο κέντρο παραγωγής προϊόντων γούνας στο δυτικό κόσμο. Η επεξεργασία της γούνας γίνεται με τον ίδιο παραδοσιακό τρόπο, εδώ και πεντακόσια χρόνια. Τα δέρματα προέρχονται από μικρά ζώα που εκτρέφονται εντός και εκτός Ελλάδος. Το ταίριασμα των κομματιών και το ράψιμο απαιτούν εξειδίκευση, πολύ υπομονή και προσοχή. Σήμερα στη περιοχή της Καστοριάς λειτουργούν 3000 επιχειρήσεις οι οποίες απασχολούν άμεσα και έμμεσα 8000 εργαζόμενους αναλόγως την εποχή του έτους. Το ποσοστό θεωρείται εξαιρετικά υψηλό για μία μικρή σε πληθυσμό περιοχή. Το ποσοστό του κλάδου στο ΑΕΠ του νομού Καστοριάς κυμαίνεται μεταξύ του 60%-70%. Ταυτόχρονα αποτελεί μία απόλυτα εξαγωγική δραστηριότητα καθώς το 98% των παραγόμενων προϊόντων εξάγεται στη Ρωσία και τις χώρες ΚΑΚ (Κοινοπολιτεία Ανεξάρτητων Κρατών). Οι καστοριανές γουνοποιητικές επιχειρήσεις παράγουν προϊόντα υψηλής ποιότητας και σχεδίασης, συνεργάζονται με μεγάλους οίκους μόδας, με σκοπό να ανταποκριθούν στις υψηλές απαιτήσεις της ζήτησης. Το μειονέκτημα που συνοδεύει τον κλάδο αφορά την παραγωγή γουνοφόρων ζώων. Οι επιχειρήσεις είναι αναγκασμένες να αγοράζουν τις πρώτες ύλες τους από το εξωτερικό σε ποσοστό 85%, ενώ θα υπήρχε η δυνατότητα μείωσης κόστους κατά 40% εάν μπορούσαμε να τις παράγουμε εγχώρια . Οι φάρμες γουνοφόρων ζώων είχαν ενταχθεί στον αναπτυξιακό νόμο το 2007-2008 και υλοποιήθηκαν 10 μεγάλες επενδύσεις στην περιοχή οι οποίες κάλυψαν το 15% των αναγκών.

Η γούνα έχει προσφέρει πολλά στην τοπική και εθνική οικονομία, καθώς είναι από τους λίγους μεταποιητικούς βιοτεχνικούς κλάδους εντάσεως εργασίας που συνεχίζουν να παράγουν στην Ελλάδα. Πρέπει να σημειωθεί επίσης ότι ο κλάδος είναι συνυφασμένος με την τουριστική κίνηση και την ποιότητα του τουρισμού που επιλέγει σαν προορισμό την χώρα μας αλλά και την συγκεκριμένη απόμακρη για τα ελληνικά δεδομένα, περιοχή. Η μεγαλύτερη δυνατή προσέλκυση Ρώσων και Κινέζων τουριστών μπορεί να επιφέρει άμεσα και απτά αποτελέσματα στην περαιτέρω ανάπτυξη του κλάδου. Για αυτό το λόγο ενδιαφέρον παρουσιάζουν οι διακρατικές συμφωνίες με τη Ρωσία, τη Κίνα την Τουρκία, η προσέλκυση των τουριστών με Visa Sengen και τα προγράμματα ενίσχυσης της εξωστρέφειας, με στόχο την ανάδειξη των τοπικών προϊόντων, και ιδιαιτέρως της γούνας, στις αγορές στόχους. Οι επισκέπτες- τουρίστες που έρχονται να δουν την πόλη της Καστοριάς έχουν την δυνατότητα εκ του σύνεγγυς ,να

αγοράσουν υψηλής αισθητικής και άριστης ποιότητας προϊόντα σε προσιτές τιμές στα διάφορα καταστήματα που υπάρχουν στην Καστοριά.

Πρέπει να σημειωθεί επίσης ότι ο σύνδεσμος Γουνοποιών Καστοριάς διοργανώνει από το 1976 και κάθε άνοιξη την ετήσια Έκθεση Γούνας στο εκθετήριο Δημοπρατήριο Γούνας Καστοριάς, η οποία αποτελεί και μία από τις πιο γνωστές παγκοσμίως εκθέσεις γούνας που γίνονται κάθε χρόνο αποτελώντας ένα πολύ σημαντικό γεγονός τόσο για την πόλη της Καστοριάς όσο και της ευρύτερης περιφέρειας της Δυτικής Μακεδονίας.

3.5.2) Τουρισμός

Τα τελευταία 20 χρόνια , η Καστοριά έχει αναπτυχθεί τουριστικά σε υποδομές, επενδύσεις και ανθρώπινο κεφάλαιο. Ο συνδυασμός υψηλής ποιότητας υπηρεσιών, της ιδιαίτερης τοπικής κουζίνας καθώς και η απaráμιλλη ομορφιά του φυσικού τοπίου που περιβάλλει την Καστοριά, δημιουργούν έναν ιδανικό προορισμό για ξεκούραση, καθ' όλη τη διάρκεια του έτους. Υποδομές όπως η Εγνατία Οδός, η αεροπορική σύνδεση με τον Αερολιμένα του γειτονικού Άργους Ορεστικού , λειτουργούν θετικά ως προς την προσέγγιση τουριστών στην Καστοριά. Η πλειοψηφία των τουριστών είναι Έλληνες που την επιλέγουν για ξεκούραση 1-2 ημερών χάρη στο ιδανικό περιβάλλον που προσφέρει. Ο μεγαλύτερος πληθυσμιακά τουριστικός επισκέπτης της Καστοριάς είναι οι κάτοικοι της Αθήνας.. Για αυτό τον λόγο το Εμπορικό Επιμελητήριο της Καστοριάς θέτει ως άμεση προτεραιότητα την προβολή της Καστοριάς στους κατοίκους των Αθηνών.

Πίνακας 6 :Ανάπτυξη του τουριστικού τομέα στο Ν. Καστοριάς πριν το 2009.				
	2005	2006	2007	2008
Κλίνες σε ξενοδοχειακά καταλύματα	1283	1394	1515	1628
Κλίνες σε ξενοδοχεία 5 αστέρων	68	68	154	154
Κλίνες σε ξενοδοχεία 4 αστέρων	81	81	81	81
Ξενοδοχεία	29	30	32	34

Ξενοδοχεία 5 αστέρων	1	1	1	1
Ξενοδοχεία 4 αστέρων	3	3	3	3
Ξενώνες, καταλύματα & αυτόνομες κατοικίες	28	32	35	37
Κλίνες σε ξενώνες, καταλύματα & αυτόνομες κατοικίες	362	408	446	478
Σύνολο κλινών	1645	1802	1961	2106

(Πηγή: Εμπορικό Επιμελητήριο Καστοριάς)

Η Καστοριά αποτελεί τον σημαντικότερο πόλο έλξης της περιφέρειας της Δυτικής Μακεδονίας. Καθοριστικά συμβάλει σε αυτό, το φυσικό περιβάλλον της περιοχής, με την λίμνη της Καστοριάς να αποτελεί μία από τις ομορφότερες όλων των Βαλκανίων και να είναι άμεσα συνδεδεμένη με την φυσιογνωμία, και την εξελικτική πορεία της πόλης. Η λίμνη της αποτελεί τόσο το βασικό αξιοθέατο της Καστοριάς όσο και το πρώτο πράγμα που αντικρίζει κανείς μπαίνοντας στην πόλη. Η Καστοριά λόγω και της γεωγραφικής της θέσης μπορεί να αναπτύξει σχεδόν όλες τις εναλλακτικές μορφές του τουρισμού όπως είναι ο αγροτουρισμός, ο θρησκευτικός τουρισμός, ο περιηγητικός τουρισμός, ο αθλητικός τουρισμός κ.α. καθώς συνδυάζει το στοιχείο του νερού με το στοιχείο του βουνού. Τα δύο χιονοδρομικά κέντρα, του Βιτσιού που βρίσκεται σε απόσταση μόλις 22 χλμ. από την Καστοριά και το χιονοδρομικό κέντρο της Βίγλας που βρίσκεται σε απόσταση 65χλμ από την πόλη της Καστοριάς μπορούν να αναδείξουν την πόλη σε πόλο έλξης τουριστών που τους αφορούν τα χειμερινά σπορ. Επίσης υπάρχει η δυνατότητα να διοργανωθούν και διάφορες αθλητικές δραστηριότητες τόσο στο ποτάμι όπως και στην λίμνη, όπως είναι το κανόε – καγιάκ, το ράφτινγκ, η κωπηλασία καθώς και πολλές ακόμη δραστηριότητες όπως το κυνήγι, η ποδηλασία βουνού, η φωτογράφιση, το moto cross και πολλά άλλα. Η Καστοριά ακόμα και πιο πριν την τωρινή δύσκολη οικονομική συγκυρία, έστρεψε έντονα το ενδιαφέρον της στην ανάπτυξη του τοπικού τουρισμού. Με διάφορες στοχευμένες ενέργειες, όπως η συμμετοχή σε διάφορες εκθέσεις τόσο του

εσωτερικού όσο και του εξωτερικού, το τουριστικό περίπτερο του δήμου που μεταφέρεται σε διάφορες περιοχές της Ελλάδας τα τελευταία χρόνια προκειμένου να προωθήσει το τουριστικό προϊόν Καστοριά κ.α. Οι στοχευμένες αυτές ενέργειες αυτές έχουν στόχο την αύξηση του τουρισμού στην περιοχή καθώς επίσης και την αύξηση του εισοδήματος των κατοίκων της και την κοινωνική και οικονομική τους ευημερία.

3.5.3) Αγροτική οικονομία

Όσον αναφορά τον γεωργικό τομέα, καλλιεργούνται 295.000 στρέμματα από τα οποία τα 20% περίπου είναι ποτιστικά, με την μορφή της πολυκαλλιέργειας. Το οροπέδιο Καστοριάς-Άργους Ορεστικού με την μηχανική καλλιέργεια εξελίσσεται σε αξιόλογο αγροτικό κέντρο. Κύρια γεωργικά προϊόντα είναι τα όσπρια(φασόλια), οι πατάτες, τα δημητριακά, τα κηπευτικά-λαχανικά, τα αμπελοειδή και τα φρούτα(μήλα, κάστανα, αχλάδια καρύδια κ.ά.). Συγκεκριμένα τα μήλα και τα φασόλια- γίγαντες της Καστοριάς έχουν αναγνωριστεί ως προϊόντα προστατευόμενης γεωργικής ένδειξης. Εξίσου σημαντικά είναι και τα βήματα που έχουν γίνει σχετικά με την ανάπτυξη της βιολογικής καλλιέργειας. Επίσης ασχολούνται με την κτηνοτροφία εκτρέφοντας βοοειδή, γιδοπρόβατα και γουρούνια. Παράγονται κρέας, μαλλιά και γαλακτοκομικά προϊόντα. Οι συνθήκες γενικώς που επικρατούν στον τομέα της κτηνοτροφίας είναι καλές. Ακόμη μικρός αριθμός κατοίκων της Καστοριάς ασχολείται και με την αλιεία στην λίμνη. Ψαρεύονται περίπου 250 τόνοι το χρόνο από ψάρια όπως τσουκάνια, γουλιανοί, πρικήα και γριβάδια.

3.5.4) Σχέδιο για Βιώσιμη Ανάπτυξη

Στις αστικές περιοχές της Περιφέρειας Δυτικής Μακεδονίας προγραμματίζονται ολοκληρωμένα Επιχειρησιακά Σχέδια Στρατηγικής Βιώσιμης Αστικής Ανάπτυξης (ΕΣΣΒΑΑ), με σκοπό:

- α) την αποκατάσταση του οικονομικού τους ιστού και τη λειτουργία τους ως μοχλών ανάπτυξης της ευρύτερης περιοχής,
- β) την αντιστροφή της κοινωνικής και περιβαλλοντικής υποβάθμισης και ιδίως περιοχών συγκέντρωσης μειονεκτικών κοινωνικών ομάδων, υποβαθμισμένων εμπορικών κέντρων και εγκαταλελειμμένων βιομηχανικών/ βιοτεχνικών/ επαγγελματικών ζωνών,

γ) την άμεση αντιμετώπιση των κοινωνικών συνεπειών της κρίσης μέσω της αναζωογόνησης των μικρομεσαίων επιχειρήσεων και ανασυγκρότηση των κοινωνικών υποδομών και

δ) την προώθηση της σύνδεσης καινοτομίας και επιχειρηματικότητας στο αστικό περιβάλλον.

Για την πόλη της Καστοριάς υποβλήθηκε τα Προσχέδιο, τα οποίο αξιολογήθηκε θετικά και επιλέχθηκε για την επόμενη φάση, καθώς πληρούσε τις βασικές προδιαγραφές. Το επόμενο χρονικό διάστημα θα ακολουθήσει η έκδοση πρόσκλησης της Β' Φάσης για την υποβολή των Τελικών Επιχειρησιακών Σχεδίων Στρατηγικών Βιώσιμης Αστικής Ανάπτυξης.

Εταιρικό Σχήμα ΕΣΣΒΑΑ πόλης Καστοριάς	Επιχειρησιακό Σχέδιο Στρατηγικής Βιώσιμης Αστικής Ανάπτυξης Καστοριάς: "ΤΟΠΟΣ ΝΑ ΖΕΙΣ ΚΑΙ ΝΑ ΔΗΜΙΟΥΡΓΕΙΣ"	12.600.000,00€

Το Εταιρικό Σχήμα ΕΣΣΒΑΑ της πόλης της Καστοριάς απαρτίζεται από

1. τον Δήμο Καστοριάς, ως συντονιστή,
2. το Επιμελητήριο Καστοριάς,
3. την ΑΝΚΑΣ ΑΕ,
4. το ΤΕΙ Δυτικής Μακεδονίας/Τμήμα Διεθνούς Εμπορίου,
5. την Κοινωφελή Επιχείρηση Δήμου Καστοριάς "Ορεστιάς",
6. το Νομικό Πρόσωπο Κοινωνικής Προστασίας, Αλληλεγγύης, Παιδείας και Αθλητισμού του Δήμου Καστοριάς,
7. το ΤΕΕ/ΤΔΜ, η) το Εργατικό Κέντρο Καστοριάς,
8. τον Μουσικοφιλολογικό Σύλλογο Καστοριάς "Αρμονία",
9. τον Σύλλογο Ατόμων με ΣΚΠ Καστοριάς,
10. τον Σύλλογο Γονέων Παιδιών και Ενηλίκων με Νεοπλασματική Ασθένεια και Φίλων αυτών "Μαζί σου"

11. την Εταιρεία Προστασίας Ατόμων με Αυτισμό - ΔΑΔ Ν. Καστοριάς

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: Η ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΦΥΣΙΟΓΝΩΜΙΑ ΤΗΣ ΚΑΣΤΟΡΙΑΣ

4.1) Μνημεία και σημαντικά κτίρια της Καστοριάς

Η Καστοριά, μια από τις σημαντικότερες βυζαντινές καστροπολιτείες, διατηρεί μοναδικά θρησκευτικά και κοσμικά μνημεία, μάρτυρες της μακραίωνης ιστορίας της. Το παρόν κεφάλαιο αναφέρεται στην ιστορική τοπογραφία και στην αρχιτεκτονική της πόλης από τη Βυζαντινή εποχή μέχρι τις αρχές του 20ου αιώνα. Αν και τα τελευταία χρόνια επεκτάθηκε αρκετά χάνοντας την παραδοσιακή της δομή, διατηρούνται ακόμα και σήμερα εβδομήντα βυζαντινές και μεταβυζαντινές εκκλησίες, λείψανα των τειχών της, παλιά αρχοντικά και νεότερες νεοκλασικές κατοικίες, καθώς και μερικά οθωμανικά μνημεία.

4.1.1) Βυζαντινές εκκλησίες και μοναστήρια

Οι εκκλησίες χτίστηκαν την περίοδο που η Καστοριά από μόνη της αποτελεί σύμβολο του πολιτισμού στα Βαλκάνια. Κατόρθωσε μέσα από πολλές κακοτυχίες να διατηρήσει πάρα πολλά μνημεία του τέλους του 9^{ου} και των αρχών του 10^{ου} αιώνα. Αυτή είναι η πιο κρίσιμη εποχή για ολόκληρο τον Βυζαντινό πολιτισμό. Οι εκκλησίες του 10^{ου} αιώνα είναι πάρα πολύ σπουδαίες. Είναι μικρές, ταπεινές, μονώροφες πολλές φορές και είναι λάθος να τις αποκαλούμε μονόκλιτες βασιλικές. Μονόχωροι ναοί, αλλά και τρίκογχοι και άλλοι τύποι. Πραγματικά μνημεία αυτής της εποχής που ο μελετητής της βυζαντινής και μεταβυζαντινής τέχνης αλλά και ο απλός επισκέπτης επιβάλλεται να επισκεφτεί αποτελούν:

- Ο Ταξιάρχης της Μητροπόλεως είναι μία τρίκλιτη θολοσκέπαστη βασιλική, με νάρθηκα, υπολείμματα τοιχογραφιών του 10ου αιώνα, καλά διατηρημένες τοιχογραφίες των ετών 1359-1360. Στον εξωτερικό της χώρο βρίσκεται και ο τάφος του μακεδονομάχου Παύλου Μελά. Ο ναός του Ταξιάρχη Μητροπόλεως βρίσκεται στη νότια πλευρά της πόλης, κοντά στη Μητρόπολη Καστοριάς. Πρόκειται για έναν από τους παλαιότερους ναούς της Καστοριάς, που χρονολογείται γύρω στον 9ο αιώνα.

Εικόνα 11. Εξωτερική άποψη του του Ταξιάρχη Μητροπόλεως. (Πηγή: <http://www.imma.edu.gr>)

Κύριο χαρακτηριστικό του ναού είναι οι κίονες, κιονόκρανα και ορθογώνιοι λίθοι, υλικά που έχουν επαναχρησιμοποιηθεί, και προέρχονται από άλλους παλαιό χριστιανικούς ναούς της περιοχής. Ο εξωτερικός διάκοσμος του ναού φέρνει στην τεχνική δημιουργίας των μνημείων της Καστοριάς και η εσωτερική διακόσμηση των τοιχογραφιών χωρίζεται σε δύο περιόδους: την πρώτη περίοδο που χρονολογείται με την ίδρυση του ναού (10ος αιώνας) και την δεύτερη το 1359 με την ανακαίνιση του ναού. Πρόκειται για τοιχογραφίες ζωγραφισμένες με τεχνοτροπία ρεαλισμού, όπου το σχέδιο είναι απλό με έντονες τις εκφράσεις των προσώπων. Στην αρχιτεκτονική του κτίσματος δεν διατηρείται η αρχική τοιχοποιία του βορείου κλίτους, που κατέπεσε λόγω στατικής ανεπάρκειας. Η εξωτερική τοιχοδομία του Ταξιάρχη και ο κεραμοπλαστικός διάκοσμος διατηρούν την ίδια λογική με αυτήν των άλλων μεγάλων μνημείων της Καστοριάς, με κάποιες επιμέρους διαφοροποιήσεις, που αιτιολογούνται, επειδή είναι ναός μικρότερος σε διαστάσεις.

- Ο Άγιος Στέφανος είναι μία τρίκλιτη βασιλική, με νάρθηκα, υπερώο (γυναικωνίτη) και δύο κύρια στρώματα ζωγραφικής, το ένα του τέλους του 9^{ου} και αρχών του 10ου αιώνα και το άλλο του τέλους του 12ου αιώνα. Ο ναός του Αγίου Στεφάνου βρίσκεται χτισμένος στους πρόποδες του λόφου του Αγίου Αθανασίου, ανάμεσα στις δύο παραδοσιακές συνοικίες του Ντολτσό και του Απόζαρι. Πρόκειται για έναν από τους παλαιότερους ναούς της πόλης, χτισμένος τον 9ο αιώνα σε ρυθμό τρίκλιτης, θολοσκέπαστης βασιλικής με νάρθηκα. Κύρια χαρακτηριστικά που ξεχωρίζουν στον συγκεκριμένο ναό είναι το σύνθρονο, που τονίζει τον αρχαϊκό του χαρακτήρα, ο γυναικωνίτης στον οποίο διαμορφώνεται ένα μικρό παρεκκλήσι, το λεγόμενο «ασκηταριό», αφιερωμένο στην Αγία Άννα, καθώς και η ημιεξαγωνική ασπίδα του

ιερού. Ο ναός εσωτερικά διακοσμείται με τοιχογραφίες από ευαγγελικές σκηνές, την Δευτέρα Παρουσία, καθώς και προσωποποίηση των τριών ηλικιών του Χριστού (Εμμανουήλ, Παντοκράτωρ, Παλιός των Ημερών). Κάποιες από αυτές τις παραστάσεις από επιγραφές με τα ονόματα των αφιερωτών. Η πρώτη ανακαίνιση του ναού έγινε στις αρχές του 13ου αιώνα και ακολούθησε η επέκτασή του με προσθήκη εξωνάρθηκα στις αρχές του 20ου αιώνα.

Εικόνα 12. Εξωτερική άποψη του Αγίου Στεφάνου. (Πηγή: <http://www.wondergreece.gr>)

- Οι Άγιοι Ανάργυροι είναι μία τρίκλιτη βασιλική με νάρθηκα, με έξοχο κεραμοπλαστικό διάκοσμο και τοιχογραφίες σε δύο στρώματα, του 11ου και του 12ου αιώνα (υψηλής καλλιτεχνικής αξίας είναι οι τοιχογραφίες του 12ου αιώνα). Ο ναός των Αγίων Αναργύρων είναι από τα παλαιότερα μνημεία της Καστοριάς και βρίσκεται στην βόρεια πλευρά της πόλης. Η ημερομηνία ανέγερσης του ναού δεν είναι ακριβής αλλά από την αρχιτεκτονική του και στοιχεία από τις πρώτες τοιχογραφίες προκύπτει ότι η περίοδος ανέγερσης του ήταν το πρώτο μισό του 11ου αιώνα. Χαρακτηριστικό του ναού είναι το υπερυψωμένο μεσαίο κλίτος και μοιάζει σαν «ορθογώνιος» τρούλος. Η εσωτερική διακόσμηση του ναού χαρακτηρίζεται από την λεγόμενη «Κομνήνεια τέχνη». Ο ναός ανακαινίσθηκε γύρω στο 1170 από την αριστοκρατική οικογένεια των Λημνιωτών με εξαιρετικές τοιχογραφίες, αφιερωμένες στους Αγίους Αναργύρους, στον Άγιο Γεώργιο και στην Παναγία Βρεφοκρατούσα. Μαζί με τις κτητορικές τοιχογραφίες, ο ναός είναι πλούσια διακοσμημένος με σκηνές από τα Πάθη του Χριστού, βίους και μαρτύρια αγίων.

City Branding, για την πόλη της Καστοριάς

Εικόνα 13. Τοιχογραφία στην εκκλησία των Αγίων Αναργύρων (Πηγή: ΥΠ.ΠΟ)

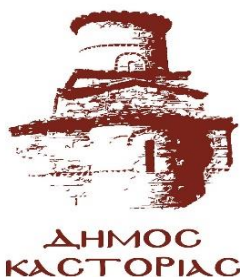
- Η Παναγία η Κουμπελίδικη ή Σκουταριώτισσα είναι ένας μικρός τρίκογχος ναός του 10ου/11ου αιώνα, με ψηλό κυλινδρικό τρούλο (κουμπές στην τουρκική γλώσσα, εξ ου και η ονομασία του ναού) και τοιχογραφίες που ανήκουν σε τρεις διαφορετικές φάσεις (13ου αιώνα, τέλους του 15ου αιώνα και 17ου αιώνα). Ο ναός της Παναγίας Κουμπελίδικης βρίσκεται στην ακρόπολη του βυζαντινού κάστρου της Καστοριάς, στη σημερινή πλατεία Ομονοίας, και πρόκειται για το κατεξοχήν βυζαντινό κόσμημα της πόλης. Η ονομασία της προκύπτει από την τούρκικη λέξη «κουμπές», που σημαίνει τρούλος, για να προσδιορίσει το κύριο χαρακτηριστικό του ναού. Κατά την βυζαντινή εποχή, η ονομασία της ήταν Παναγία Σκουταριώτισσα και Ακαταμάχητος, αφού οι κάτοικοι την θεωρούσαν προστάτιδα των τειχών της πόλης όπως μαρτυρείται σε επιγραφή στο εσωτερικό του ναού:

*"...ΥΠΕΡΑΓΙΑΣ ΘΕΟΤΟΚΟΥ ΤΗΣ ΕΠΟΝΟΜΑΖΟΜΕΝΗΣ
ΣΚΟΥΤΑΡΙΩΤΙΣΣΑΣ ...ΕΚΕΝΟΥΡΓΗΘΗ Ο ΘΕΙΟΣ ΚΑΙ ΠΑΝΣΕΙΠΤΟΣ ΝΑΟΣ ΤΗΣ ΚΑΙ
ΑΚΑΤΑΜΑΧΗΤΟΥ ΔΙΑ ΣΥΝΔΡΟΜΗΣ ΚΟΠΟΥ ΚΑΙ ΕΞΟΔΟΥ ΤΟΥ
ΠΑΝΕΥΓΕΝΕΣΤΑΤΟΥ..."*

Οι τοιχογραφίες στο εσωτερικού του ναού έχουν σκηνές από την ζωή της Θεοτόκου, όπως τα Εισόδια, τη Μνηστεία και τη Κοίμηση. Επίσης είναι η μοναδική εκκλησία με την απεικόνιση της Αγίας Τριάδας. Ο ναός βομβαρδίστηκε το 1940, οπού και καταστράφηκε το μεγαλύτερο μέρος του τρούλου, ο οποίος αναστηλώθηκε λίγο αργότερα το 1949. Το 2002 πραγματοποιήθηκε συντήρηση των τοιχογραφιών του ναού. Η αρμονία στη διάταξη των όγκων και η ξεχωριστή επιμέλεια στη διακόσμηση των όψεων πιστοποιούν την ευρηματικότητα και την έμπνευση του αρχιτέκτονα. Η Παναγία η Κουμπελίδικη είναι τόσο πολύ ταυτισμένη με την πόλη της Καστοριάς που ο Δήμος Καστοριάς έχει την εικόνα της ενσωματωμένη στο επίσημο σήμα του.

(A)

(B)

Εικόνα 14. (Α)Εξωτερική άποψη της εκκλησίας της Παναγίας Κουμπελίδικης και δίπλα (Β) το επίσημο σήμα (Brand) του Δήμου Καστοριάς

- Ο Άγιος Νικόλαος του άρχοντα Κασνίτζη είναι ένας μικρός μονόχωρος ναός του 12ου αιώνα, με νάρθηκα και τοιχογραφίες του 12ου αιώνα ,μεταξύ των οποίων, βλέπουμε σκηνές από το βίο του τιμώμενου αγίου και παραστάσεις των κτητόρων, του βυζαντινού μαγίστρου Νικηφόρου Κασνίτζη και της συζύγου του, Άννας, η Παναγία Πλατυτέρα των ουρανών, ο Ευαγγελισμός και η Δέηση, αλλά και σκηνές από το Δωδεκάορτο. Το χαρακτηριστικό είναι ότι επιλέγονται Άγιοι με πλήρη στρατιωτική περιβολή, λόγω και του αξιώματος του κτήτορος. Ο ναός του Αγίου Νικολάου του Κασνίτζη βρίσκεται στην πλατεία Ομονοίας, κοντά στην βυζαντινή ακρόπολη της Καστοριάς. Από τις τοιχογραφίες του ναού αλλά και από μια επιγραφή συμπεραίνεται ότι έχει χτιστεί τον 12ο αιώνα. Ο ναός αποτυπώνει τα καλλιτεχνικά ρεύματα που επικρατούσαν την περίοδο των Κομνηνών και έχει υπάρξει πρότυπο για την διακόσμηση μεταγενέστερων ναών κυρίως του 14ου και του 15ου αιώνα .

Εικόνα 15. Άγιος Νικόλαος του Κασνίτζη. (Πηγή: Προσωπικό αρχείο του συγγραφέα)

Στο μνημείο αυτό, ο κεραμοπλαστικός διάκοσμος ακολουθεί το πλινθοπερίκλειστο σύστημα. Οι κεραμικές πλάκες σχηματίζουν οριζόντιες στρώσεις διπλές ή τριπλές, ενώ ανάμεσα στους ακανόνιστους ασβεστόλιθους μεσολαβούν βήσαλα. Από την εσωτερική διακόσμηση και εν μέρει την επιγραφή που υπάρχει στο δυτικό τοίχο του μνημείου συμπεραίνεται ότι ο ναός κτίσθηκε στο δεύτερο μισό του 12ου αιώνα.

- Η Ι.Μ. Παναγίας Μαυριώτισσας, το περίφημο μοναστήρι , βρίσκεται στο ανατολικό άκρο της χερσονήσου και σε απόσταση τεσσάρων χιλιομέτρων από το κέντρο της πόλης. Χτίστηκε το 1082 την εποχή του Βυζαντινού Αυτοκράτορα Αλεξίου Α΄ Κομνηνού(1081-1118). Σύμφωνα με την παράδοση, η μονή πήρε το όνομά της από το παραλίμνιο χωριό Μαύροβο που βρίσκεται απέναντι. Η μονή ανήκει στο ρυθμό των μονόχωρων, ξυλόσκεπων βασιλικών, με ημικυκλική αψίδα και ευρύχωρο νάρθηκα.

Ο διάκοσμος του ναού είναι πλούσιος και χρονολογείται από το πρώτο μισό του 12ου αιώνα έως και τα τέλη του, αν και μεγάλο μέρος του έχει καταστραφεί λόγω επισκευών. Η μεγάλη παράσταση της Δευτέρας Παρουσίας, η Βάπτιση, η ένθρονη Παναγία και οι ένθρονοι ευαγγελιστές, ο Ευαγγελισμός και η Ανάληψη είναι κάποιες από τις αγιογραφίες που κοσμούν το εσωτερικό του ναού. Στη μονή μεταγενέστερα προστέθηκαν και άλλα κτίρια, όπως το μουσείο κι ένα παρεκκλήσι στη μνήμη του Αγίου Ιωάννη του Θεολόγου. Η μονή Μαυριώτισσας ως πνευματικός χώρος διαδραμάτισε σημαντικό ρόλο σε όλες τις φάσεις της ιστορίας της Καστοριάς. Η επίζηλη θέση της εξασφάλιζε την επικοινωνία με όλους τους ασκητικούς χώρους της περιοχής και προσέγγιζε ενδιαφέρον των αξιωματούχων του Βυζαντίου. Το δε καλλιτεχνικό εργαστήριο που ανέλαβε τη διακόσμηση του μνημείου, είχε άμεση σχέση με την πρωτεύουσα του βυζαντινού κράτους στην Κωνσταντινούπολη. Το καθολικό της μονής ανήκει στην κατηγορία των μονόχωρων ξυλόστεγων βασιλικών. Στα ανατολικά του ναού η αψίδα του ιερού είναι ημικυκλική, ενώ στα δυτικά σχηματίζεται ένας ευρύχωρος νάρθηκας. Έχουν γίνει επισκευές στον κορμό του κτίσματος και ιδιαίτερα στο βόρειο και νότιο τοίχο, με αποτέλεσμα να καταστραφούν και οι τοιχογραφίες. Ο ζωγραφικός διάκοσμος διατηρήθηκε στον ανατολικό και δυτικό τοίχο του κυρίως ναού και στον ανατολικό και νότιο τοίχο του νάρθηκα. Άλλες εξωτερικές τοιχογραφίες σώζονται στο ανοιχτό προστώο, μπροστά από την είσοδο στο καθολικό. Η ζωγραφική του καθολικού ανήκει σε διαφορετικές περιόδους. Σε τμήμα του ανατολικού τοίχου υπάρχουν παραστάσεις που χρονολογούνται στο πρώτο μισό του 12ου αιώνα, ενώ σε άλλο τμήμα του ίδιου τοίχου και σ' όλο τον δυτικό υπάρχουν παραστάσεις από τα τέλη του 12ου αιώνα. Η μεγάλη παράσταση της Δευτέρας Παρουσίας, που εξελίσσεται στον ανατολικό και νότιο τοίχο του νάρθηκα, είναι άκρως ενδιαφέρουσα από εικονογραφικής άποψης και εκτιμάται ότι ανήκει στο τέλος του 12ου αιώνα. Η σκηνή της Βάπτισης, που εικονίζεται κάτω απ' αυτήν, είναι ίσως λίγο μεταγενέστερη. Οι εξωτερικές τοιχογραφίες (ρίζα Ιεσσαί, αυτοκράτορες και Άγιοι Δημήτριος και Γεώργιος) τοποθετούνται χρονικά γύρω στα 1260.

Εικόνα 16. Το καθολικό της Ι.Μ της Παναγίας Μαυριώτισσας (Πηγή: Προσωπικό αρχείο του συγγραφέα)

- Άγιοι Τρείς , Πρόκειται για ναό με ρυθμό μονόχωρη, ξυλόστεγη βασιλική. Οι τοιχογραφίες του είναι σύγχρονες με την κατασκευή του γύρω στο 1400. Οι τοιχογραφίες είχαν καλυφθεί με ασβέστη και στην προσπάθεια αποκάλυψής τους, βρέθηκαν μορφές αγίων αλλά και επιγραφή του κτήτορα του ναού. Τον 19ο αιώνα έγιναν προσθήκες στη βόρεια και νότια πλευρά του, με τη μορφή ανοικτών προστώων, καθώς και η επισκευή της δυτικής πλευράς του ναού και της στέγης του. Μέσα από την ζωγραφική του ναού, δίνονται σημαντικές πληροφορίες για την τεχνοτροπία που εφαρμοζόταν στην Καστοριά στις αρχές του 15ου αιώνα.

Εικόνα 17. Άγιοι Τρείς (Πηγή: Προσωπικό αρχείο του συγγραφέα)

- Ο Άγιος Μηνάς , πρόκειται για μικρό ναό ρυθμού μονόχωρης επιμήκης βασιλικής με γυναικωνίτη, που προστέθηκε αργότερα στο κτίσμα που χρονολογείται τον 17ο αιώνα. Ενώ αρχικά ο ναός ήταν αφιερωμένος στην Παναγία του Μουζεβίκη, αφιερώθηκε στον Άγιο Μηνά, αφενός λόγω της μεγάλης τοιχογραφημένης εικόνας του Αγίου στον εσωνάρθηκα του ναού με χρονολογία 1654, αφετέρου λόγω της απελευθέρωσης της πόλης το 1912 την ημέρα της γιορτής του. Ο εσωτερικός διάκοσμος του ναού ολοκληρώθηκε στα μέσα του 17ου αιώνα και αρκετά από τα τμήματα του σώζονται σε καλή κατάσταση μέχρι και σήμερα.

- Ο ναός του Αγίου Γεωργίου Ομορφοκκλησιάς χτίστηκε το 12ο αιώνα και ο ρυθμός του ανήκει στον τρουλλαίο, τετράστυλο τύπο εγγεγραμμένου σταυροειδούς ναού, με επίμηκες σχήμα και σύστημα θόλων όπου κυριαρχούν ψηλές καμάρες του σταυρού. Ο ναός είναι πετρόχτιστος και τόσο η εξωτερική όσο και η εσωτερική του διακόσμηση είναι πλούσια. Στο εσωτερικού του ναού διακρίνεται κεραμικός διάκοσμος και χωρίζεται σε δύο φάσεις: το πρώτο στρώμα που είναι σύγχρονο με την κατασκευή του ναού και το δεύτερο στρώμα που χρονολογείται τον 15ο αιώνα. Ο ναός αποτελούσε το καθολικό μονής που πλέον δεν σώζεται. Μοναδικό χαρακτηριστικό και τουριστικό αξιοθέατο του ναού αποτελεί η βυζαντινή, ξυλόγλυπτη εικόνα του Αγίου Γεωργίου που χρονολογείται στα τέλη του 13ου αιώνα. Στο εσωτερικό του μνημείου υπάρχουν τοιχογραφίες σε δύο στρώματα. Δυστυχώς, από μια πυρκαγιά, καταστράφηκε μεγάλο μέρος τοιχογραφιών αυτού του στρώματος.
- Οι Άγιοι Απόστολοι Ελεούσης είναι μονόχωρη ξυλόστεγη εκκλησία και βρίσκεται στον αυχένα που χωρίζει τη βόρεια από τη νότια πλευρά της πόλης. Λιθόκτιστος ναός με ξυλοδεσιές και συνδετικό υλικό τη λάσπη, συνηθισμένη πρώτη ύλη στο βορειοελλαδικό χώρο μετά την Άλωση. Σημαντικό μνημείο από την άποψη της ζωγραφικής που περιέχει και σταθμός για την τέχνη της περιοχής. Η ολοκλήρωση της τοιχογράφησης του ναού συντελέστηκε το έτος 1547 σύμφωνα με την επιγραφή που υπάρχει στο βόρειο τοίχο. Από την εσωτερική διακόσμηση σώζονται σε καλή κατάσταση οι παραστάσεις του ανατολικού τοίχου, του βόρειου, με κατεστραμμένη όμως την ανώτατη ζώνη, και του δυτικού με αρκετές επιμέρους φθορές. Τις εργασίες τοιχογράφησης έφερε σε πέρας ένας πολύ σημαντικός ζωγράφος, ο οποίο καταγόταν από την περιοχή της Καστοριάς, ο Ονούφριος.
- Ο Άγιος Αθανάσιος του Μουζάκη, πρόκειται για ένα από τα πιο σημαντικά μνημεία του 14ου αιώνα. Ο Άγιος Αθανάσιος οικοδομήθηκε σε μια χρονική περίοδο αρκετά κρίσιμη για την πόλη της Καστοριάς. Η κατάσταση στην ευρύτερη περιοχή δεν ελέγχονταν πλέον από τους βυζαντινούς και η εναλλαγή στην εξουσία τοπικών αρχόντων ήταν εύκολη υπόθεση. Έτσι, γύρω στα 1387 εμφανίζεται στην Καστοριά η αρχοντική οικογένεια Μουζάκη, αλβανικής καταγωγής, η οποία παραλαμβάνει την διακυβέρνηση της πόλης από τους Σέρβους.

Εικόνα 18. Ο Άγιος Αθανάσιος του Μουζάκη (Πηγή: googleimages)

- Άγιος Γεώργιος του Βουνού είναι μικρή μονόκλιτη βασιλική του 14ου αιώνα με νάρθηκα από τις δύο πλευρές, δυτική και νότια, που βρίσκεται στη συνοικία Βαρλαάμ. Η είσοδος του βρίσκεται στη νότια πλευρά. Είναι απλή κατασκευή, λιθόκτιστη, με συνδετικό υλικό τη λάσπη, όπως συνηθίζεται στα περισσότερα μνημεία της Καστοριάς του δευτέρου μισού του 14ου αιώνα. Ο ναός εσωτερικά είναι κατάγραφος με τοιχογραφίες του δευτέρου μισού του 14ου αιώνα. Δυστυχώς, ενώ δημιουργήθηκε θέση πάνω από την είσοδο του ναού για την επιγραφή, για ανεξήγητους λόγους δεν γράφτηκε. Ο νάρθηκας του μνημείου είναι επίσης κατάγραφος με τοιχογραφίες του 17ου αιώνα. Εδώ όμως υπάρχει επιγραφή. Ονομάζεται "του βουνού", επειδή είναι κτισμένο στους πρόποδες του βουνού του Αγίου Αθανασίου.
- Άγιος Νικόλαος Μοναχής Ευπραξίας αποτελεί μικρή μονόχωρη εκκλησία με μεταγενέστερο συνεχόμενο νάρθηκα στη νότια και τη δυτική πλευρά. Σύμφωνα με την επιγραφή που υπάρχει από την κλειστή πλέον είσοδο, ο ναός ανακαινίσθηκε το 1486 από τη Μοναχή Ευπραξία. Ακριβώς κάτω από την επιγραφή ήταν η είσοδος του ναού (τώρα είναι παράθυρο), ενώ μετά την κατασκευή του νάρθηκα άλλαξε η διαρρύθμιση και η είσοδος μετακινήθηκε προς τα δυτικά. Οι τοιχογραφίες που σώζονται εντός του ναού, στον ανατολικό, βόρειο και νότιο τοίχο, είναι πολύ καλής ποιότητας και σπάνιες από εικονογραφικής άποψης. Στο ναό αυτό μεγάλη εικονογραφική σημασία έχει η παράσταση της βασιλικής δέησης στην κάτω ζώνη του βόρειου τοίχου. Η ζωγραφική του τέλους του 15ου αιώνα είναι έργο του καλλιτεχνικού εργαστηρίου της Καστοριάς, το οποίο δίνει μια διαφορετική νότα στην τέχνη που έχει διάρκεια περίπου μισό αιώνα. Τοιχογραφίες, οι οποίες ανήκουν στο πρώτο μισό του 17ου αιώνα, υπάρχουν και στον νάρθηκα, κοντά στην είσοδο του μνημείου.
- Ο Άγιος Νικόλαος της Αρχόντισσας Θεολογίας βρίσκεται στη συνοικία Μουζεβίκη, Μαζί με την Παναγία Μουζεβίκη και τον Άγιο Θωμά αποτελούν μια ενότητα της ενορίας Αγίου

Θωμά. Ανήκει στον τύπο της μονόκλιτης ξυλόστεγης βασιλικής, μακρόστενης, που καταλήγει προς τα ανατολικά σε πεντάπλευρη αψίδα. Η τοιχοποιία του μνημείου αποτελείται από λιθοδομή στην οποία παρεμβάλλονται οριζόντιες ξυλοδεσιές. Ο ναός εσωτερικά είναι κατάγραφος με τοιχογραφίες δύο χρονικών περιόδων, του τέλους του 15ου αιώνα και του 1663. Οι επιγραφές που σώζονται, μία στην είσοδο του κυρίως ναού και μία στην είσοδο του νάρθηκα, αφορούν τη δεύτερη τοιχογράφηση. Από τη ζωγραφική του 15ου αιώνα σώζονται μόνο τρεις σκηνές στο βόρειο τοίχο. Οι σκηνές αυτές είναι δημιουργίες του καλλιτεχνικού εργαστηρίου της Καστοριάς, το οποίο άφησε πίσω του έργα μεγάλης αξίας.

- Άγιος Νικόλαος του Κυρίτση, είναι μικρός βυζαντινός ναός, ο οποίος επισκευάστηκε το 1654 και επεκτάθηκε προς τη νότια πλευρά. Η οικογένεια του κτήτορος Κυρίτση είναι γνωστή στην Καστοριά και από τα πρώτα σχολεία που ίδρυσε επί Τουρκοκρατίας. Με την επισκευή του 17ου αιώνα, ο ναός διακοσμήθηκε εσωτερικά με τοιχογραφίες στον δυτικό τοίχο και σε τμήματα του βόρειου και ανατολικού τοίχου. Η αρχική ζωγραφική του 14ου αιώνα έχει διασωθεί κυρίως στον βόρειο τοίχο, πάνω από την πρώτη ζώνη των ολόσωμων Αγίων, και προσδιορίζεται χρονικά γύρω στα 1370.
- Ο Άγιος Στέφανος Ενορίας Ελεούσης είναι τρίκλιτη θολοσκέπαστη βασιλική με νάρθηκα και βρίσκεται στην ανατολική πλευρά της πόλης, στους πρόποδες του βουνού του Αγίου Αθανασίου. Τα κλίτη καλύπτονται από ημικυλινδρικούς θόλους εκ των οποίων ο μεσαίος είναι αισθητά υπερυψωμένος. Εσωτερικά, οι τοίχοι των κλιτών διατρυπώνται από τοξωτά ανοίγματα. Στον νάρθηκα, όπου σχηματίζεται και όροφος, η κάλυψη γίνεται με θόλο μορφής τέταρτου κύκλου. Ο όροφος είναι το αποκαλούμενο "ασκηταριό", το οποίο είναι αφιερωμένο στην Αγία Άννα. Στην ανατολική πλευρά, διατηρείται στο ιερό το σύνθρονο, σημάδι που τονίζει τη σημαντικότητα του μνημείου, όπως και τον αρχαϊκό του χαρακτήρα. Εξωτερικά, οι όψεις του διακοσμούνται με τον γνωστό τρόπο της εναλλαγής σε διάφορα σχήματα του γκριζωπού ακανόνιστου ασβεστόλιθου και των κεραμικών πλακών. Επιπλέον διακοσμητικά στοιχεία εμφανίζονται εδώ οι χαραγμένοι κεραμικοί πλίνθοι σε σχήμα Χ, που δημιουργούν μια ζωφόρο πάνω από τα παράθυρα απ' όλες τις πλευρές του υπερυψωμένου ορθογώνιου φωταγωγού. Η ανατολική όψη του κεντρικού κλίτους έχει και δύο ήλιους σχηματισμένους από βήσαλα (κεραμικές πλάκες). Όλα τα παράθυρα του Αγίου Στεφάνου είναι μονόλοβα και διαφορετικά μεταξύ τους, χωρίς να διαταράσσουν την ισορροπία στα ανοίγματα. Διαφέρει το μέγεθος και το

άνοιγμα των τόξων. Η διακόσμηση των παραθύρων γίνεται με οδοντωτές ταινίες. Ένα ιδιαίτερο χαρακτηριστικό του ναού σε σχέση με τα άλλα μεγάλα μνημεία της πόλης, είναι η ημιεξαγωνική αψίδα του ιερού. Εσωτερικά, ο ναός είναι διακοσμημένος με τοιχογραφίες, που προέρχονται από διαφορετικές εποχές. Από τον 9ο αιώνα μέχρι και τον 15ο αιώνα. Ξεχωρίζουν οι τοιχογραφίες της πρώτης φάσης (τέλη 9ου αιώνα), κυρίως για τις πολύτιμες πληροφορίες που μεταφέρουν για την τέχνη της μεταεικονομαχικής περιόδου.

- Η Παναγία Φανερωμένη είναι μονόχωρη ξυλόστεγη βασιλική του 14ου αιώνα, η οποία, σύμφωνα με τις ιστορικές πηγές, χρησίμευε ως καθολικό της μονής Κινστερνιωτίσης. Βρίσκεται στη βόρεια πλευρά της πόλης και είναι κτισμένη πάνω σε βράχο, κοντά στις κατεστραμμένες πλέον κινστέρνες της βυζαντινής εποχής. Απλό κτίσμα, επιχρισμένο εξωτερικά, δεν μας δίνει τη δυνατότητα να παρατηρήσουμε τη διακόσμηση της τοιχοποιίας του. Μόνο η αψίδα του ιερού μαρτυρεί μια ανάλογη προσπάθεια διακόσμησης με τα τυφλά αψιδώματα που φέρει στις τρεις πλευρές της. Εσωτερικά, διατηρεί τοιχογραφίες του δεύτερου μισού του 14ου αιώνα. Η ποιότητα της ζωγραφικής είναι πολύ καλή, είναι όμως ιδιαίτερα δύσκολη η μελέτη της, επειδή οι τοιχογραφίες είναι μαυρισμένες από την κάπνα.
- Η Κοίμηση της Θεοτόκου είναι μία επιβλητική τρίκλιτη βασιλική, μεγαλύτερη από όλες τις μεταβυζαντινές βασιλικές στην πόλη. Ο ναός έχει διαστάσεις 29,70* 15,20, χωρίς την αψίδα του ιερού. Ο κυρίως ναός χωρίζεται σε τρία κλίτη. Το μεσαίο κλίτος είναι αφιερωμένο στην Παναγία, το βόρειο στους Αγίους Κωνσταντίνο και Ελένη και το νότιο στον Άγιο Νικόλαο. Τα κλίτη χωρίζονται από δύο κιονοστοιχίες που περιλαμβάνουν έξι κίονες η καθεμία, γεφυρωμένους με ημικυκλικά τόξα. Τα μετακίονια διαστήματα δεν είναι ίσα μεταξύ τους. Το μεσαίο κλίτος καλύπτεται με χαμηλωμένη ημικυλινδρική καμάρα και τα πλάγια κλίτη με οριζόντιες οροφές.

Όλα τα προαναφερθέντα μνημεία αποτελούν κομψοτεχνήματα, με κεραμοπλαστική διακόσμηση, εξωτερική και εσωτερική, θαυμάσια τοιχοποιία, που είναι σαν κέντημα και για αυτό τον λόγο οι Βυζαντινοί την ονόμαζαν «ύφανση». Για λόγους σταθερότητας, οι πλίνθοι εναλλάσσονταν με λίθους στους τοίχους των εκκλησιών. Στις εκκλησίες αυτές διαπιστώνουμε μία τρομακτική τάση προς το ύψος, είτε με τους τρούλους είτε με το κεντρικό κλίτος. Παλαιότερα κατά την ίδρυσή τους αποτελούσαν κέντρα μικρού μοναστηριού, πολλές φορές με

οικογενειακό χαρακτήρα, χτισμένες από κάποιο άρχοντα κατά το τελευταίο στάδιο της ζωής του

Οι μεγάλες εκκλησίες της Καστοριάς, οι τρίκλιτες, είναι της εποχής της Τουρκοκρατίας που κάλυπταν τις ανάγκες του κόσμου. Το κεντρικό κλίτος στις μεγάλες εκκλησίες είναι ορισμένες φορές υπερυψωμένο για λόγους φωτισμού. Μιμούμενοι έτσι παλαιοχριστιανικά παραδείγματα των μεγάλων βασιλικών όπως του Αγίου Δημητρίου και της Αχειροποίητου στη Θεσσαλονίκη. Είναι ένας τύπος που επανήλθε κατά τα χρόνια της Τουρκοκρατίας, όπου τεχνίτες, με ευτελή υλικά, κατόρθωσαν να δημιουργήσουν χώρους που και εξυπηρετούσαν αλλά και προσέφεραν την εσωτερική κατάνυξη που ήταν απαραίτητη. Με τη διαφορά ότι πια το εσωτερικό είναι πιο σκοτεινό, οι τοιχογραφίες έχουν πιο σκοτεινά χρώματα, το θεματολόγιο διαφοροποιείται, τονίζονται ιδιαίτερα τα μαρτύρια των Αγίων, τα Συναξάρια, για να υπομένει ο υπόδουλος λαός, ο ραγιάς τα δεινά του με μεγαλύτερη εγκαρτέρηση. Όλες οι βασιλικές της Καστοριάς είναι του ίδιου τύπου, με κορύφωμα τη Μητρόπολη, τον Άγιο Νικόλαο, που έχει ωραίες εικόνες, πλάι στο κομψοτέχνημα του Ταξιάρχη της Μητροπόλεως, το τρίκλιτο εκκλησάκι με το υπερβολικά υπερυψωμένο κεντρικό του κλίτος. Σύμφωνα με τον αρχιτέκτονα Νίκο Μητσόπουλο η Καστοριά ολόκληρη αποτελεί ένα μουσείο του Βυζαντίου.

4.1.2) Τα Αρχοντικά της Καστοριάς

Τα αρχοντικά της Καστοριάς αναδεικνύουν τα στοιχεία της αρχιτεκτονικής της εποχής σε συνδυασμό με ορισμένα τοπικά στοιχεία. Τα αρχοντικά είναι κτίσματα του 17ου και 18ου αιώνα και παρουσιάζουν μεγάλο ενδιαφέρον για την τοιχοδομία, την αρχιτεκτονική και τη ζωγραφική τους, ενώ ξεχωρίζουν από την επιβλητικότητα και τη μεγαλοπρέπεια της ιδιόρρυθμης κατασκευής τους. Τα αρχοντικά κτίστηκαν την εποχή που η περιοχή της Καστοριάς παρουσίασε μεγάλη οικονομική άνθηση ως αποτέλεσμα της έντονης εμπορικής και βιοτεχνικής δραστηριότητας των Καστοριανών γουνοποιών. Είναι ενδιαφέρον ότι η αρχιτεκτονική των παλαιότερων αρχοντικών της Καστοριάς των αρχών του 18ου αιώνα, εμφανίζει μια κατασταλαγμένη μορφή με πυργοειδή κορμό και γραμμική διάταξη των οντάδων στους ορόφους. Τα πρώτα αρχοντόσπιτα από τα οποία διασώθηκαν πολύ λίγα, ανήκαν στην περίοδο της άνθησης του εμπορίου στην Βενετία και τις άλλες πόλεις των παραλίων της Αδριατικής. Τα αρχοντικά είναι βασικά διώροφα, με παραδείγματα όμως και τριώροφων. Το ισόγειο και ο όροφος είναι πετρόχιστα με ελάχιστους αεραγωγούς στο ισόγειο και λίγα μικρά παράθυρα στον ημιώροφο και τον όροφο. Ο δεύτερος όροφος είναι κτισμένος με ελαφρότερα υλικά, ιδιαίτερα το τμήμα που βλέπει προς την εσωτερική αυλή ή τη λίμνη, καθώς και όλα τα σαχνισιά

που φωτίζονται με διπλή σειρά παραθύρων. Στα αρχοντικά της Καστοριάς συναντάμε την διακοσμητική της λαϊκής παραδοσιακής τέχνης των Ηπειρωτών και Δυτικομακεδόνων τεχνιτών και καλλιτεχνών (ζωγράφων, αγιογράφων, ξυλόγλυπτών), εφαρμοσμένη κατά τον ίδιο τρόπο στους ναούς και στα αρχοντικά του 17ου και 18ου αιώνα, της ίδιας περιοχής, γεγονός που μας πείθει ότι οι ίδιοι τεχνίτες εργάστηκαν και στη διακόσμηση των ναών, απ' όπου την μετέφεραν και την εφάρμοσαν και στα αρχοντικά. Η εσωτερική αυλή περιβάλλεται και απομονώνεται από το δρόμο με ψηλούς μαντρότοιχους. Η αυλόθυρα συνήθως κλείνει με δυο γερά θυρόφυλλα και ασφαρίζεται με τον περάτη και τους σύρτες. Εξωτερικά στην πρόσοψη, μπροστά από τον δοξάτο στον όροφο, υπάρχει ένα στενόμακρο με μικρό βάθος χαγιάτι, ο ηλιακός που χαρακτηρίζει ιδιαίτερα την Καστοριανή αρχιτεκτονική. Η διαφοροποίηση του ισογείου και του ορόφου, που ήταν κτισμένα με λιθοδομή από τον τελευταίο όροφο που ήταν κτισμένος με ασβεστοχρισμένο τσατμά με πολλά και μεγάλα ανοίγματα και με το έντονο γείσωμα της στέγης, δημιουργεί την χαρακτηριστική μορφολογία των αρχοντικών της Καστοριάς. Η ταξινόμηση πάντως με βάση τους ορόφους δεν έχει σχέση με το ύψος των σπιτιών, το οποίο εξαρτάται από την διαμόρφωση του εδάφους. Ορισμένα μεταγενέστερα αρχοντικά εμφανίζονται ψηλότερα και με έντονο φρουριακό χαρακτήρα, ακριβώς επειδή είναι κτισμένα πάνω σε επικλινές έδαφος. Σύμφωνα με την κάτοψή τους, τα καστοριανά αρχοντικά χωρίζονται σε τρεις αρχιτεκτονικές κατηγορίες:

1. Σ' αυτά που η κάτοψη τους παρουσιάζει ένα μακρόστενο παραλληλόγραμμο, το οποίο την αντιπροσωπευτική του όψη την στρέφει προς την εσωτερική αυλή. Τέτοια είναι των Αδελφών Εμμανουήλ, του Σαπουντζή και του Τσιατσιαπά.
2. Σ' αυτά που η κάτοψη τους εμφανίζει ένα σχήμα υποδοχής Π, το οποίο εγγράφεται σ' ένα ουδέτερο παραλληλόγραμμο που τείνει να γίνει τετράγωνο. Τέτοια παραδείγματα είναι του Σκούταρη και του Νεράντζη-Αιβάζη.
3. Σ' αυτά που παρουσιάζουν την τελευταία εξέλιξη των αρχοντικών που είναι μια κάτοψη σε σχήμα εγγεγραμμένου σταυρού μέσα σε τετράγωνο. Τέτοια είναι του Παπατέρπου και τα Βεργουλέικα.

Τα σημαντικότερα αρχοντικά στην Καστοριά είναι τα εξής:

- Το Αρχοντικό Νερατζή Αϊβάζη βρίσκεται στην οδό Καπετάν Λάζου 6 στον οικισμό Ντολτσο. Κατασκευάστηκε το 1680 και ανήκει στον πρώτο τύπο αρχοντικών με την απουσία σαχνισιών. Σ' αυτό το αρχοντικό στεγάζεται το Λαογραφικό μουσείο. Αναπαρίστανται αυτούσιοι χώροι όπως το ζυμωτήριο, το κελάρι τροφίμων κρασιού και
- City Branding, για την πόλη της Καστοριάς**

τροφίμων, ο όντας με το τζάκι ενώ ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν τα εκθέματα που αφορούν την επεξεργασία γούνας.

- Το Αρχοντικό Εμμανουήλ κατασκευάστηκε το 1750. Βρίσκεται στην Οδό Βυζαντίου 15 και στο χώρο του στεγάζεται το Ενδυματολογικό Μουσείο. Ανήκει στον πρώτο τύπο αρχοντικών με τεράστιους μαντρότοιχους που κρύβουν την αυλή. Η ικανότητα των μαστόρων τόσο στη σχεδίαση όσο και στην κατασκευή υποδηλώνεται από τις δύο πλευρές τριγωνικών σαχνισιών.

Εικόνα 19. Αρχοντικό Εμμανουήλ

- Το Αρχοντικό Σκουτάρη βρίσκεται στην οδό Ορεστιάδας 23. Το οίκημα ανήκε στην οικογένεια Σκούταρη, και είχε έτος κατασκευής το 1770. Αρχιτεκτονικά, ανήκει στο δεύτερο τύπο κατασκευής οικημάτων με την κάτοψη να εμφανίζει ένα σχήμα υποδοχής Π. Τα παράθυρα του δευτέρου ορόφου ξεχωρίζουν για το μεγαλύτερο μέγεθός τους. Η κεντρική είσοδος του κτιρίου βρίσκεται στη νότια πλευρά ανάμεσα από τα δύο υπόγεια που καταλήγει σε ξύλινη σκάλα η οποία οδηγεί στην εσωτερικά στοά η οποία επικοινωνεί με τα χειμερινά δωμάτια του πρώτου ορόφου. Στην άκρη της στοάς υπάρχει υπερυψωμένο κιόσκι ως χώρος παραμονής των γυναικών για τις εργασίες του χειμώνα. Στο δεύτερο όροφο κυριαρχεί το δοξάτο ή δοξάτος (κεντρικός χώρος υποδοχής) με την υπέροχη θέα της λίμνης. Σήμερα το αρχοντικό έχει περιέλθει στην ιδιοκτησία του ΕΟΤ και διατηρείται σε καλή κατάσταση.

Εικόνα 20. Ζωγραφική αναπαράσταση της Κων/πόλης στο εσωτερικό του αρχοντικού Σκουτάρη. (Πηγή: www.kastoriacity.gr)

- Το Αρχοντικό Μπασάρα αποτελεί παραδοσιακό αρχοντικό με τοξωτά παράθυρα. Ένα από τα παλαιότερα αρχοντικά της Καστοριάς, στην οδό Βυζαντίου 28, έναν μικρό λιθόστρωτο δρόμο στην περιοχή Ντολτσό. Το αρχοντικό Μπασάρα αποτελείται από ισόγειο, μεσοπάτωμα και έναν όροφο. Κτίστηκε το 18ο αιώνα το 1750 από τον κυρ Μιχάλη, Κωνσταντινοπολίτη έμπορο. Η κάτοψή του είναι ένα μακρόστενο ορθογώνιο, χωρισμένο από τοίχο παράλληλο με τη μεγάλη διάσταση σε δύο τμήματα. Το βόρειο τμήμα του είναι ένας στενόμακρος χώρος που κοιτάζει στην αυλή, ενώ στο άλλο βρίσκονται τα δωμάτια, τόσο στο πάτωμα όσο και στον όροφο. Το αρχοντικό διέθετε αρχικά 3 ορόφους και έναν ξύλινο εξώστη, αλλά λέγεται ότι το 1888 οι Τούρκοι κατεδάφισαν τον τρίτο όροφο, με την αιτιολογία ότι έβλεπε από εκεί τον τούρκικο μαχαλά. Σύγχρονες έρευνες της αρμόδιας Εφορίας Νεότερων Μνημείων απέδειξαν και την αλήθεια της παράδοσης.

Εικόνα 21. Αρχοντικό Μπασάρα

- Το Αρχοντικό του Νατζή κατασκευάστηκε το 1753. Αποτελεί κτίσμα του 18ου αιώνα, ανήκει στον πρώτο τύπο αρχοντικών. Το οίκημα είναι γνωστό για την ιδιόμορφη κάτοψη, την πλούσια εσωτερική του διακόσμηση, την τοιχογραφημένη άποψη της Κωνσταντινούπολης και τους φεγγίτες με τα πολύχρωμα βιτρό. Το αρχοντικό Νατζή, παλαιότερα γνωστό και ως το σπίτι του Κυρ-Γιαννάκη είναι από τα πιο χαρακτηριστικά

αρχοντικά της πόλης. Βρίσκεται στην οδό Βυζαντίου, ανάμεσα στα λιθόστρωτα σοκάκια της περιοχής του Ντολτσό. Το σπίτι της οικογένειας Ναντζή είχε μία από τις ομορφότερες «αυγατές», δηλαδή έξοδο που είχαν τα των παραλίμνια αρχοντικά στη θάλασσα και μικρό λιμανάκι για τη βάρκα του σπιτιού.

- Το Αρχοντικό Παπατέρπου είναι μεγάλο παραδοσιακό αρχοντικό του 1880 με παράθυρα ανάμεσα σε σαχνισιά. Το αρχοντικό Παπατέρπου δεσπόζει στην παραλιακή οδό της πόλης της Καστοριάς τη λεωφόρο Μεγάλου Αλεξάνδρου . Από αρχιτεκτονικής άποψης, εμφανίζει την τελευταία εξέλιξη του τύπου των αρχοντικών της περιοχής, με την κάτοψη να είναι σε σχήμα ενός εγγεγραμμένου σταυρού μέσα σε ένα τετράγωνο. Το στυλιζάρισμα της κάτοψης είναι φανερό και το συναντούμε σε πολλά μέρη της ηπειρωτικής Ελλάδας και στα νησιά, μεταφερόμενο ασφαλώς από τις συντεχνίες των Μακεδόνων και Ηπειρωτών κουδαρέων (οικοδόμων). Το σχήμα αυτό του εγγεγραμμένου σταυρού διαγράφεται καθαρά σε όλους τους ορόφους. Στον ανώτατο όροφο ο κεντρικός χώρος με τη θεωρητική επέκταση των κεραιών του σταυρού, ονομάζεται δοξάτος.

Εικόνα 22. Αρχοντικό Παπατέρπου

- Το Αρχοντικό Βέργουλα αποτελεί παραδοσιακό αρχοντικό με φρουριακή μορφή που κατασκευάστηκε το 1850. Ξύλινα στηρίγματα στηρίζουν το πλευρικό σαχνισί. Βρίσκεται στην Οδό Αϊδήτηρας 12 και πλέον λειτουργεί ως χώρος τέχνης και φιλοξενεί παραδοσιακές και σύγχρονες πολιτιστικές εκθέσεις.
- Το Αρχοντικό Πηχεών αποτελεί τριώροφο κτίσμα στο Ντολτσό που κτίστηκε το Β΄ μισό 19ου αιώνα. Άνηκε στην μεγάλη πνευματικά μορφή της Καστοριάς τον Δάσκαλο

Αναστάσιο Πηχεών. Ο τρίτος όροφος καθαιρέθηκε και σήμερα στεγάζει το Μουσείο Μακεδονικού Αγώνα.

- Το Αρχοντικό Σαπουντζή βρίσκεται στην οδό Χριστοπούλου 101, στην περιοχή Απόζαρι της Καστοριάς. Πρόκειται για οίκημα που κατασκευάστηκε στις αρχές του 18ου αιώνα. Διαθέτει τρεις ορόφους ενώ από αρχιτεκτονική άποψη ανήκει στον τύπο Α των αρχοντικών. Ενδιαφέρουσα διάταξη παρουσιάζουν τα παράθυρα του αρχοντικού Σαπουντζή, που βρίσκονταν στα χειμωνιάτικα δωμάτια της οικίας. Αυτό επειδή συνενώνονται εσωτερικά προς μία εσωτερική ποδιά μήκους 2.10 μέτρων. Η ποδιά αυτή λόγω αφενός του μεγάλου πάχους του τοίχου και αφετέρου της μικρής απόστασης που είχε από το πάτωμα του δωματίου χρησίμευε και ως μεντέρι. Το υπέρθυρο αυτού του κουφώματος υποστηρίζονταν από λεπτό, στρογγυλό, ξύλινο κιονίσκο που έφερε για διακόσμηση ένα γλυπτό κιονόκρανο. Το αρχοντικό είναι επίσης γνωστό και ως αρχοντικό Μπρουμίδα, από το όνομα του τελευταίου ιδιοκτήτη. Πρόσφατα ανακαινίστηκε και διατηρείται σε καλή κατάσταση.
- Το Αρχοντικό Τσιατσιαπά ανήκει και αυτό στον πρώτο τύπο αρχοντικών, βρίσκεται στην περιοχή Απόζαρι στη Βόρεια Παραλία. Το αρχοντικό Τσιατσιαπά πρόκειται για το παλαιότερο αρχοντικό της Καστοριάς καθώς κτίστηκε το 1754 από τον άρχοντα Μόραλη. Πρόκειται για κτήριο με ορθογώνια κάτοψη, τρεις ορόφους και ισόγειο. Στο εσωτερικό είναι πλούσια διακοσμημένο. Υπάρχουν εντυπωσιακές αλλά και σημαντικές, για τη γνώση της λαϊκής ζωγραφικής, τοιχογραφίες. Επισκευές πρέπει να έγιναν το 1754 από τον Τσιατσιαπά, όπως φανερώνει μια επιγραφή σε αγκωνάρι της νότιας πλευράς καθώς και σε τοιχογραφία «οντά». Τότε φαίνεται πώς επισκευάστηκε το ανώτερο τμήμα της οικοδομής. Εξωτερικά ο επισκέπτης θα παρατηρήσει τους 2 μεγάλους ηλιακούς στην πρόσοψη του κτηρίου.

Εικόνα 23. Αρχοντικό Τσιατσιαπά
City Branding, για την πόλη της Καστοριάς

- Το Αρχοντικό Χριστόπουλου είναι τριώροφο κτίσμα του 1753 το οποίο ανήκει στον πρώτο τύπο αρχοντικών. Είναι το σπίτι που γεννήθηκε ο μεγάλος λόγιος και ποιητής της Καστοριάς, Αθανάσιος Χριστόπουλος (1772-1847). Το αρχοντικό μπορεί να θαυμάσει κανείς στην οδό Βιτσίου, απέναντι από την εκκλησία του Αγίου Παντελεήμονα. Θεωρείται ότι είναι το σπίτι όπου έζησε ένας σημαντικός Έλληνας λόγιος και ποιητής, ο Αθανάσιος Χριστόπουλος. Το αρχοντικό βρίσκεται σε έδαφος με κλίση και η κατασκευή του ανάγεται στα μέσα του 18ου αιώνα. Ανήκει στον πρώτο τύπο αρχιτεκτονικής κατασκευής. Πρόσφατα και ύστερα από προσπάθειες τοπικών παραγόντων εντάχθηκε σε πρόγραμμα που χρηματοδοτεί τη συντήρησή του.
- Το Αρχοντικό Βέργου βρίσκεται στην οδό Αϊδήτηρας 12, στην παλιά πόλη της Καστοριάς, στη γραφική περιοχή Ντολτσό. Είναι επίσης γνωστό και με την ονομασία «αρχοντικό Αλεξίου Βέργουλα». Οι μελετητές εντοπίζουν το έτος κατασκευής του στο 1850. Το αρχοντικό έχει την είσοδό του στη νότια πλευρά, όπου σχηματίζεται και μια μακρόστενη αυλή. Παρατηρώντας το εξωτερικά διακρίνουμε ότι το πλευρικό σαχνισί στηρίζεται σε ξύλινα στηρίγματα, ενώ το γείσο της στέγης αποτελείται από κοιλόκυρτα κυμάτια. Το παραδοσιακό αυτό αρχοντικό μπορεί να πει κανείς ότι εμφανίζει φρουριακή μορφή. Πρόκειται για ένα εντυπωσιακό οίκημα το οποίο στις ημέρες μας αξιοποιείται και κατά καιρούς λειτουργεί ως χώρος ανάδειξης έργων τέχνης και εκδηλώσεων που αφορούν τον πολιτισμό.
- Το αρχοντικό Τζώτζα βρίσκεται στο Απόζαρι, στη βόρεια πλευρά της πόλης, μεταξύ των οδών Νίκης (στον αριθμό 100) και Χριστοπούλου (στον αριθμό 113). Το κτίριο είναι αρμονικά δεμένο με τα διπλανά κτίρια, λόγω της θέσης του μέσα στο οικόπεδο. Κατασκευάστηκε το 1860, είναι τριώροφο και ανήκει στον τρίτο τύπο των αρχοντικών, δηλαδή του τετράγωνου τύπου με τη σταυρόσχημα σάλα. Η όψη του είναι εντελώς κατακερματισμένη, καθώς διαθέτει πολλά ανοίγματα στον πρώτο και δεύτερο όροφο, με αποτέλεσμα το κτίσμα να απολαμβάνει άπλετου φωτός. Δεν έχει ξεπεταχτά (σαχνισιά), χαρακτηριστικά αναγνωρίσιμα στοιχεία των αρχοντικών του 18ου αιώνα. Οι εξώπορτες, οι σκάλες, τα πατώματα, τα ταβάνια, η στέγη, τα πατάρια είναι κατασκευασμένα από ξύλο πεύκου ή καστανιάς. Εξωτερικά, η απλότητα των όψεων διακόπτεται στη νότια πλευρά από μια κατακόρυφη εσοχή στην κεραία του εγγεγραμμένου σταυρού.

4.1.3) Τα Νεοκλασικά της Καστοριάς

Τα νεοκλασικά ανήκαν στην πλειονότητά τους σε πλούσιους εμπόρους και βιοτέχνες της γούνας. Διάσπαρτα μέσα στην πόλη, τα πιο χαρακτηριστικά θα τα εντοπίσετε σε Ντολτσό και Απόζαρι. Σήμερα, κάποια από αυτά, ιδιαίτερα καλοδιατηρημένα, συνιστούν δίπλα στα εγκαταλελειμμένα και τα αρχοντικά μάρτυρες μιας εποχής που έχει φύγει ανεπιστρεπτί. Ελάχιστα γίνεται λόγος για τα κτίρια της πόλης, που ανεγέρθηκαν κατά τον 20^ο αι. Κυρίως σε μελέτες του Π. Τσολάκη. Στα μεταγενέστερα των αρχοντικών κτίρια παρατηρούνται μεγάλες αλλαγές στον αρχιτεκτονικό ρυθμό και τον τρόπο δόμησης σε σχέση με το κατεστημένο μακεδονίτικο στυλ που κυριάρχησε για περίπου δύο αιώνες στην πόλη. Κατά το μεταίχμιο του 19^{ου} αιώνα με τον 20^ο αιώνα έλαβαν χώρα οι πρώτες αλλαγές στην μορφή των κτιρίων. Το νεοκλασικό στυλ επιβλήθηκε πλήρως στην πόλη κατά την δεύτερη δεκαετία του 20^{ου} αιώνα και διατηρήθηκε μέχρι το 1940. Εκατοντάδες κατοικίες με ορθογώνια όψη και πλούσιο διάκοσμο στις όψεις ανεγέρθηκαν ως τότε στην Καστοριά, οι περισσότερες από τις οποίες διατηρούνται ως σήμερα και έχουν κηρυχθεί ως διατηρητέα μνημεία από τους αρμόδιους φορείς. Η δόμηση γίνεται κυρίως με λίθους και συμπαγείς οπτόπλινθους, ενώ αρκετά περιορισμένη είναι ακόμη η χρήση σκυροδέματος. Ψευδοπεσσοί, αψίδες, πλαίσια, απομιμήσεις κιονόκρανων στολίζουν πλέον το κονίαμα. Μετά το 1920 παρουσιάστηκαν και αρκετά δείγματα οικιών που ξεφεύγουν από το νεοκλασικό ρυθμό και μπορούμε να τα χαρακτηρίσουμε εκλεκτικιστικά με στοιχεία διαφόρων αρχιτεκτονικών ρυθμών όπως νεοκλασικισμός, Αρτ-νουβό, μπαρόκ και ροκοκό ή ακόμα και ρομαντικά και νεογοτθικά στοιχεία. Στην Καστοριά διατηρούνται περίπου 150 νεοκλασικά και εκλεκτικιστικά σπίτια. Τα περισσότερα από τα σπίτια αυτά κατασκευάστηκαν, από το 1900 έως το 1940 και κυρίως την περίοδο του Μεσοπολέμου. Περίπου τα 120 από αυτά τα σπίτια έχουν κηρυχθεί διατηρητέα και τα υπόλοιπα έχουν διασωθεί χάρις τις προσπάθειες των ιδιοκτητών τους. Αξιοσημείωτες περιπτώσεις κτιρίων νεοκλασικού ρυθμού είναι :

- Το νεοκλασικό του Στεφανή στέκει περίτεχνα στο λιθόστρωτο δρόμο της οδού Ορεστιάδος 11. Πρόκειται για ένα γραφικό, τριώροφο κτίσμα, που υπολογίζεται ότι έχει χτιστεί στα μέσα του 19ου αιώνα. Από αρχιτεκτονικής άποψης θεωρείται ότι ανήκει στον τρίτο τύπο των παραδοσιακών οικιών της Καστοριάς, δηλαδή αυτών με τη χαρακτηριστική σταυρόσχημη σάλα. Ιδιαίτερο γνώρισμα του κτιρίου είναι η εξωτερική επένδυση των άνω ορόφων με ξύλινο υλικό, που σε συνδυασμό με την εναλλαγή των πολλών παραθύρων στον πρώτο και δεύτερο όροφο, προσδίδει στην όψη του έναν αρχοντικό χαρακτήρα. Το οίκημα είναι επίσης γνωστό και ως οικίας Μαρίνου και Ζωής

Μωραΐτη (λόγω των τελευταίων του ιδιοκτητών) και είναι ημιτελώς ανακατασκευασμένο.

- Στην οδό Αριδαίου βρίσκεται η νεοκλασική οικία του Αργύρη Μυλωνά. Στη νότια όψη απλώνεται και περιβάλλει το οίκημα η αυλή του σπιτιού. Χαρακτηριστική είναι και η επένδυση των εξωτερικών τοίχων με πολυγωνικές πλάκες σε τριχρωμία.
- Η νεοκλασική οικία του Οικονομίδη βρίσκεται στην οδό Χριστοπούλου 61 . Η μικρή βεράντα που ξεπροβάλλει από το κεντρικό δωμάτιο του δευτέρου ορόφου τονίζει τη συμμετρία του κτιρίου. Στη νότια όψη απλώνεται και περιβάλλει το οίκημα η αυλή του σπιτιού. Όμορφα βαμμένα παραθυρόφυλλα, δένουν αρμονικά με τα περίτεχνα κάγκελα που περιβάλλον το οικόπεδο.
- Κοντά στη λίμνη της Καστοριάς στην οδό Χριστοπούλου 57-61, βρίσκεται και η νεοκλασική οικία του Νταή. Χαρακτηριστικό του κτιρίου είναι η ανοιχτόχρωμη μπλε βαφή, που επικρατεί στους περισσότερους εξωτερικούς τοίχους του κτιρίου, εναλλάξ με το λευκό των κολόνων. Στη νότια όψη απλώνεται και περιβάλλει το οίκημα η αυλή του σπιτιού. Στην ανατολική πλευρά προεξέχει στον δεύτερο όροφο μια όμορφη βεράντα – αίθριο.
- Το αρχοντικό Τζίφρα πρόκειται για ένα νεοκλασικό οίκημα, που ο επισκέπτης μπορεί να συναντήσει στην περιπλάνηση του στην γραφική περιοχή Ντολτσό της Καστοριάς και συγκεκριμένα στην οδό Παπακωνσταντίνου. Το όμορφο αυτό οίκημα έχει επιδεχθεί εργασιών αναπαλαίωσης και συντήρησης. Το νεοκλασικό είναι επίσης γνωστό με την ονομασία του πρότερου ιδιοκτήτη του ως Νεοκλασικό Καϊτέρη.
- Η Οικία Λάκα σήμερα στεγάζει τη διοίκηση του 15^{ου} Συντάγματος Πεζικού. Το μοναδικό πυργόσπιτο της συνοικίας Καλλιθέας είχε αρχικό ιδιοκτήτη την Δημήτριο Λάκα και αναγέρθηκε το 1934 από τον μηχανικό Ναούμ Στρέζο. Βασικά στοιχεία της σύνθεσης είναι δύο πύργοι ένας οκταγωνικός και ένας τετράγωνος κάτοψης στην πίσω όψη. Το κτίσμα περιήλθε στην ιδιοκτησία του Ελληνικού Στρατού πολύ σύντομα από την ανέγερσή του και δίπλα του έχουν χτιστεί βοηθητικά κτίσματα και στέγαστρα.

Εικόνα 24. Η Οικία Λάκα

- Η Οικία Καϊτέρη οικοδομήθηκε το 1936 με σχέδια Ναούμ Στράζου. Βρίσκεται δίπλα στις όχθες της λίμνης στη συνοικία Ντόλτσο. Αποτελείται από υπερυψωμένο ισόγειο και όροφο και έχει κάτοψη σχήματος Γ και έναν κεντρικό εξάγωνο πύργο. Από πάνω υπάρχει δεύτερος καμπύλος εξώστης. Οι διακοσμήσεις είναι λιτές με ρόδακες κάτω από το γείσο του πύργου και κάποιες λωρίδες ή πλαίσια. Η κατοικία αυτή βρίσκεται σε μια από τις πιο ειδυλλιακές περιοχές της πόλης και κατοικείται μέχρι σήμερα χωρίς διακοπή.

Εικόνα 25. Η Οικία Καϊτέρη

- Η Οικία Καραβαγγέλη βρίσκεται στην οδό Χριστοπούλου 22. Αναγέρθηκε από τον Αθανάσιο Καραβαγγέλη το 1937. Σήμερα στεγάζει φροντιστήριο ξένων γλωσσών. Το κτίσμα δομήθηκε κυρίως με λιθοδομή που είναι εμφανής μόνο σε τμήματα της πρόσοψης. Ιδιαίτερα περίτεχνα είναι τα μικρά ξύλινα φουρούσια στο γείσο των στεγών και η σφαίρα στην κορυφή του πύργου.

Εικόνα 26. Η Οικία Καραβαγγέλη

- Η Οικία Σέκρου αποτελεί την τελευταία κατοικία με αυτό το στυλ που αναγέρθηκε στην πόλη. Η οικία του Ζήση Σέκρου βρίσκεται στην συμβολή των οδών Αγίου Αθανασίου 30 και Σαχίνη. Μηχανικός και σε αυτή την περίπτωση ήταν ο Ναούμ Στρέζος. Το σχήμα της κάτοψης έχει σχήμα Γ και διαθέτει εξάγωνο κεντρικό πύργο. Η εξωτερική κλίμακα οδηγεί σε έναν εξώστη και την κεντρική είσοδο ενώ από πάνω υπάρχει ακόμη ένας καμπύλος εξώστης. Μεταπολεμικά το κτίριο στέγασε εγκαταστάσεις του ΟΤΕ ενώ τις τελευταίες δεκαετίες λειτουργεί ως ξενοδοχείο, μετά από ριζική ανακαίνιση και την προσθήκη διαφόρων διακοσμήσεων.

Εικόνα 27. Η Οικία Σέκρου

4.1.3) Οθωμανικά μνημεία στην Καστοριά

Στην Καστοριά υπήρχαν συνολικά 7 τζαμιά κατά τη διάρκεια της Τουρκοκρατίας, σύμφωνα με τον Ορλάνδο. Από αυτά σώζεται ακέραιο μέχρι σήμερα μόνο το Τζαμί, που είναι γνωστό με την ονομασία Κουρσούμ Τζαμί. Πήρε την ονομασία του από το γεγονός ότι ο θόλος του ήταν παλιότερα καλυμμένος με μολύβδινο κάλυμμα, το οποίο και αφαιρέθηκε από τον Μούφτη της περιοχής, κατά την αποχώρηση των Τούρκων από την Καστοριά το 1923. Το Κουρσούμ Τζαμί φαίνεται ότι έχει χτιστεί στη θέση που στέκονταν η εκκλησία της Αγίας Παρασκευής. Παρουσιάζει τον σύνηθες μεταγενέστερο τύπο, αποτελούμενος από μια μεγάλη τετράγωνη αίθουσα προσευχής, η οποία καλύπτεται από ημισφαιρικό θόλο. Για την οικοδόμηση

του τζαμιού χρησιμοποιήθηκαν και παλαιά υλικά , όπως φανερώνει ένα εντοιχισμένο τεμάχιο στη Βορειοδυτική πλευρά του τζαμιού. Πρόκειται για μια ρωμαϊκή αναθηματική στήλη, που φέρει την επιγραφή: « *Αἶλιον Πολύευκτον οἱ σύνεδροι ἀρετῆς ἔνεκεν*». Το Κουρσούμ Τζαμί θεωρούνταν από τους Μουσουλμάνους ως το καθεδρικό τους τέμενος . Το Κουρσούμ Τζαμί λειτουργεί σήμερα ως αποθήκη αρχαιοτήτων.

Ο Μεντρεσές του Αχμέτ Πασά, πρόκειται για ένα οθωμανικό οικοδόμημα, που βρίσκεται στην οδό Διοικητηρίου, πίσω από το κτήριο της Περιφέρειας. Συγκεκριμένα σύμφωνα με τον Ορλάνδο, η Καστορία καταλήφθηκε από τους Τούρκους ήδη από το 1385, οι οποίοι έχτισαν στην πόλη διάφορα τζαμιά και άλλα κτίσματα, εκ των οποίων τα περισσότερα πήραν τη θέση Χριστιανικών ναών τους οποίους και κατεδάφισαν. Ωστόσο μετά την απελευθέρωση της πόλης το 1912, ο Ελληνικός Στρατός κατεδάφισε με τη σειρά του αρκετά από τα κτίσματα των κατακτητών. Αναφορικά με τους Μεντρεσέδες, ήταν κτήρια τα οποία λειτουργούσαν ως σχολεία-διδακτήρια. Ιδιαίτερα τους πρώτους αιώνες της τουρκικής κατάκτησης των μουσουλμάνων τα σχολεία διακατέχονταν από ένα αυστηρά θρησκευτικό χαρακτήρα. Ο Μεντρεσές του Αχμέτ Πασά αποτελεί ένα αρκετά αξιόλογο κτίριο, όπως μπορεί να διαπιστώσει κανείς ακόμη και σήμερα. Πρέπει να κτίστηκε το α' μισό του 18ου αιώνα και εκεί φοιτούσαν οι λεγόμενοι ουλεμάδες, που θα στελέχωναν στην συνέχεια την οθωμανική διοίκηση και το ιερατείο. Το κτίριο είναι σχήματος Π, γύρω από εσωτερική αυλή που περιβάλλεται από μια τοξωτή κιονοστοιχία. Το κτίριο έχει χαρακτηριστεί ως μνημείο από το 1924 και πρόσφατα ξεκίνησαν εργασίες αποκατάστασης.

Συμπερασματικά μπορούμε να πούμε πώς μία από τις αρετές των Βυζαντινών και της εκκλησιαστικής αρχιτεκτονικής ήταν η κλίμακα και η διδαχή. Μπορούσαν, με τα ευτελέστερα υλικά, έναν απειροελάχιστο χώρο να τον κάνουν άπειρο, συλλογικό και απέραντο, που διατηρούσε τις αξίες του υψηλού. Η μεγάλη αύξηση του πληθυσμού και οι σύγχρονες ανάγκες, κυρίως μετά τη δεκαετία του 1950, αλλοίωσαν το δομημένο περιβάλλον και τον παλιό πολεοδομικό ιστό στο μεγαλύτερο μέρος της πόλης. Στη θέση των ελληνικών, τουρκικών και των εβραϊκών γειτονιών, των διώροφων και τριώροφων αρχοντικών με τους κήπους, οικοδομήθηκαν σύγχρονες πολυκατοικίες.

4.2) Ήθη, Έθιμα, Εκδηλώσεις και συνήθειες του τόπου

Στην Καστοριά και στην ευρύτερη περιοχή της όπως και σε κάθε άλλη περιοχή της Ελλάδας τα ήθη και οι παραδόσεις συνδέονταν κυρίως με μεγάλες θρησκευτικές γιορτές - όπως

τα Θεοφάνια, είτε με σημαντικές στιγμές στην ανθρώπινη ζωή , όπως ο γάμος - ή ακόμα και με τον παραδοσιακό τρόπο ζωής. Ενδεικτικά να αναφέρουμε πως ιδιαίτερα τα Θεοφάνια γιορτάζονται με μεγαλοπρέπεια στην περιοχή και ο Μητροπολίτης αγιάζει τα νερά της λίμνης της Καστοριάς ρίχνοντας μέσα το σταυρό, τον οποίο προσπαθούν να πιάσουν οι νέοι κολυμβητές.

4.2.1) Ήθη και έθιμα

Στη σύγχρονη ζωή των κατοίκων ξεχωριστή θέση καταλαμβάνουν ήθη και έθιμα που είναι διαπιστωμένο ότι έχουν πανάρχαια καταγωγή. Μερικά από τα έθιμα της Καστοριάς είναι:

1) Το πιο χαρακτηριστικά καστοριανό έθιμο με καθαρά τοπικό και ιδιαίτερο χαρακτήρα , το οποίο προσελκύει και πλήθος κόσμου συνήθως από τις γύρω περιοχές, είναι τα Ραγκουτσάρια. Κρυμμένοι πίσω από προβιές και αυτοσχέδιες μάσκες, συνέτειναν στην απομάκρυνση των κακών πνευμάτων που ταλαιπωρούσαν στο μεσοχείμωνο τον κόσμο των καιρών εκείνων. Τα Ραγκουτσάρια έχουν την καταγωγή τους από τα αρχαία Χειμερινά Διονύσια, και είναι γνωστά με αυτό το όνομα μόνο στη Μακεδονία και τη Θεσσαλία, στα οποία υπήρχε ο θίασος των μεταμφιεσμένων που γύριζε από σπίτι σε σπίτι, μπαίνοντας και χαριεντίζοντας με τους νοικοκυραίους ζητώντας κεραστικά και φιλοδωρήματα. Κατά την διάρκεια της Ρωμαϊκής κυριαρχίας, οι μεταμφιέσεις συνεχίστηκαν και προστέθηκαν νέες γιορτές. Οι Rogatores (ζητιάνοι), κατά την επίσκεψή τους στα σπίτια της περιοχής έπαιρναν κεραστικά και φιλοδωρήματα, διώχνοντας τα κακά πνεύματα που δυσκόλευαν τη ζωή των ανθρώπων. Στους βυζαντινούς χρόνους, οι λατρευτικές γιορτές της Αρχαίας Ελλάδας ήλθαν σε αντίθεση με την επίσημη Χριστιανική Θρησκεία και πολλά στοιχεία χάθηκαν ή ξεχάστηκαν εντελώς. Όμως, αρκετά από αυτά κατόρθωσαν και αντέξανε τον χρόνο, φτάνοντας ως τις μέρες μας. Επί Τουρκοκρατίας κατάφεραν να περάσουν το κατώφλι του 20ου αιώνα σαν "τσαρνιασμένοι ραγκουτσάρηδες" (οι βαμμένοι με μαύρο χρώμα στο πρόσωπο και το σώμα). Οι κάτοικοι έβγαιναν στους δρόμους μεταμφιεσμένοι πρόχειρα, κάνοντας επισκέψεις σε σπίτια, κυρίως των εορταζομένων και έφταναν απαραίτητα στην πλατεία στο Ντολτσό. Στο όλο σκηνικό απαραίτητα ήταν τα πειράγματα, τα φιλοδωρήματα και τα κεραστικά.

Εικόνα 28. Καστοριανοί μετέχουν στα Ραγκουτσάρια (Πηγή: <http://myhsis.gr/>)

Το τριήμερο 6, 7 & 8 Ιανουαρίου τα νυχτερινά κέντρα είναι γεμάτα από κόσμο. Τα Ραγκουτσάρια της Καστοριάς περνούν στον 20ο αιώνα μεταφέροντας το Διονυσιακό πνεύμα στον παρόντα χρόνο, με όλους τους συμμετέχοντες σε αυτά να τηρούν τις συνήθειες χορεύοντας στα ακούσματα και τα αχνάρια της παράδοσης. Όλοι οι κάτοικοι της πόλης παραδίνονται σ' ένα ξεχωριστό Διονυσιακό ξεφάντωμα, με τη συνοδεία των λαϊκών οργάνων που παινίζουν όλα τα παραδοσιακά μουσικά ακούσματα της περιοχής.

2) Ένα άλλο, επίσης πολύ γνωστό έθιμο της πόλης είναι οι «Μπουμπούνες» της Αποκριάς που συνοδεύεται με τον λεγόμενο έθιμο του «Χάσκαρη». Την Κυριακή της μεγάλης Αποκριάς αναβιώνουν κατά το σούρουπο οι μεγάλες φωτιές στις μεγάλες πλατείες της πόλης. Πρόκειται για προχριστιανικό έθιμο, που επέζησε μέσα στον χρόνο και έφτασε ως τις μέρες μας. Οι μεγαλύτερες Μπουμπούνες είναι της πλατείας Ντουλτσό, της γειτονιάς του Αποζάρι, της πλατείας Ομονοίας και της γειτονιάς του παλαιού Νοσοκομείου. Γύρω από την αναμμένη μπουμπούνα, οι παρευρισκόμενοι πίνουν και γεύονται κεράσματα της μέρας της Αποκριάς, που καταναλώνονται εν όψει της Καθαράς Δευτέρας. Λαϊκές ορχήστρες παίζουν τοπικούς παραδοσιακούς σκοπούς και ακολουθεί χορός μέχρι να σβήσει η μπουμπούνα. Στα σπίτια, οι νοικοκυραίοι τηρούν το έθιμο του Χάσκαρη. Μετά το βραδινό φαγητό διασκεδάζουν όλοι με τις προσπάθειες που καταβάλουν όλα τα μέλη της οικογένειας για να "πιάσουν" με το στόμα ολάνοιχτο το βρασμένο αυγό που τους προσφέρεται με τη βοήθεια ενός ξύλινου ραβδιού και μιας κλωστής στην οποία δένεται το αυγό. Το νόημα αυτού του εθίμου έχει συγκεκριμένο συμβολισμό: με το αυγό κλείνει το στόμα για την Σαρακοστιανή νηστεία, με το αυγό ανοίγει ξανά τη νύχτα της Ανάστασης.

3) Τα καστοριανά Κόλλιεντα είναι τα τοπικά παραδοσιακά χριστουγεννιάτικα κάλαντα της Καστοριάς και εξακολουθούν να τραγουδιούνται μέχρι και σήμερα τα χαράματα της 23ης

Δεκεμβρίου από τις παρέες μικρών και μεγάλων και από τα μέλη των πολιτιστικών σωματείων, τα οποία, νοιώθοντας την περιθωριοποίηση που δέχονται τα τελευταία χρόνια από κάλαντα άλλων περιοχών, κατορθώνουν κάθε παραμονή Χριστουγέννων να τα αναβιώνουν, προστατεύοντάς τα από τη λησμονιά και τη φθορά του χρόνου. Χαρά και συγκίνηση προσφέρουν οι στίχοι τους, γιατί απευθύνονται σ' όλα τα μέλη της οικογένειας, από τον μεγαλύτερο έως τον πιο μικρό.

4) Άλλα αξιομνημόνευτα έθιμα της περιοχής είναι η Ροδάνη και ο Κλήδωνας. Στις μέρες μας γίνονται φιλότιμες προσπάθειες, κυρίως από πολιτιστικούς συλλόγους, για να αναβιώσουν. Το στήσιμο της Ροδάνης στην Καστοριά συνδέεται με τον εορτασμό του Πάσχα σε παλαιότερες εποχές και η λειτουργία της ξεκινούσε από την Κυριακή των Βαΐων και έληγε την Κυριακή του Θωμά. Η Ροδάνη είναι μια ξύλινη χειροκίνητη κούνια με δύο ή τέσσερα καθίσματα που ανεβοκατεβαίνουν με τη βοήθεια ενός ατόμου. Τραγούδια, μουσική, χορός και πειράγματα συνοδεύουν το πασχαλιάτικο αυτό έθιμο. Η προέλευση της Ροδάνης είναι αρχαία, καθώς οι κούνιες ήταν τελετουργικά στοιχεία της δεύτερης μέρας των Ανθεστηρίων. Τα παιδιά και οι μεγάλοι έδιναν τότε από ένα κόκκινο αυγό ή και χρήματα για να ανεβούν στην κούνια και να διασκεδάσουν. Τα τελευταία χρόνια, χάρις στις φιλότιμες προσπάθειες του πολιτιστικού συλλόγου "Το Αποζάρι" αναβιώνει το έθιμο αυτό, που γνώρισε μεγάλες δόξες έως τη δεκαετία του 1920-1930.

Ο Κλήδωνας επίσης ήταν από τις προσφιλέστερες εκδηλώσεις που συνδέονταν με την τύχη και την μελλοντική ζωή των κοριτσιών του παλαιού καιρού. Εορταζόταν στις 24 Ιουνίου και συνέπιπτε με τη γέννηση του Αγίου Ιωάννη του Προδρόμου και την καρποφορία της γης. Οι νεαρές κοπέλες έστηναν στη μέση της αυλής ένα γερό κλαδί δέντρου, το οποίο στολίζανε με φρούτα της εποχής. Η μεταφορά του "βουβού νερού" από την λίμνη, το τίναγμα του Κλήδωνα, το διάβασμα της τύχης, ο χορός των κορασιών και τα προσφερόμενα γλυκίσματα, αποτελούσαν τα σημαντικότερα στοιχεία αυτής της εκδήλωσης, που έσβησε στη διάρκεια της δεκαετίας 1920-1930. Τα τελευταία χρόνια, χάρις στη διάθεση και την πρωτοβουλία των ευαίσθητων συμπολιτών, το έθιμο του Κλήδωνα αναβιώνει στις γειτονιές της παραδοσιακής Καστοριάς, ενώ ανάλογη εκδήλωση διοργανώνει η Φιλόπτωχος Αδελφότης Κυριών της πόλης, θυμίζοντας μια νεανική γιορτή από τα περασμένα.

4.2.2) Πολιτιστικές Εκδηλώσεις της πόλης της Καστοριάς

Στην Καστοριά αλλά και στην ευρύτερη περιοχή διεξάγονται κάθε χρόνο πολιτιστικές εκδηλώσεις με χαρακτήρα που ξεπερνάει τα στενά τοπικά όρια και έχουν πανελλαδική εμβέλεια.

- Το Μεσαιωνικό Βυζαντινό Φεστιβάλ Δήμου Καστοριάς «ΑΛΕΞΙΑΔΑ» Η «Αλεξιιάδα» οφείλει το όνομά της στην αναφορά της Άννας Κομνηνής στην Καστοριά στο ιστορικό κείμενό της «Αλεξιάς», όπου περιγράφει την κατοχή της πόλης από τους Νορμανδούς και την επική της απελευθέρωση από τον αυτοκράτορα Αλέξιο Α΄ Κομνηνό το 1083 μ.Χ. Η Καστοριά προσφέρεται ως το ιδανικό σκηνικό για μία τέτοιου είδους εκδήλωση, καθώς τα Βυζαντινά μνημεία είναι διάσπαρτα σ' όλη την πόλη και η φυσική της ομορφιά είναι απaráμιλλη. Οι επισκέπτες μπορούν κατά τη διάρκεια του φεστιβάλ να περιηγηθούν σε ιστορικά μνημεία πλαισιωμένα με εικόνες και ήχους, μουσικές συναυλίες και θεατρικά δρώμενα και να διασκεδάσουν στην Υπαίθρια Μεσαιωνική Βυζαντινή Αγορά. Πρόκειται για ένα ιδιαίτερα πρωτότυπο και ενδιαφέρον φεστιβάλ καθώς μεταφέρει την ιστορία στο σήμερα μέσα από μουσική, εικόνες, γεύσεις και χρώματα. Η διάρκεια του φεστιβάλ είναι από τις 31 Αυγούστου έως τις 2 Σεπτεμβρίου.

Εικόνα 29 : Το λογότυπο του Μεσαιωνικού φεστιβάλ Αλεξιιάδα (Πηγή:google)

- Το πρώτο Σαββατοκύριακο του Αυγούστου για πέντε ημέρες διοργανώνεται ένα μουσικό φεστιβάλ που διεξάγεται στις όχθες του ποταμού Αλιάκμονα στο Νεστόριο ,γνωστή στο Πανελλήνιο ως το River party και στην οποία συγκεντρώνεται πλήθος νέων ανθρώπων. Το πρώτο πάρτι διεξάχθηκε το καλοκαίρι του 1978 ενώ το 1984 διοργανώθηκε το πρώτο Φεστιβάλ. Η επιτυχία του και η ευρεία αποδοχή του, κυρίως στους κόλπους της νεολαίας το κατέταξαν είχαν ως αποτέλεσμα να συμπεριληφθεί στα 12 σημαντικότερα ευρωπαϊκά φεστιβάλ του “Europe Festival Awards 2012”. Στο πέρασμα των χρόνων το Φεστιβάλ άλλαξε μορφή αρκετές φορές. Σε παλαιότερες εποχές τα πιο «εμπορικά» σχήματα που ανέβαιναν αντιμετώπιζονταν με **City Branding, για την πόλη της Καστοριάς**

σκληρότητα από τους χιλιάδες κατασκηνωτές που είχαν γίνει φαν αυτής της ποταμίσιας μουσικής γιορτής. Σήμερα τα πράγματα έχουν ηρεμήσει καθώς έρχονται μεγάλα ονόματα και της ελληνικής σκηνής και του εξωτερικού.

4.2.3) Τραγούδια και Χοροί της Καστοριάς:

Η Καστοριά με την ιστορία της που εκτείνεται από το Βυζάντιο έως τις μέρες μας , αλλά και με τις γιορτές της και τα έθιμά της, τα «Ραγκουτσάρια», τις Βεγγέρες, τις μπουμπούνες , τους Κλήδονες είναι φυσιολογικό να έχει αναπτύξει μία έντονη δική της μουσικοχορευτική ταυτότητα . Γνώριμοι ήχοι στην Καστοριά αποτελούν ο Καστοριανός Καρσιλαμάς, ο Μπερντές και οι Σέρβικοι Καρσιλαμάδες. Η πόλη της Καστοριάς, φημίζεται για την αγάπη της με τα χάλκινα, αλλά δυστυχώς όλα αυτά τα χρόνια, δεν είχε δημιουργηθεί μια τοπική ορχήστρα.

Αξιοσημείωτη είναι η προσπάθειά ενός νεανικού συγκροτήματος για την διατήρηση της μουσικής παράδοσης της πόλης. Τα Χάλκινα της Καστοριάς είναι μια νεανική ορχήστρα χάλκινων πνευστών με παραδοσιακά ακούσματα, που ιδρύθηκε τον Σεπτέμβριο του 2011. Το ρεπερτόριο του συγκροτήματος περιλαμβάνει τραγούδια και από άλλες βαλκανικές χώρες όπως η Σερβία, τα Σκόπια. Το συγκρότημά συμμετέχει ενεργά σε πολλά πολιτιστικά δρώμενα της περιοχής αλλά και στην βόρεια κυρίως Ελλάδα.

Εικόνα 30. Τα Χάλκινα της Καστοριάς στο Balkan Festival στη Θεσσαλονίκη (Πηγή: <http://taxalkinatiskastorias.blogspot.gr>)

Στα χωριά της Δυτικής Μακεδονίας εκτός από τους ντόπιους κατοικούν και πρόσφυγες από τον Πόντο, την ανατολική Ρωμυλία, καθώς και Βλάχοι. Όλες αυτές οι ομάδες χρωματίζουν όπως είναι φυσικό με το δικό τους τρόπο την χορευτική παράδοση της περιοχής. Παραδοσιακοί χοροί στην Καστοριά που ξεχωρίζουν λόγω του τοπικού τους χαρακτήρα αποτελούν α) ο Καστοριανός (Ρουσούλενα) που είναι μικτός κυκλικός χορός με τη λαβή των χεριών να είναι από τις παλάμες με λυγισμένους αγκώνες και β) το Μπαϊράτικο (ή Μπαϊράτσε) όπου οι άντρες

πιάνονται στην αρχή του κύκλου και στη συνέχεια ακολουθούν οι γυναίκες. (Βιβλιογραφία : Μπίκος Αθαν., Ελληνικοί χοροί, Αθήναι 1969).

4.3) Κέντρα Πολιτισμού στον Δήμο Καστοριάς

4.3.1) Μουσεία-Επισκέψιμοι χώροι

1) Βυζαντινό μουσείο

Το Βυζαντινό μουσείο βρίσκεται στην κορυφή του λόφου της βυζαντινής ακρόπολης, που εγκαινιάστηκε το 1989 και έχει μια από τις πιο μεγάλες και αξιόλογες ελληνικές συλλογές βυζαντινών και μεταβυζαντινών Αγιογραφιών στον κόσμο. Ο χώρος του μουσείου είναι χωρισμένος σε έξι ενότητες-αίθουσες, που σε κάθε μια φιλοξενούνται οι συλλογές ανάλογα με την χρονολογία τους που ξεκινούν από τον 12ο αιώνα μέχρι και τον 17ο. Όλα τα εκθέματα του μουσείου προέρχονται από τους βυζαντινούς ναούς της πόλης. Οι 37 φορητές εικόνες στην μόνιμη έκθεση του μουσείου χρονολογούμενες από το 12ο έως το 17ο αι, τα εκκλησιαστικά ξυλόγλυπτα, τα βιβλία και τα κειμήλια, η κεραμική και τα νομίσματα, παλαιοχριστιανικά ψηφιδωτά και τοιχογραφίες σε συνδυασμό με φωτογραφίες και κείμενα βοηθούν τον επισκέπτη να θαυμάσει τα κορυφαία βυζαντινά μνημεία της πόλης από τη βυζαντινή έως και τη μεταβυζαντινή περίοδο. Από τα πιο σημαντικά εκθέματα που ανήκουν στο Βυζαντινό μουσείο είναι οι εικόνες του Προφήτη Ηλία και του Αγίου Νικολάου του 12ου αιώνα, καθώς και η Εικόνα του Χριστού Παντοκράτορα του 14ου αιώνα. Το Βυζαντινό Μουσείο Καστοριάς ανήκει στην ιδιοκτησία του Υπουργείου Πολιτισμού και στην αρμοδιότητα της 16ης Εφορείας Βυζαντινών Αρχαιοτήτων.

2) Μουσείο ενδυματολογίας.

Πρόκειται για ένα μουσείο που διαφυλάσσει την πολιτιστική κληρονομιά του τόπου αφού σε αυτό σώζονται παραδοσιακές τοπικές ενδυμασίες ανδρών και γυναικών της περιοχής, μαρτυρώντας έτσι τον τρόπο και την ποιότητα της ζωής των κατοίκων της. Το μουσείο φιλοξενεί μια μεγάλη ποικιλία στολών, συλλογές κοσμημάτων και νομισμάτων της πόλης της Καστοριάς, αλλά και των γύρω περιοχών, που μπορούν να δώσουν στον επισκέπτη αρκετά στοιχεία από την κουλτούρα της εποχής. Τόσο το ύφος των υφασμάτων όσο και των κοσμημάτων είναι επηρεασμένο από την Ευρωπαϊκή κουλτούρα, αφού η Καστοριά ήταν κέντρο συναλλαγών λόγω του εμπορίου της γούνας. Από τα σημαντικότερα εκθέματα είναι μια παραδοσιακή στολή που είχε φορεθεί από τη Βασίλισσα Αμαλία κατά την επίσκεψή της στην Ελλάδα. Το μουσείο

Ενδυματολογίας βρίσκεται στη περιοχή Ντολτσό και στεγάζεται στο παλιό παραδοσιακό αρχοντικό του 1750, το οποίο άνηκε στους Αδελφούς Εμμανουήλ. Αξίζει να σημειωθεί ότι η καλή λειτουργία και ο εμπλουτισμός του μουσείου οφείλεται στην αξιόλογη προσπάθεια του μουσικοφιλολογικού συλλόγου «ΑΡΜΟΝΙΑ» .

3) Το Λαογραφικό Δεληνάνειο Μουσείο

Στεγάζεται στο Αρχοντικό του Νεράντζη Αϊβάζη από το 1975. Πρόκειται για ένα αντιπροσωπευτικό κτίσμα της εποχής του 17ου αιώνα, που βρίσκεται στην παραδοσιακή συνοικία Ντολτσό. Έχει καταβληθεί ιδιαίτερη φροντίδα, ώστε να αποτυπωθεί η εικόνα της ζωής μιας αρχοντικής οικογένειας εκείνης της εποχής, σε όλες τις φάσεις της ζωής της όπως στη δουλειά της, στις ώρες της ανάπαυσης – το καλοκαίρι και το χειμώνα – στις κοινωνικές της εκδηλώσεις, μακριά από τους κινδύνους των Τούρκων κατακτητών..Το «δοξάτο», η «κρεβάτα», ο «καλός οντάς», δωμάτια μιας άλλης εποχής, σε συνδυασμό με τα διάφορα υφαντά, πλεκτά, ρούχα και αντικείμενα καθημερινής χρήσης, δίνουν με ακρίβεια εικόνες από τις διάφορες εκφάνσεις της ζωής των παλιών Καστοριανών και μαρτυρούν την ευμάρεια και τον πολιτισμό τους. Το Αρχοντικό κοσμείται από περίτεχνες τοιχογραφίες και φιλοξενεί αναπαράσταση παραδοσιακού εργαστηρίου γουνοποιίας. Επίσης την επίβλεψή του Λαογραφικού Μουσείου έχει ο μουσικοφιλολογικός Σύλλογος «Αρμονία».

4) Το Μουσείο Μακεδονικού Αγώνα

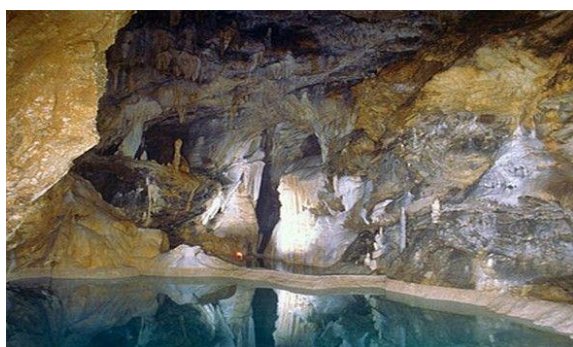
Βρίσκεται στη πόλη της Καστοριάς, στην συνοικία Ντολτσό. Στεγάζεται στο αρχοντικό Πηχεών, ένα αρχοντικό του 18ου αιώνα μακεδονίτικης αρχιτεκτονικής, που αποτελούσε την οικία του Μακεδόνα αγωνιστή Αναστασίου Κ. Πηχεών. Η ανάγκη ανέγερσης ενός τέτοιου μουσείου, οφείλεται στο ότι η Καστοριά υπήρξε το κέντρο των επιχειρήσεων την περίοδο πριν τους Βαλκανικούς Πολέμους. Την λειτουργία του έχει αναλάβει εθελοντικά ο σύλλογος Φίλων Μουσείου Μακεδονικού Αγώνα, ο οποίος ως στόχο του έχει την συγκέντρωση μουσειακού υλικού εκείνης της εποχής και γενικότερα τον εμπλουτισμό του μουσείου. Στους χώρους του αρχοντικού είναι εκτεθειμένο φωτογραφικό υλικό της εποχής του Μακεδονικού Αγώνα, κειμήλια των αγωνιστών Μακεδονομάχων και παραδοσιακές στολές. Το αρχοντικό επίσης φιλοξενεί βιβλιοθήκη, αναγνωστήριο και η αίθουσα προβολών .

Εικόνα 31: Το Αρχοντικό Πηχεών -Μουσείο Μακεδονικού Αγώνα

5) Η Σπηλιά του Δράκου

Βρίσκεται στη βόρεια πλευρά της πόλης, λίγο πριν από την Μονή της Παναγίας Μαυριώτισσας. Στο εσωτερικό του υπάρχουν μεγάλα χερσαία και λιμναία τμήματα με εντυπωσιακό σταλακτικό διάκοσμο. Η μεγάλη λίμνη του σπηλαίου που είναι και η βαθύτερη βρίσκεται δυτικά. Η θερμοκρασία εντός του Σπηλαίου είναι σταθερή όλες τις εποχές στους 16-18°C, ενώ η υγρασία φτάνει στο 90%. Στο εσωτερικό του σπηλαίου του Δράκου εντοπίστηκαν παλαιοντολογικά κατάλοιπα, με κυριότερα τα οστά σπηλαίας άρκτου ή αρκούδας των σπηλαίων (*Ursus Spelaeus*). Η επισκέψιμη διαδρομή έχει μήκος 300 μ. φυσικής διαδρομής ενώ η έξοδος του επισκέπτη γίνεται μέσω τεχνητής σήραγγας 35μ. Η έξοδος γίνεται μέσω τεχνητής σήραγγας που λειτουργεί ταυτόχρονα και ως μουσειακός χώρος με πληροφοριακό υλικό γύρω από την ιστορία, τον μύθο, τις φάσεις κατασκευής – αξιοποίησης του σπηλαίου και τα σπήλαια σε όλο τον ελλαδικό χώρο στα πλαίσια μιας προσπάθειας ευαισθητοποίησης των επισκεπτών για αυτά τα «μνημεία της φύσης».

Εικόνα 32: Εσωτερική λίμνη στη Σπηλιά του Δράκου

6) Ενυδρείο Καστοριάς «Οικουμενικός Πατριάρχης Βαρθολομαίος»

Το ενυδρείο άνοιξε τις πύλες του για το κοινό, μετά από σχεδόν δύο χρόνια προετοιμασίας, στις 3 Ιουλίου 2012. Πρόκειται για το πρώτο σε μέγεθος ενυδρείο γλυκών νερών των Βαλκανίων, που φιλοξενεί ενδημικά και αυτόχθονα είδη ψαριών των ποταμών και των λιμνών της Ελλάδος, καθώς και μεγάλο αριθμό ξενικών ειδών που διαβιούν στις λίμνες της Ελλάδος. Το Ενυδρείο,

City Branding, για την πόλη της Καστοριάς

αποτελείται από 49 δεξαμενές χωρητικότητας από 1 έως 1,6 κυβικά οι οποίες φιλοξενούν 56 είδη ψαριών γλυκού νερού. Επίσης οργανισμοί όπως οι νεροχελώνες, οι καραβίδες και οι Τρίτωνες κάνουν αισθητή την παρουσία τους.

Εικόνα 33: Το Ενυδρείο Καστοριάς «Οικουμενικός Πατριάρχης Βαρθολομαίος»

7) Κέντρο Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης Καστοριάς

Ιδρύθηκε με τη συνεργασία του Υπουργείου Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων και του Δήμου Καστοριάς στα τέλη του 1995. Το κτήριο στο οποίο στεγάζεται παραχωρήθηκε από τον Δήμο Καστοριάς και βρίσκεται στην είσοδο της πόλης της Καστοριάς. Αντικείμενο εργασίας της Παιδαγωγικής Ομάδας του Κέντρου είναι κατά κύριο λόγο η εκπαίδευση μαθητών σε περιβαλλοντικά ζητήματα, η επιμόρφωση εκπαιδευτικών, η παραγωγή εκπαιδευτικού υλικού, η ανάπτυξη θεματικών δικτύων, τοπικών και διεθνών συνεργασιών καθώς και η έρευνα σε θέματα περιβάλλοντος και περιβαλλοντικής εκπαίδευσης.

8) Το Θέατρο Βουνού στην Καστοριά

Πρόκειται για ένα ανοιχτό, αμφιθεατρικό χώρο, χτισμένο σε πρότυπα αρχαίας θεατρικής σκηνής. Βρίσκεται κτισμένο στο λόφο του Αγίου Αθανασίου, στην ανατολική πλευρά της πόλης. Λόγω της θέσης του, η θέα που προσφέρει προς την πόλη και τη λίμνη της Καστοριάς, δημιουργεί μια υπέροχη ατμόσφαιρα κατά τη διάρκεια των παραστάσεων και όχι μόνο. Κατά τη διάρκεια των καλοκαιρινών κυρίως μηνών, φιλοξενούνται εδώ ποικίλες παραστάσεις και εκδηλώσεις του Δήμου Καστοριάς καθώς και άλλων καλλιτεχνικών ομάδων.

Εικόνα 34: Το Θέατρο Βουνού

9) Ο προϊστορικός οικισμός του Δισπηλιού

Βρίσκεται στη θέση «Νησί», στη νότια όχθη της λίμνης της Καστοριάς. Εντοπίστηκε το 1932, όταν η στάθμη της λίμνης κατέβηκε, και στο σημείο που χώριζε το Νησί από την όχθη της λίμνης φάνηκαν υπολείμματα ξύλινων πασσάλων. Οι συστηματικές ανασκαφές (1992 και εξής) αποκάλυψαν τα λείψανα ενός εκτεταμένου λιμναίου οικισμού της Νεότερης Νεολιθικής, από τους σημαντικότερους και παλαιότερους του είδους στην Ευρώπη. Οι έρευνες στο Δισπηλιό αποτελούν σταθμό για την αρχαιολογική έρευνα στην Ελλάδα, τόσο λόγω της ιδιαιτερότητας της ανασκαφής, όσο και για τη μελέτη των μορφών κατοίκησης κατά τη Νεολιθική εποχή. Τα σπίτια του οικισμού, κυκλικά και ορθογώνια, κτίζονται από ξύλο, καλάμια και πηλό πάνω σε ξύλινες πασσαλόπηκτες πλατφόρμες. Μία θαυμάσια εικόνα παρέχει η σύγχρονη αναπαράσταση του λιμναίου οικισμού, που έχει ήδη δρομολογηθεί και προβλέπεται να επεκταθεί σε επιφάνεια περίπου 150 στρεμμάτων.

Εικόνα 35: Σύγχρονη αναπαράσταση του λιμναίου οικισμού στο Δισπηλιό

4.3.2) Πολιτιστικοί και αθλητικοί οργανισμοί στην Καστοριά

Ο Δήμος Καστοριάς δραστηριοποιείται επί μακρόν σε θέματα κοινωνικής πολιτικής, κοινωνικής ενσωμάτωσης, υγείας, παιδείας, αθλητισμού και πολιτισμού καθώς αυτά αποτελούν σημαντικά εργαλεία για την ανάπτυξή του. Εντούτοις, υφίσταται το περιθώριο και η δυνατότητα της περαιτέρω επέκτασης και αναβάθμισης των υπηρεσιών και δραστηριοτήτων στους τομείς πολιτισμού-αθλητισμού-εκπαίδευσης-δια βίου μάθησης, των κοινωνικών υπηρεσιών.

City Branding, για την πόλη της Καστοριάς

Παρουσιάζονται σημαντικά μειονεκτήματα, κυρίως σε επίπεδο συντήρησης υποδομών. Η πιο σημαντική ανάγκη είναι η κατασκευή κλειστού κολυμβητηρίου δεδομένης της ακριτικής θέσης του Δήμου και της σημαντικής απόστασης του από τη θάλασσα. Στα θετικά στοιχεία μπορούν να καταγραφούν η αξιοποίηση των υφιστάμενων ναυταθλητικών εγκαταστάσεων για την προσέλκυση εσωτερικού αλλά και διεθνούς αθλητικού τουρισμού, η συντήρηση, επέκταση και αναβάθμιση των υποδομών και ο εξοπλισμός τους με τα κατάλληλα αθλητικά όργανα, η διοργάνωση σημαντικών αθλητικών εκδηλώσεων αλλά και η ύπαρξη πλήθους δραστήριων αθλητικών συλλόγων και σωματείων με διακρίσεις σε μεγάλο αριθμό αθλημάτων. Ως περιορισμοί μπορούν να σημειωθούν οι ελάχιστες επιχορηγήσεις από την Πολιτεία για την συντήρηση και τη λειτουργία των αθλητικών εγκαταστάσεων του Δήμου και η μειωμένη χρηματοδότηση από το Υπουργείο Αθλητισμού για τη δημιουργία νέων αθλητικών εγκαταστάσεων.

Οι αθλητικοί οργανισμοί στην Καστοριά περιλαμβάνουν πλήθος αθλημάτων :

Αθλητικός Σύλλογος	Άθλημα
ΕΠΣ Καστοριάς	Ποδόσφαιρο
ΑΣ Καστοριάς	Μπάσκετ
Ναυτικός Όμιλος Καστοριάς	Κωπηλασία
TENNIS Καστοριάς	Τένις
A.O.A. ΚΑΣΤΟΡΙΑΣ	Χαντμπολ
Σύλλογος Χιονοδρομίας Ορειβασίας Καστοριάς (Σ.Χ.Ο.Κ)	Σκι-Ορειβασία
Ιππικός Όμιλος Καστοριάς	Ιππασία
Ακαδημία Ποδοσφαίρου Κάστωρ" Καστοριάς	Ποδόσφαιρο
Αθλητική Ένωση Καστοριάς- Αθλητικός Όμιλος Καστοριάς	
A.Γ.Σ. "Σάρισα"	Taekwondo
A.M.Π.Γ.Ο "Ο Μακεδονικός" Καστοριάς	
Αθλητικός Όμιλος Αντισφαίρισης Καστοριάς	Αντισφαίριση
Αθλητικός Σύλλογος ατόμων με αναπηρίες(A.μ.ε.Α) "Οι λιμναίοι"	
Αθλητικός Σύλλογος Ατόμων με κινητική αναπηρία	
Αθλητικός Γυμναστικός Σύλλογος Καστοριάς	
Ακαδημία Πετοσφαίρισης Καστοριάς- Μορφωτικός Πολιτιστικός Γυμναστικός Αθλητικός Σύλλογος	Πετοσφαίριση
Γυμναστικός Όμιλος Καστοριάς Σ.Ε.Γ.Α.Σ.	

Ιστιοπλοϊκός Όμιλος Καστοριάς- Λέσχη Ιστιοπλοΐας (Ι.Ο.Κ.)	Ιστιοπλοΐα
Κωπηλατικός Όμιλος Καστοριάς - Ναυταθλητική Ένωση Ορεστειάς	Κωπηλασία
Μορφωτικός Αθλητικός Σύλλογος Καστοριάς	
Ναυταθλητική Ένωση Καστοριάς "Ορεστειάς"	
Ναυτικός Όμιλος Καστοριάς (Ν.Ο.Κ)	
Σκοπευτικός Σύλλογος Πρακτικής Σκοποβολής Καστοριάς	Σκοποβολή
Αθλητικός Σύλλογος Μ. Αλέξανδρος Καλλιθέας Καστοριάς	
Αθλητικός Σκακιστικός Σύλλογος Καστοριάς	Σκάκι
Όμιλος Αντισφαίρισης Καστοριάς "Κέλετρον"	Αντισφαίριση
Όμιλος Ναυτικών Αθλημάτων Καστοριάς (ΟΝΑΚ)	

(Πηγή: “Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Δήμου Καστοριάς: Στρατηγικός Σχεδιασμός 2012 – 2014”)

4.3.3) Πολιτιστικοί Οργανισμοί:

Στο τομέα του πολιτισμού, ο Δήμος Καστοριάς διαθέτει πλούσιο πολιτιστικό απόθεμα και κληρονομιά τα οποία οφείλει να αξιοποιήσει ως μοχλό ανάπτυξης της περιοχής. Η πολιτιστική ανάπτυξη σε όλους τους τομείς με υψηλής ποιότητας παρεχόμενων υπηρεσιών πρέπει να αποτελεί μία από τις προτεραιότητες του Δήμου Καστοριάς, με στόχο την ανάδειξη του πολιτιστικού πλούτου της περιοχής. Στα πλεονεκτήματα της Καστοριάς συγκαταλέγονται ο μεγάλος αριθμός πολιτιστικών συλλόγων που υπάρχουν στην περιοχή αλλά και το μητρώο εθελοντών για δράσεις σε θέματα πολιτισμού που συμβάλλει στην καλλιέργεια του πνεύματος του εθελοντισμού και της συλλογικότητας. Επιπλέον κάποια από τα ιστορικά-πολιτιστικά αρχαιολογικά μνημεία θα μπορούσαν να αξιοποιηθούν με την υλοποίηση πολιτιστικών εκδηλώσεων. Από την άλλη πλευρά το μεγαλύτερο μειονέκτημα είναι η έλλειψη πνευματικού-πολιτιστικού κέντρου στην Δημοτική Ενότητα της Καστοριάς η οποία δεν επιτρέπει την διοργάνωση μεγάλων πολιτιστικών εκδηλώσεων κατά τη διάρκεια των χειμερινών μηνών. Παράλληλα, υπάρχουν ελλείψεις οπτικοακουστικού εξοπλισμού για διοργάνωση συναυλιών και λοιπών εκδηλώσεων, μη επαρκής φύλαξη των αρχαιολογικών χώρων ενώ είναι αναγκαίο να υπάρξει ανάδειξη και προβολή των πολιτιστικών μνημείων και των αρχαιολογικών χώρων.

Περαιτέρω περιοριστικές συνθήκες αποτελούν η απόσταση από τα μεγάλα αστικά κέντρα και ο ανταγωνισμός από γειτονικές περιοχές. Πάραυτα μέσα από την ανταλλαγή εμπειρίας και ιδεών με άλλους Δήμους και ιδιώτες στην Ελλάδα και το εξωτερικό αλλά και από την αξιοποίηση χρηματοδοτικών προγραμμάτων του ΕΣΠΑ μπορούν να προκύψουν σημαντικές ευκαιρίες για την πολιτιστική ανάπτυξη του Δήμου.

Σε ζητήματα παιδείας και δια βίου μάθησης, τα σημαντικότερα μειονεκτήματα στην περιοχή του Δήμου Καστοριάς, επικεντρώνονται στις πεπαλαιωμένες και ελλιπείς κτιριακές υποδομές των εκπαιδευτικών μονάδων καθώς και στην έλλειψη εξειδικευμένων αιθουσών πληροφορικής και πολλαπλών χρήσεων που είναι απαραίτητες για την εφαρμογή ενός ενιαίου αναμορφωμένου προγράμματος εκπαίδευσης. Επιπρόσθετα η ανεπαρκής φύλαξη, η αδυναμία συντήρησης των κτιρίων αλλά και κάλυψης των λειτουργικών δαπανών συντελούν στο να μην αποτελούν τα διδακτήρια πόλο έλξης δραστηριοτήτων για τους δημότες. Η λειτουργία περιορισμένου αριθμού βιβλιοθηκών αλλά και η αδυναμία λειτουργίας είτε του δημοτικού ωδείου είτε της φιλαρμονικής σε συνδυασμό με το χαμηλό επίπεδο εκπαίδευσης αλλά και την έλλειψη μουσικής παιδείας αποτελούν πρόσθετα προβλήματα στον τομέα της παιδείας.

Πολιτιστικοί Σύλλογοι Καστοριάς
ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΜΟΥΣΙΚΟΦΙΛΟΛΟΓΙΚΟΣ
ΜΥΗΣΙΣ - Όμιλος Πολιτιστικής Ανάπτυξης Καστοριάς
Πολιτιστικός Σύλλογος «Αθανάσιος Χριστόπουλος»
Μουσικοφιλολογικός Σύλλογος «Αρμονία»
Πολιτιστικός Σύλλογος "Το Τσαρσί"
Σύλλογος Φίλων Καστοριανού Καρναβαλιού
Legal Entity of Social Protection, Welfare, Education and Sport of Kastoria
Πολιτιστικός Εξωραϊστικός Σύλλογος "Αφών Εμμανουήλ"
Πολιτιστικός Εξωραϊστικός Σύλλογος "Παλαιό Νοσοκομείο"
Εξωραϊστικός Εκπολιτιστικός Σύλλογος "Λυβ"
Οργάνωση Ποντίων Ν. Καστοριάς "Ο Εύξεινος Πόντος"
Πολιτιστικός Εξωραϊστικός Σύλλογος «Απόζαρι"
Εξωραϊστικός Σύλλογος Απόσκεπου
Πολιτιστικός Σύλλογος «Παρέα Διαλόγου"
Κινηματογραφική Λέσχη Καστοριάς
Σύλλογος "Φίλων μουσείου Μακεδονικού Αγώνα"
Πολιτιστικός Εξωραϊστικός Σύλλογος "Το Τσαρδάκι"
Σύλλογος Φίλων Ζωγραφικής &Βυζαντινοί Πολιτισμού
Σωματείο Ιεροψαλτών Ν. Καστοριάς
Μακεδονική Φιλεκπαιδευτική Αδελφότητα
Σύλλογος Ηπειρωτών Ν. Καστοριάς
Ένωση Κυπρίων Ν. Καστοριάς
Ελληνοκαναδικός Πολιτιστικός & Επιμορφωτικός Σύλλογος Καστοριάς

Πολιτιστικός Σύλλογος "Ομόνοια"
Σύλλογος Ποντίων Σπουδαστών Καστοριάς' Οι Ακρίτες'
Ενωτικός Εξωραϊστικός Πολιτιστικός Σύλλογος Οικισμού Εργατικών Κατοικιών
Πολιτιστικός- Εξωραϊστικός Σύλλογος Εργατικών Κατοικιών Καστοριάς "Κέλετρον"
Πολιτιστικός Σύλλογος 'Σπασμένο Ρόδι'
Φίλοι Εικαστικών Τεχνών Καστοριάς
Σωματείο "Κέντρο Δράσης και Προσφοράς"
Σύλλογος Εξωραϊσμού και Προστασίας περιβάλλοντος "Η πρόοδος " Συν/σμου Νταηλάκη
Επιμορφωτικός Σύλλογος Γερμανιωτών"Η Πρόοδος'
Περιβαλλοντικός Σύλλογος Προστασίας Μανιταριού και του Δάσους
Αθλητικός Σύλλογος"300 και σάρισσα"

(Πηγή: “Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Δήμου Καστοριάς: Στρατηγικός Σχεδιασμός 2012 – 2014”)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5: ΕΡΕΥΝΑ

Για να γίνει σωστή διαχείριση της επωνυμίας μιας πόλης θα πρέπει καταρχάς να μελετήσουμε και να εξετάσουμε ποια χαρακτηριστικά γνωρίσματα διαθέτει η κάθε πόλη που θα συνθέσουν και θα δημιουργήσουν την πραγματική της εικόνα-ταυτότητα. Δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι το βασικότερο στοιχείο αναφορά πριν την άσκηση οποιασδήποτε πολιτικής, σε δημοκρατικά πλαίσια, αποτελούν οι ίδιοι οι άνθρωποι. Η διαφορετικότητα των κατοίκων μίας περιοχής, η πίστη στη κουλτούρα ενός τόπου, η δημιουργικότητα, η συμμετοχικότητα στα κοινά αποτελούν ιδιαίτερα χαρακτηριστικά γνωρίσματα για την δημιουργία μιας ταυτότητας. Για τους παραπάνω λόγους διεξήχθη έρευνα με την συμπλήρωση ερωτηματολογίων από ανθρώπους που κατοικούν στην Καστοριά. Το δείγμα έρευνας αποτελείται από 148 άτομα. Εξαιτίας των έντονων καιρικών φαινομένων, τα οποία έκαναν την εμφάνιση τους σε ολόκληρη την Ελλάδα τον Ιανουάριο του 2017, και υπήρξαν πολύ έντονα στην περιοχή της Καστοριάς, καθιστώντας έτσι την φυσική διανομή τους αδύνατη, τα ερωτηματολόγια στάλθηκαν Διαδικτυακά μέσω της πλατφόρμας GoogleDocs.

Ταυτόχρονα, εξαιτίας του συνεχώς μεταβαλλόμενου κοινωνικοοικονομικού περιβάλλοντος, εντός του οποίου δυναμικά παρουσιάζονται νέες ευκαιρίες και απειλές, χρησιμοποιήθηκε η μέθοδος SWOT ώστε να αναλυθούν τα ισχυρά σημεία και τα μειονεκτήματα που εμφανίζει η Καστοριά, καθώς και την ανάλυση των ευκαιριών και των απειλών του εξωτερικού περιβάλλοντος, ώστε να συνεκτιμηθούν με τα υπόλοιπα δεδομένα της υπάρχουσας εργασίας, κατά το σχεδιασμό στρατηγικής City Branding για την περιοχή.

5.1) ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ – City Branding : Η περίπτωση της Καστοριάς

ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ

ΦΥΛΟ

1. Άνδρας
2. Γυναίκα

ΗΛΙΚΙΑ

1. 18-30
2. 31-40
3. 41-50
4. 51-60
5. 61+

ΕΠΑΓΓΕΛΜΑ

1. Άνεργος
2. Δημόσιος/ Ιδιωτικός Υπάλληλος
3. Ελεύθερος Επαγγελματίας
4. Επιχειρηματίας
5. Συνταξιούχος
6. Φοιτητής

ΕΤΗΣΙΟ ΕΙΣΟΔΗΜΑ

1. 0-6000 €
2. 6001-15000€
3. 15001-22000€
4. >22001€

ΜΟΡΦΩΤΙΚΟ ΕΠΙΠΕΔΟ

1. Απόφοιτος Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης
2. Απόφοιτος Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης
3. Απόφοιτος Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης
4. Κάτοχος Μεταπτυχιακού/Διδακτορικού τίτλου

City Branding : Η περίπτωση της Καστοριάς

- 1) ΣΑΣ ΕΙΝΑΙ ΓΝΩΣΤΟΣ Ο ΟΡΟΣ ‘‘CITY BRANDING’’;

1)ΝΑΙ 2)ΟΧΙ 3)ΔΞ/ΔΑ

- 2) ΠΟΙΟ ΑΠΟ ΤΑ ΠΑΡΑΚΑΤΩ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΔΙΑΔΟΡΟΠΟΙΕΙ ΠΕΡΙΣΣΟΤΕΡΟ ΤΗΝ ΠΟΛΗ ΤΗΣ ΚΑΣΤΟΡΙΑΣ ΑΠΟ ΤΙΣ ΑΛΛΕΣ ΠΟΛΕΙΣ ΤΗΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ;

1) Η ΛΙΜΝΗ ΟΡΕΣΤΙΑΔΑ 2) ΟΙ ΒΥΖΑΝΤΙΝΕΣ ΕΚΚΛΗΣΙΕΣ 3) Η ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ
4) ΟΙ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΕΣ ΕΚΔΗΛΩΣΕΙΣ 5) Η ΕΠΕΞ/ΣΙΑ ΓΟΥΝΑΣ 6) ΑΛΛΟ

- 3) ΠΟΙΑ ΕΙΝΑΙ ΚΑΤΑ ΤΗ ΓΝΩΜΗ ΣΑΣ Η ΕΙΚΟΝΑ ΠΟΥ ΠΡΟΒΑΛΕΙ Η ΠΟΛΗ ΤΗΣ ΚΑΣΤΟΡΙΑΣ ΣΤΟΥΣ ΕΠΙΣΚΕΠΤΕΣ ΤΗΣ;

1) ΘΕΤΙΚΗ 2) ΑΡΝΗΤΙΚΗ 3) ΔΞ/ΔΑ

- 4) ΠΟΙΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ ΕΙΝΑΙ ΠΕΡΙΣΣΟΤΕΡΟ ΣΗΜΑΝΤΙΚΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΟΛΗ;

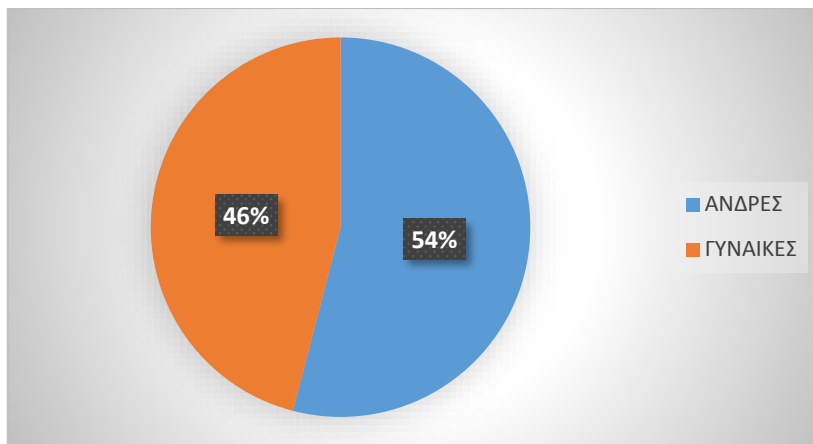
1) ΕΜΠΟΡΙΟ ΓΟΥΝΑΣ 2) ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ 3) ΠΑΡΟΧΗ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ 4) ΑΓΡΟΤΙΚΟΣ ΤΟΜΕΑΣ
5) ΑΛΛΟ

- 5) ΣΕ ΠΟΙΟΝ ΣΕ ΠΟΙΟΝ ΤΟΜΕΑ, ΠΑΡΕΜΒΑΣΕΙΣ ΕΝΤΟΣ ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ ΘΑ ΜΠΟΡΟΥΣΑΝ ΝΑ ΒΟΗΘΗΣΟΥΝ ΘΕΤΙΚΑ ΤΗΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ;
- 1) ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ 2)ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑ 3) ΑΝΑΔΕΙΞΗ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑΣ 4) ΠΟΙΟΤΗΤΑ ΖΩΗΣ 5) ΥΓΕΙΑ 6)ΔΙΟΙΚΗΣΗ
- 6) ΠΩΣ ΑΞΙΟΛΟΓΕΙΤΕ ΤΗΝ ΠΡΟΒΟΛΗ ΤΗΣ ΚΑΣΤΟΡΙΑΣ ΣΤΟ ΔΙΑΔΙΚΤΥΟ;
- Α) ΠΛΗΡΩΣ ΑΝΕΠΑΡΚΗΣ Β) ΑΝΕΠΑΡΚΗΣ Γ) ΜΕΤΡΙΑΣ ΕΜΒΕΛΕΙΑΣ Δ) ΕΠΑΡΚΗΣ
Ε) ΠΟΛΥ ΚΑΛΗ
- 7) ΜΙΑ ΚΑΜΠΑΝΙΑ ΠΡΟΩΘΗΣΗΣ ΤΗΣ ΕΙΚΟΝΑΣ ΤΗΣ ΚΑΣΤΟΡΙΑΣ ΣΕ ΠΟΙΕΣ ΟΜΑΔΕΣ ΣΤΟΧΟΥΣ (TARGET GROUPS) ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΑΠΕΥΘΥΝΘΕΙ ΩΣΤΕ ΝΑ ΕΙΝΑΙ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΙΚΗ;
- Α) ΚΑΤΟΙΚΟΥΣ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΠΟΛΕΩΝ Β)ΤΟΥΡΙΣΤΕΣ ΑΠΟ ΤΟ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟ Γ) ΕΠΕΝΔΥΤΕΣ ΑΠΟ ΑΝΑΔΥΟΜΕΝΕΣ ΑΓΟΡΕΣ Δ)ΑΛΛΟ
- 8) ΤΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ ΣΥΜΒΑΛΛΕΙ ΣΗΜΑΝΤΙΚΑ ΣΤΗΝ ΠΡΟΩΘΗΣΗ ΤΗΣ ΚΑΛΗΣ ΕΙΚΟΝΑΣ ΚΑΙ ΣΤΗΝ ΠΡΟΣΕΛΚΥΣΗ ΝΕΩΝ ΑΝΘΡΩΠΩΝ ΣΤΗΝ ΠΟΛΗ;
- Α) ΝΑΙ, ΣΥΜΒΑΛΛΕΙ ΠΟΛΥ Β)ΣΥΜΒΑΛΛΕΙ ΜΕΤΡΙΑ Γ)
ΣΥΜΒΑΛΛΕΙ ΛΙΓΟ Δ)ΟΧΙ, ΔΕΝ ΣΥΜΒΑΛΕΙ ΚΑΘΟΛΟΥ
- 9) ΤΙ ΕΙΔΟΥΣ ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ ΘΕΩΡΕΙΤΕ ΌΤΙ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΠΡΟΒΑΛΛΕΙ Η ΚΑΣΤΟΡΙΑ ΣΤΟΝ ΚΟΣΜΟ ;
- ΚΑΣΤΟΡΙΑ : Α) ΙΔΑΝΙΚΟΣ ΠΡΟΟΡΙΣΜΟΣ ΓΙΑ ΔΙΑΚΟΠΕΣ Β) ΠΟΛΗ ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ
Γ) ΑΠΟΔΡΑΣΗ (ΕΠΙΣΤΡΟΦΗ) ΣΤΗ ΦΥΣΗ Δ)
ΠΟΛΗ ΤΟΥ ΣΤΥΛ ΚΑΙ ΤΗΣ ΓΟΥΝΑΣ Ε) ΡΟΜΑΝΤΙΚΗ ΠΟΛΗ

ΣΑΣ ΕΥΧΑΡΙΣΤΩ ΠΟΛΥ ΓΙΑ ΤΟΝ ΧΡΟΝΟ ΣΑΣ

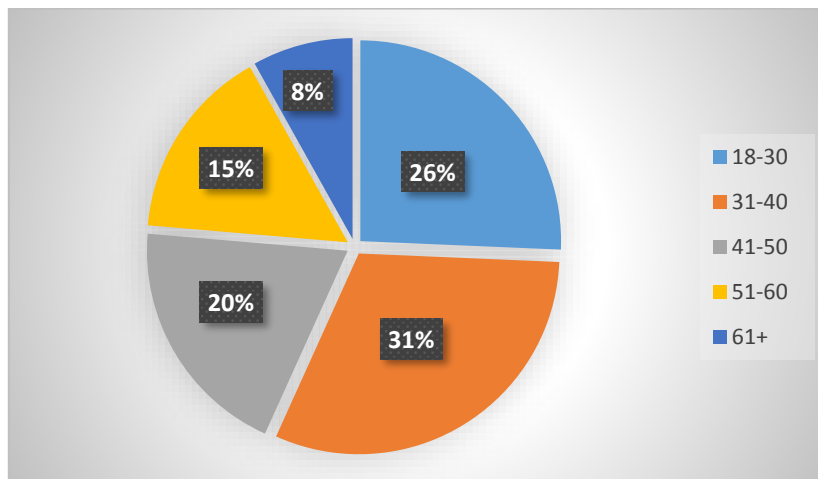
5.2) Ποσοτική ανάλυση των αποτελεσμάτων του ερωτηματολογίου

Στο γράφημα 1 απεικονίζεται το φύλο των ερωτηθέντων. Από τα 148 άτομα που απάντησαν το 54% (80 άτομα) είναι άνδρες ενώ το 46% (68 άτομα) αποτελείται από γυναίκες.

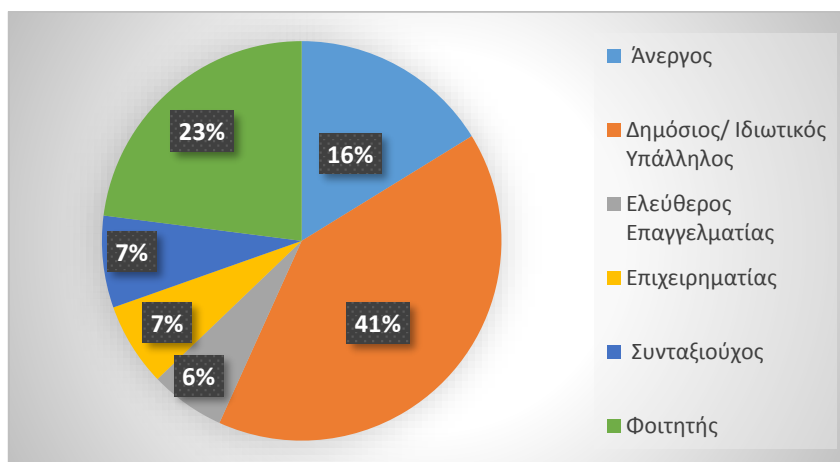
Γράφημα 1: Φύλο ερωτηθέντων

Στο δεύτερο γράφημα παρουσιάζεται η ηλικία των ερωτηθέντων. Το 26% των ερωτηθέντων (38 άτομα) ήταν ηλικίας από 18 έως 30 ετών, το 31% (46 άτομα) από 31 έως 40 ετών, το 20% (29 άτομα) μεταξύ 41 έως 50 ετών, το 15% (23 άτομα) 51 έως 60, και το 8% (12 άτομα) από 61χρονών και άνω.

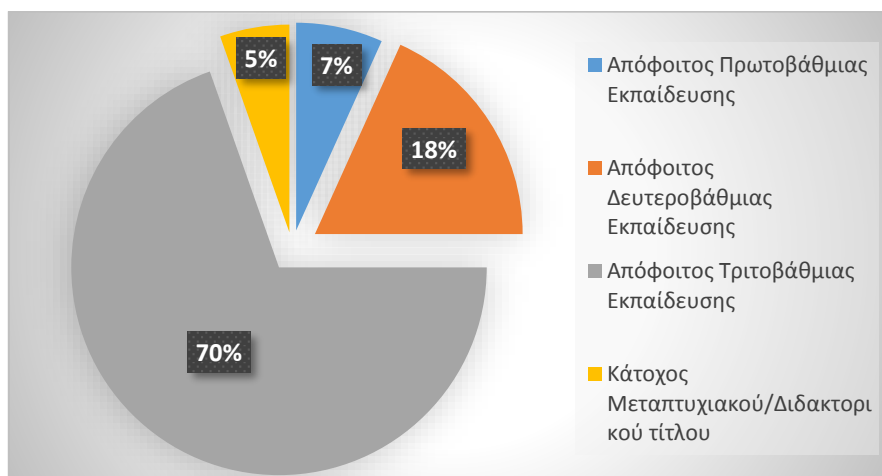
Γράφημα 2: Ηλικιακή κατανομή δείγματος

Στο γράφημα 3 παρατηρούμε ότι το 41% των ερωτώμενων εργάζονται ως υπάλληλοι του δημόσιου ή ιδιωτικού τομέα, το 6% αποτελείται από ελεύθερους επαγγελματίες, το 7% είναι συνταξιούχοι, το 16% είναι άνεργοι, το 7% επιχειρηματίες, το 23% συνίσταται από φοιτητές.

Γράφημα 3: Επαγγελματική κατανομή

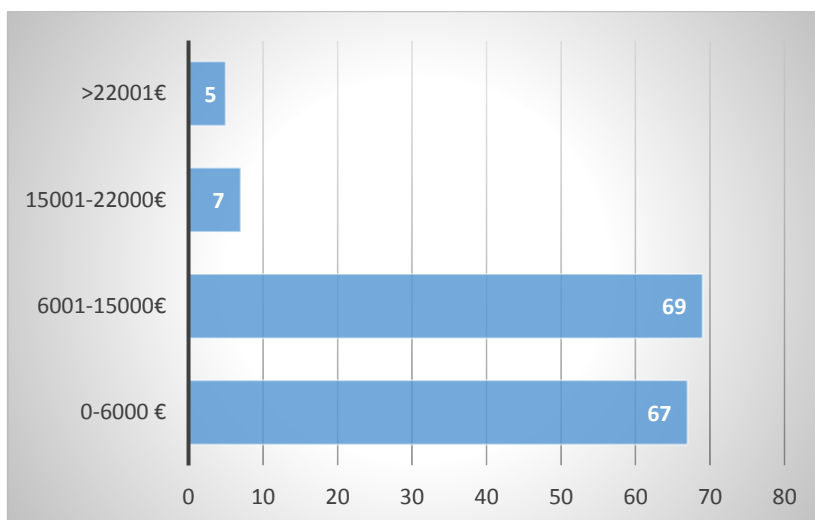
Το επίπεδο μόρφωσης είναι υψηλό όπως φαίνεται και στο γράφημα 4. Συγκεκριμένα, το 70% αποτελούν οι απόφοιτοι τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, το 18% οι απόφοιτοι δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, το 5% διαθέτουν είτε μεταπτυχιακό είτε διδακτορικό δίπλωμα ενώ μόλις το 7% αποτελείται από απόφοιτους πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης.

Γράφημα 4 : Μορφωτικό επίπεδο

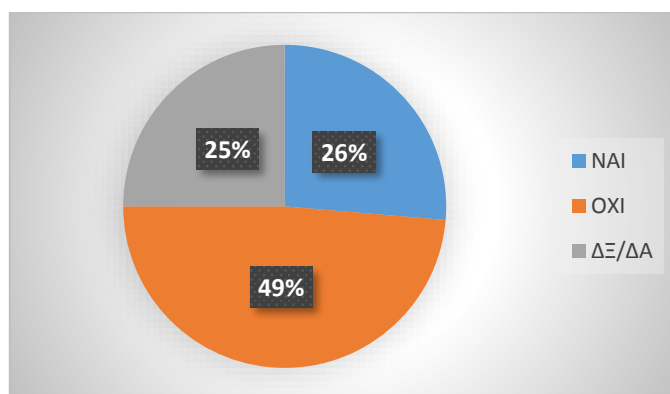
Όσον αφορά το εισόδημα, από τους 148 ερωτηθέντες οι 67 απάντησαν ότι διαθέτουν ετήσιο εισόδημα από 0 έως 6000 ευρώ, ενώ 69 κάτοικοι διαθέτουν ετήσιο εισόδημα που κυμαίνεται από 6001 έως 1500 ευρώ. Μόνο 7 άτομα δήλωσαν ότι διαθέτει εισόδημα 15001 έως 22000 ευρώ ενώ μόλις το 5 έχει εισόδημα που ξεπερνά τα 22000 ευρώ ετησίως. Είναι εμφανής η

καθίζηση των εισοδημάτων δεδομένης της τρέχουσας οικονομικής κρίσης, αλλά και της χρόνιας ανεργίας που μαστίζει την περιοχή.

Γράφημα 5: Κατανομή Ετήσιου Εισοδήματος

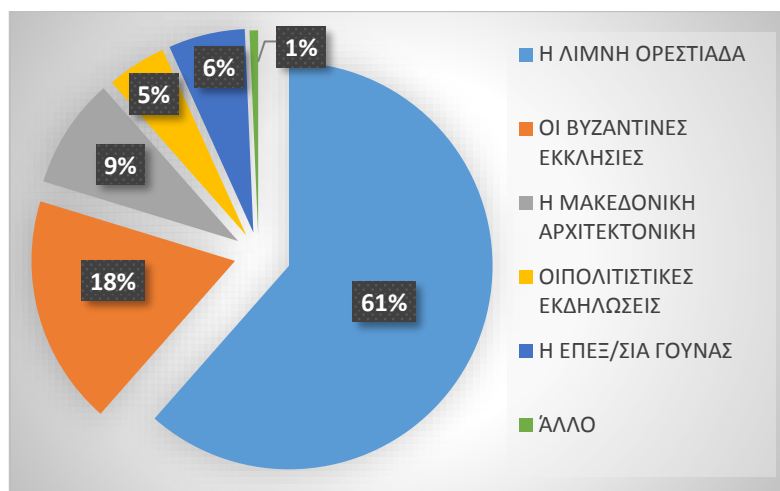
Στην επόμενη φάση της έρευνας γίνονται ερωτήσεις που αφορούν το αντικείμενο του City Branding. Στην ερώτηση εάν γνωρίζεται τον όρο City Branding το 49% απάντησε αρνητικά, το 26% απάντησε θετικά ενώ το 25% δεν ήταν και τόσο σίγουροι. Η εξηγείται από το γεγονός ότι το city branding τόσο ως ορολογία όσο και ως στρατηγική αποτελεί κάτι το καινοφανές στην ελληνική πραγματικότητα.

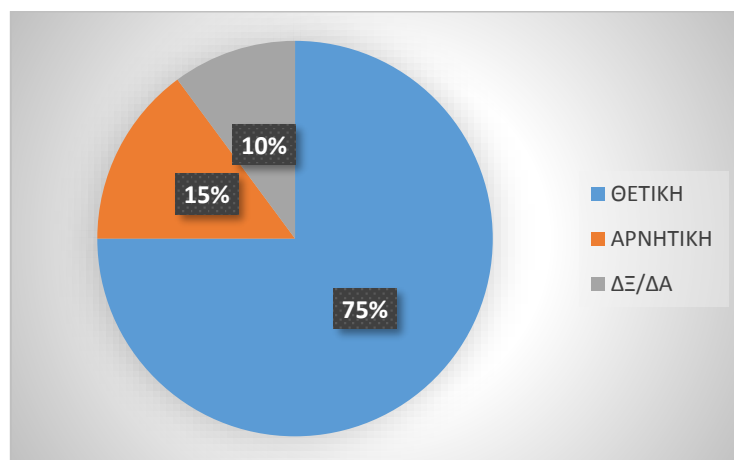
Γράφημα 6 : Σας είναι γνωστός ο όρος City Branding;

Στην ερώτηση ποιο στοιχείο θεωρούν ότι διαφοροποιεί την Καστοριά από τις άλλες πόλεις της περιφέρειας οι ερωτώμενοι απάντησαν κατά 61% η Λίμνη της Καστοριάς πράγμα κατά κάποιο τρόπο αναμενόμενο αφού η πόλη είναι κτισμένη εντός της λίμνης και της προφέρει ιδιαίτερη φυσική ομορφιά. Σε δεύτερη θέση έρχονται οι βυζαντινές εκκλησίες της Καστοριάς με 18% των ερωτηθέντων να τις θεωρεί διαφοροποιητικό στοιχείο της πόλης. Ακολουθούν η ιδιαίτερη

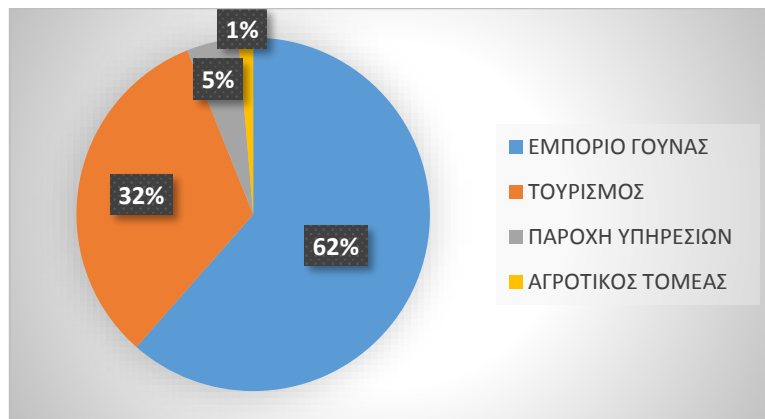
Μακεδονική αρχιτεκτονική των Αρχοντικών της πόλης με 9%, οι πολιτιστικές εκδηλώσεις όπως είναι τα Ραγκουτσάρια με 5 % και η επεξ/σία της γούνας με 6%.

Γράφημα 7 : Ποιο στοιχείο διαφοροποιεί την Καστοριά από τις άλλες πόλεις της περιφέρειας; Η συντριπτική πλειοψηφία, κατά 75%, των ερωτηθέντων θεωρεί ότι η εικόνα που προβάλλει στον επισκέπτη, η πόλη είναι θετική. Την αυτοπεποίθηση αυτή δεν την συμμερίζεται μόνο 15% των ερωτηθέντων, ενώ το 10% δεν έχει σιγουριά επί του θέματος.

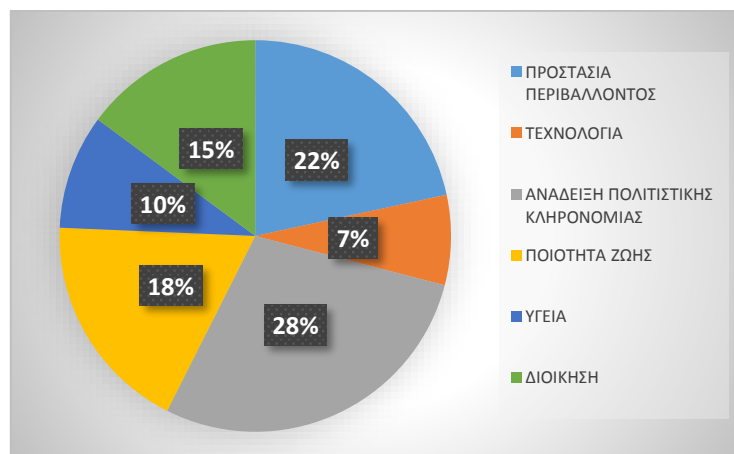

Γράφημα 8 : Ποια είναι η εικόνα που προβάλλει η πόλη της Καστοριάς στους επισκέπτες της; Όπως φαίνεται και στο Γράφημα 9, το 62% των ερωτηθέντων θεωρεί ως σημαντικότερη οικονομική δραστηριότητα της περιοχής την επεξεργασία γούνας. Ταυτόχρονα το 32% θεωρεί πως πλέον το εμπόριο γούνας έπαψε να αποτελεί την αποκλειστική απασχόληση για την περιοχή, και στρέφεται προς τον τουρισμό. Το 5% θεωρεί την παροχή υπηρεσιών ως πολλή σημαντική δραστηριότητα, ενώ ενδιαφέρον προκαλεί πως μόνο το 1% των ερωτηθέντων θεωρεί τον αγροτικό τομέα ως πρωταρχικά σημαντική οικονομική δραστηριότητα.

Γράφημα 9 : Ποια οικονομική δραστηριότητα είναι περισσότερο σημαντική για την πόλη;

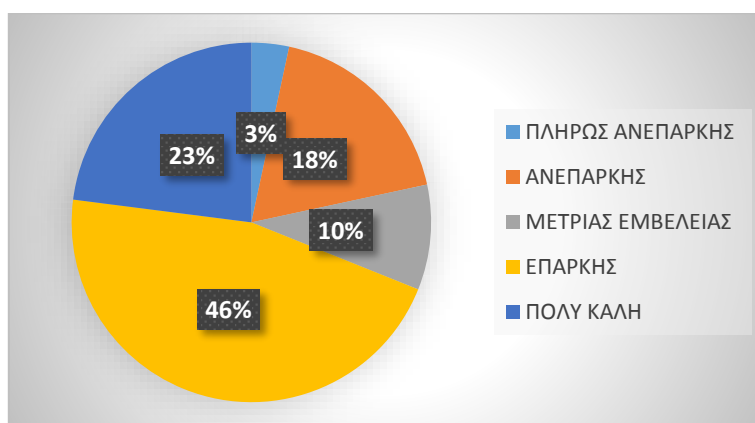
Στην ερώτηση σε ποιον τομέα παρεμβάσεις εντός της πόλης θα μπορούσαν να βοηθήσουν θετικά την οικονομική δραστηριότητα, η ανάδειξη της πολιτιστικής κληρονομιάς φαίνεται να έρχεται πρώτη με 28%, και λίγο πιο πίσω δεύτερη έρχεται η προστασία του περιβάλλοντος με 22%. Αυτά είναι τα δύο στοιχεία αποτελούν τα συγκριτικά πλεονεκτήματα του τουριστικού προϊόντος της πόλης, οπότε είναι φυσικό επόμενο οι κάτοικοι να βλέπουν την οικονομική τους ευμάρεια να περνά μέσα από την προστασία και την ανάδειξη τους. Σε δεύτερο επίπεδο, με 18% έρχονται τα έργα που αφορούν την ποιότητα ζωής, και με 15% οι μεταρρυθμίσεις στη διοίκηση του δήμου. Το τελευταίο θα μπορούσε αυτόματα να συνεπάγεται και αντίστοιχη εισαγωγή τεχνολογικής καινοτομίας στις διάφορες δομές του Δήμου, όμως το 7% των ερωτηθέντων θεωρεί πως πρέπει να δοθεί προτεραιότητα την τεχνολογική προώθηση ξεχωριστά.

Γράφημα 10 : Σε ποιον τομέα, παρεμβάσεις εντός της πόλης θα μπορούσαν να βοηθήσουν θετικά την οικονομική δραστηριότητα της πόλης.

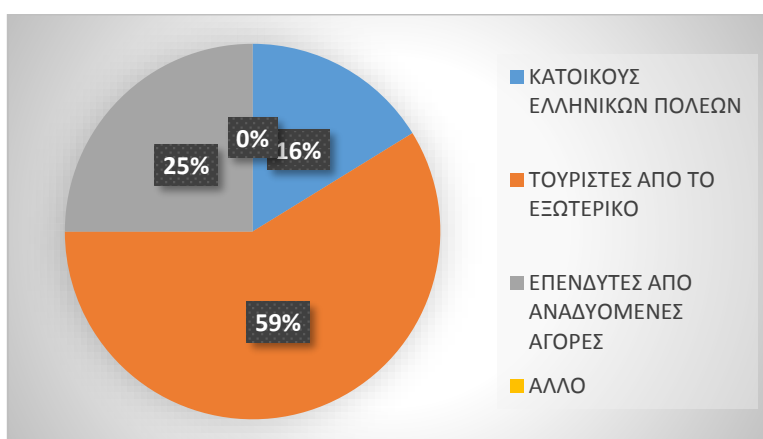
Στο γράφημα 11 παρουσιάζεται πώς αξιολογούν οι κάτοικοι της Καστοριάς την διαδικτυακή εικόνα της πόλης. Τα ποσοστά 46% και 23%, που θεωρούν την προβολή της πόλης επαρκή και πολλή καλή αντίστοιχα, δικαιολογούνται από την συμπληρωματικότητα που εμφανίζουν οι

επίσημοι ιστότοποι, μαζί με άλλους ιστότοπους που προβάλλουν τα ιδιαίτερα στοιχεία του τόπου (όπως είναι π.χ. τα Ιστορικά Καστοριάς istorikakastorias.blogspot.gr, η Γυρολιμνιά Καστοριάς gyrolimnia.blogspot.gr κ.α.). Ταυτόχρονη είναι υπαρκτή, αν και όχι πλειοψηφούσα, και η αίσθηση ότι η διαδικτυακή προβολή της Καστοριάς είναι ανεπαρκής με 18%, μέτριας εμβέλειας με 10%. Πλήρως ανεπαρκή την θεωρεί το 3% των ερωτηθέντων και κρίνεται ως ακραίο συμπέρασμα από τον συγγραφέα.

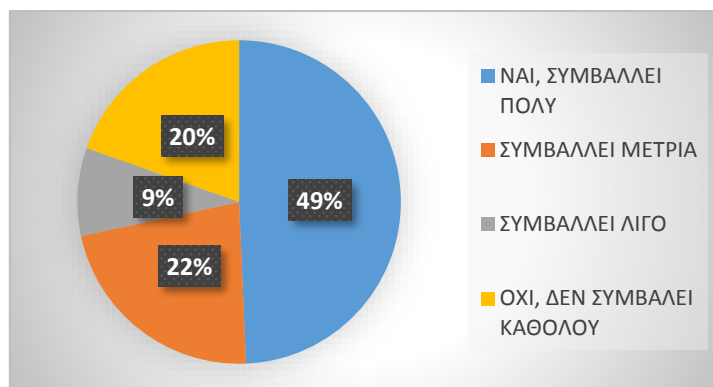
Γράφημα 11 : Πώς αξιολογείτε την προβολή της Καστοριάς στο Διαδίκτυο;

Στο σημαντικό ερώτημα, σε ποια target-groups πρέπει να απευθύνονται οι τακτικές προώθησης της πόλης, η πλειοψηφία των ερωτηθέντων κατά 59% απάντησε σε τουρίστες από το εξωτερικό, ενώ το 25% πιστεύει ότι πρέπει να προσελκυσθούν επενδυτές από αναδυόμενες αγορές (Κίνα, Ρωσία). Τρίτοι αλλά με όχι αμελητέο ποσοστό, 16%, εμφανίζονται εκείνοι που πιστεύουν στην προσέλκυση Ελλήνων από άλλες πόλεις είτε για τουριστικούς λόγους, είτε για μόνιμη εγκατάσταση.

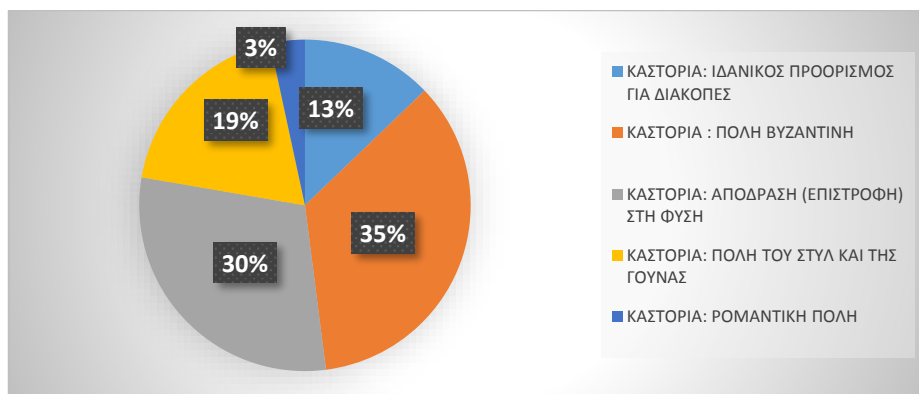
Γράφημα 12 : Μία καμπάνια προώθησης της εικόνας της πόλης σε ποιες ομάδες στόχους πρέπει να απευθυνθεί για να είναι αποτελεσματική;

Στο γράφημα 13 εμφανίζεται η σπουδαιότητα που δίνουν οι κάτοικοι της Καστοριάς στο ρόλο του τμήματος του ΤΕΙ Μακεδονίας που βρίσκεται στον Δήμο Καστοριάς. Η εισροή νέων ανθρώπων αποτελεί μέχρι σήμερα αναζωογονητικό παράγοντα όχι μόνο στην οικονομική αλλά και την κοινωνική ζωή της πόλης. Κατά αυτό τον τρόπο το 49% θεωρεί πως το πανεπιστημιακό ίδρυμα συμβάλλει πολύ, το 22% ότι συμβάλλει μέτρια, το 9% ότι συμβάλλει λίγο και το 20% ότι δεν συμβάλλει καθόλου, στην προώθηση της καλής εικόνας της πόλης και στην προσέλκυση νέων ανθρώπων.

Γράφημα 13 : Το πανεπιστημιακό ίδρυμα της πόλης συμβάλλει σημαντικά στην προώθηση της καλής εικόνας και στην προσέλκυση νέων ανθρώπων στην πόλη;

Τέλος, στην πολλή σημαντική ερώτηση τι είδους ταυτότητα πρέπει να προβάλλει η Καστοριά στον κόσμο, ανάμεσα από πολλές εναλλακτικές το 35%, πιστεύει στην ανάδειξη της βυζαντινής ταυτότητας, ενώ πολύ κοντά με 30% αριθμούνται κι όσοι που πιστεύουν σε μία πιο φυσιολατρική προσέγγιση της ταυτότητας της πόλης. Η προβολή και καθιέρωση της Καστοριάς, ως πόλης με ταυτότητα που αναφέρεται στη μόδα (στυλ) και στη γούνα βρίσκει σύμφωνους μόλις το 19% των ερωτηθέντων, ιδιαίτερα για μία πόλη όπου η παραγωγή γούνας είναι η πρωταρχική οικονομική διαδικασία. Τέλος το 13% των ερωτηθέντων θεωρεί πως η Καστοριά πρέπει να θεωρείται ως ένας ιδανικός προορισμός για διακοπές ενώ μόλις το 3% πιστεύει στην προβολή της πόλης ως ρομαντικός προορισμός. Τα χαμηλά ποσοστά των δύο συγκεκριμένων κατηγοριών, είναι φυσιολογικά, εάν κανείς πάρει υπόψιν του ότι αποτελούν κοινότυπες κατηγορίες δημιουργημένης ταυτότητας που δεν έχουν συνήθως και καμιά αποτελεσματικότητα, όταν και εάν εφαρμόζονται στην πράξη. Έχει όμως ενδιαφέρον να παρατηρηθεί πως αντιδρούν οι ερωτώμενοι σε κάτι το τόσο εξωγενές, από τα δεδομένα της ταυτότητας, της πόλης όπου ζουν.

Γράφημα 14 : Τι είδους ταυτότητα θεωρείται ότι πρέπει να προβάλει η Καστοριά στον κόσμο;

5.3) Ανάλυση SWOT

	Ωφέλημα	Επιβλαβή
Εσωτερικό περιβάλλον	<u>Δυνατά σημεία:</u> - Ομορφιά φυσικού τοπίου - Μνημεία-Αξιοθέατα - Η Καστοριανή γούνα - Ασφάλεια - Τοπικά προϊόντα υψηλής ποιότητας - Η λίμνη Ορεστίδα - Εκπαιδευτικό Ίδρυμα	<u>Αδυναμίες:</u> - Δυσχερές οικονομικό περιβάλλον για ανάπτυξη επιχειρηματικότητας - Υψηλή και μακροχρόνια <u>ανεργία</u> στη περιοχή - Οι εκκλησίες δεν είναι επισκέψιμες - Μείωση κρατικών χρηματοδοτήσεων <u>Έλλειψη προσωπικού</u> με εξειδικευμένες γνώσεις τουριστικής - Έλλειψη πνευματικού/πολιτιστικού κέντρου στη ΔΕ Καστοριάς <u>Ανεπαρκής προβολή</u> στο διαδίκτυο όσον αφορά τα μουσεία και τους πολιτιστικούς οργανισμούς της πόλης
Εξωτερικό περιβάλλον	<u>Ευκαιρίες :</u> - Η αξιοποίηση κοινοτικών προγραμμάτων και πόρων για επενδύσεις σε ΑΠΕ - Ενημέρωση δημοτών σε θέματα περιβάλλοντος - Ενίσχυση αθλητικού πνεύματος των δημοτών ώστε ο αθλητισμός να αποτελέσει μέρος της καθημερινότητάς τους, ιδίως των νέων - Διασυνοριακές συνεργασίες και δικτυώσεις	<u>Απειλές – κίνδυνοι :</u> - Οικονομική <u>Κρίση</u> <u>Απόσταση</u> από μεγάλα αστικά κέντρα - Ανταγωνισμός από γειτονικές. <u>Ελλιπής χρηματοδότηση</u>, η οποία θα δημιουργεί πάντα προβλήματα ακόμη και σε βασικές λειτουργίες <u>Ελλιπής ενημέρωση</u> των πολιτών σε θέματα βιώσιμης ανάπτυξης - Περιορισμός των κρατικών πόρων λόγω της κρίσης

City Branding, για την πόλη της Καστοριάς

	• Αξιοποίηση εναλλακτικών μορφών τουρισμού • Συνεργασία με δημόσιους φορείς όπως ο ΕΟΤ για την προβολή του τουριστικού προϊόντος του δήμου.	
--	--	--

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6 : ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΚΑΙ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Στη συγκεκριμένη περίπτωση μελέτης, της διαμόρφωσης στρατηγικής branding σε μια απομονωμένη ορεινή περιοχή της δυτικής Μακεδονίας, οι τοπικές ιδιαιτερότητες σχετίζονται άμεσα με τον αγροτικό και δασικό χαρακτήρα της περιοχής και αποτελούν τις προκλήσεις για την επίτευξη μίας στρατηγική branding.

Πιο συγκεκριμένα, μπορούν να διαχωριστούν σε τρεις αλληλένδετες κατηγορίες:

- α) στους φυσικούς πόρους,
- β) την παράδοση και την πολιτιστική κληρονομιά και τις
- γ) περιβαλλοντικές συνθήκες και την ποιότητα ζωής.

Η στρατηγική city branding δύναται να αποτελέσει αναπόσπαστο τμήμα μίας γενικότερης στρατηγικής βιώσιμης τοπικής ανάπτυξης με ολιστικά χαρακτηριστικά. Το πρώτο ερώτημα που πρέπει να απαντηθεί είναι : “Έχει η Καστοριά ένα τουλάχιστον χαρακτηριστικό γνώρισμα για το οποίο να είναι μοναδική ή σχεδόν μοναδική;” Σύμφωνα με τη θεωρία *«Το πράγμα μπορεί να είναι υλικό και απόλυτα εντοπισμένο, όπως ένα μνημείο ή ένα εμβληματικό κτίριο, ή μια κατ' αρχήν άυλη ιδιότητα όπως μια δραστηριότητα ή μια ισχυρή παράδοση. Μπορεί να είναι και ένας συνδυασμός επί μέρους στοιχείων.»* (Κουσιδώνης Θ., 2012).

Η απάντηση στο παραπάνω ερώτημα, όπως απορρέει από τη συνολική μελέτη και εξέταση της φυσιογνωμίας της πόλης, είναι πώς η Καστοριά διαθέτει μια σειρά θετικών χαρακτηριστικών που, στο βαθμό που θα μπορούσαν να συντονιστούν σε ένα συνεκτικό σχέδιο και πρόγραμμα, θα μπορούσαν να αναβαθμίσουν σημαντικά την εικόνα και τη λειτουργία της. Η ταυτότητα της Καστοριάς, είτε σε πραγματική βάση είτε σε επίπεδο σχετικής ρητορείας, σλόγκαν και αφηγήσεων, συνδέεται με διάφορους παράγοντες. Η οικονομία της πόλη επί βασιζόνταν σε συντριπτικό βαθμό στο εμπόριο γούνας, με παράδοση τουλάχιστον τριών αιώνων. Η πτώση του εμπορίου της γούνας τη δεκαετία του 90' έκανε ιδιαίτερως αισθητή την παρουσία στη ζωή των κατοίκων της πόλης, των μειονεκτημάτων που εγκυμονεί η μονομερής εξάρτηση της οικονομίας ενός τόπου, από την πορεία ενός παραγωγικού κλάδου. Ταυτόχρονα όμως η Καστοριά είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με την λίμνη Ορεστιάδα η οποία περιβάλλοντάς της με απaráμιλλη φυσική ομορφιά, τη χαρίζει μία αίσθηση μοναδικότητας σε τις περισσότερες πόλεις της Ελλάδος.. Ταυτόχρονα μπορεί να μην έχει συντηρηθεί μεγάλο τμήμα του βυζαντινού τείχους , όμως η άλλοτε καστροπολιτεία έχει να επιδείξει σημαντικό αριθμό τόσο σε βυζαντινές

εκκλησίες όσος και σε μακεδονίτικα αρχοντικά και νεοκλασικά κτίσματα, τα οποία της προσδίδουν μία ιδιαίτερη αίσθηση γραφικότητας. Μία ακόμα ελληνική πόλη που έχει άρρηκτη σχέση με το φυσικό τοπίο μίας λίμνης είναι τα Ιωάννινα, και η ύπαρξη πάρα πολλών βυζαντινών εκκλησιών συναντώνται και στην Οχρίδα της γειτονικής ΠΓΔΜ. Ο συνδυασμός όμως των επιμέρους αυτών στοιχείων προσδίδει μία μοναδικότητα στην Καστοριά.

Η Καστοριά δεν φαίνεται παρόλα αυτά να έχει αναπτύξει μια ισχυρή ταυτότητα, αρκετά θελκτική για τους δυνητικούς επισκέπτες ή δυνητικούς επιχειρηματίες-επενδυτές στο βαθμό που να λειτουργήσει ως ισχυρό ανάχωμά στην οικονομική πίεση που υφίσταται η περιοχή. Επομένως εμφανίστηκε επιτακτική η ανάδειξη του βυζαντινού και του νεότερου πολιτισμού της πόλης και για τον λόγο αυτό οργανώθηκαν σχετικές παρεμβάσεις. Αποτελέσματα αυτών των παρεμβάσεων:

-ανάδειξη της ιστορίας του τόπου με παράλληλη ενίσχυση του χαρακτήρα των επιμέρους περιόδων

-ένταξη στην καθημερινή ζωή των κατοίκων περιπάτων μέσα στην ιστορία.

Ταυτόχρονα όμως δεν παρουσιάστηκε κατακόρυφη αύξηση της επισκεψιμότητας εξαιτίας αυτών των παρεμβάσεων. Κρίνεται σκόπιμη και απαραίτητη για την ενίσχυση της ταυτότητας ενός τόπου ,η ένταξη σε ολοκληρωμένο δίκτυο πολιτιστικού ενδιαφέροντος ακόμα και των στοιχείων περιορισμένης σημασίας που είναι δυνατόν να συγκεντρώνει ο τόπος. Η ένταξη σε ολοκληρωμένο δίκτυο θα επιτρέψει στα επί μέρους ενδιαφέροντα στοιχεία να συμβάλλουν στη δημιουργία μίας συνολικά ισχυρότερης εικόνας από αυτή που θα επιτύγχαναν μεμονωμένες παρεμβάσεις.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα αυτού του είδους ολοκληρωμένου δικτύου έχει επιτευχθεί σε μικρούς κατά κανόνα οικισμούς όπως η κωμόπολη Kobarid, (Caporreto) της ΒΔ Σλοβενίας (Kobarid 2012).Εκτός από το ιδιαίτερου φυσικού κάλλους τοπίο που προσφέρουν οι Δαλματικές Άλπεις και ο ποταμός Σότσα, το Κόμπαριντ έχει να επιδείξει μία γέφυρα του στρατού του Ναπολέοντα, ευρήματα προϊστορικής κατοίκησης και κυρίως τα ίχνη της σημαντικής μάχης του Caporreto κατά την οποία ο Αυστριακός Στρατός κατατρόπωσε τον ιταλικό κατά τον Α΄ΠΠ.

Τα στοιχεία αυτά που συγκροτούν την ταυτότητα της κωμόπολης, παρότι *ετερόκλητα* σε χαρακτήρα, οργανώθηκαν σε ενιαίο δίκτυο πολιτιστικού ενδιαφέροντος που περιέλαβε διαδρομές και χώρους στάσης για την εξυπηρέτηση των επισκεπτών.

Κατά αυτό τον τρόπο προτείνεται η δημιουργία ενιαίων δικτύων φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος, με βασικούς κόμβους τη λίμνη και την πόλη της Καστοριάς την **City Branding, για την πόλη της Καστοριάς**

σύνδεση με τον αρχαιολογικό- προϊστορικό χώρο του Δισπηλιού, με σκοπό την αξιοποίηση τους αξιοποίησή τους, καθώς και την ταυτόχρονη σύνδεση τους με αντίστοιχα δίκτυα γειτονικών Δήμων. Συμπληρωματικά στα παραπάνω θα πρέπει να τοποθετηθεί ένας λεπτομερής περιηγητικός χάρτης της πόλης στην είσοδο της πόλης σε συγκεκριμένα, στοχευμένα σημεία, όπως το πάρκινγκ της Νομαρχίας, όπου είναι και η πρώτη στάση του επισκέπτη, ώστε να ενημερωθεί για τα αξιοθέατα τα οποία υπάρχουν στην περιοχή της Καστοριάς προκειμένου να τα επισκεφτεί. Η ύπαρξη της κατάλληλης σήμανσης που να οδηγεί το τουρίστα στα τουριστικά αξιοθέατα της Καστοριάς, όπως οι εκκλησίες, τα μουσεία, το σπήλαιο του δράκου κ.α. κρίνεται επίσης αναγκαία. Στην ίδια κατεύθυνση επίσης θα πρέπει να υπάρχουν σε όλα τα ξενοδοχεία και καταλύματα του νομού πλήρης οδηγοί σχετικά με τα αξιοθέατα τα οποία διαθέτει η Καστοριά, τα κέντρα εστίασης, τα μέρη ψυχαγωγίας, τα δρομολόγια που πραγματοποιούνται εντός και εκτός Καστοριάς, καθώς επίσης και διαφημιστικά φυλλάδια διάφορων τουριστικών επιχειρήσεων που νομού που προσφέρουν τουριστικά πακέτα όπως περιηγήσεις στον βυζαντινό πολιτισμό, στα βουνά Γράμμος και Βίτσι κ.α.

Όπως έχει αναλυθεί εκτενώς στην παρούσα εργασία το πολιτιστικό περιβάλλον της Καστοριάς χαρακτηρίζεται από σημαντικό αριθμό αρχαιολογικών χώρων και μνημείων, που ανήκουν κυρίως στην βυζαντινή και μεταβυζαντινή εποχή, αλλά, χωρίς να απουσιάζουν και μνημεία της νεότερης εποχής, καθώς και αρκετοί παραδοσιακοί οικισμοί που προσδίδουν μία ιδιαίτερη αίσθηση γραφικότητας στην πόλη. Τα περισσότερα από τα μεγαλοπρεπή αρχοντικά της Καστοριάς βρίσκονται στη συνοικία Ντολτσό και είναι δημιουργήματα του 17ου και 18ου αιώνα. Ο χωρικός σχεδιασμός μπορεί να δράσει καταλυτικά, θέτοντας τις βάσεις για την προστασία και διαμόρφωση της ταυτότητας της Καστοριάς, δίνοντας έμφαση στην ανάδειξη και προστασία του φυσικού περιβάλλοντος, μέσα και γύρω από την πόλη, όσο και του αμιγώς οικιστικού περιβάλλοντος, συμπεριλαμβάνοντας ταυτόχρονα την επανάχρηση του υφιστάμενου κτιριακού αποθέματός και τη βελτίωση του αστικού περιβάλλοντος και της εικόνας της πόλης.

Ειδική μέριμνα απαιτείται να ληφθεί σε σχέση με την πολιτιστική ανάπτυξη της ίδιας της τοπικής κοινωνίας με τρόπο τέτοιο ώστε να καρπούνται και οι κάτοικοι του τόπου τα κοινωνικά οφέλη της πολιτιστικής ανάπτυξης. Για αυτό τον λόγο πρέπει να βρεθεί η χρυσή τομή μεταξύ αξιοποίησης της οικονομικής και κοινωνικής επιρροής του τουρισμού και των πραγματικών αναγκών της τοπικής κοινωνίας. Επιπλέον στη σημερινή εποχή η κοινωνία και η οικονομία της γνώσης, αναδεικνύουν ένα νέο είδος ταυτότητας στις πόλεις, την ψηφιακή. Δημιουργούν με

αυτό τον τρόπο ένα αποτελεσματικό οικοσύστημα γνώσης και καινοτομίας, με επίδραση σε όλους τους τομείς της ζωής των πολιτών τους.

Μία από τις παραμέτρους της στρατηγικής city branding για την Καστορία είναι αυτή που βασίζεται στις δυνατότητες του **εναλλακτικού τουρισμού** και της **αγροτικής παραγωγής**. Όπως δείχνει η σχετική ανάλυση, μια στρατηγική branding με έμφαση στην αυθεντικότητα, τον **αγροτικό** και **δασικό χαρακτήρα** της περιοχής και την πολιτιστική κληρονομιά, μπορεί μακροχρόνια να δημιουργήσει συνθήκες αειφορικής τοπικής ανάπτυξης για την περιοχή. Τα τοπικά προϊόντα της Καστοριάς όπως τα φασόλια της Καστοριάς και το μήλο που θεωρούνται αναγνωρισμένης ποιότητας και αξίας που θα βοηθήσουν την Καστοριά όσον αναφορά το χτίσιμο μιας μοναδικής ταυτότητας.

Η συμμετοχή των εκπροσώπων από τις δημοτικές αρχές της πόλης, αλλά και από τον ιδιωτικό τομέα, τον τουρισμό και την εν γένει κοινωνία, είναι σημαντική για την ανάπτυξη και διατήρηση μίας ανταγωνιστικής ταυτότητας της πόλης. Είναι σημαντική και καθοριστική η συμμετοχή όλων των πολιτών του Δήμου, διότι στην ουσία εκείνοι πρόκειται επωφεληθούν της διαδικασίας. Καθοριστικός, είναι επίσης και ο ρόλος των πνευματικών, πολιτιστικών και αθλητικών σωματείων για την εφαρμογή μία στρατηγικής city branding, ώστε να μπορούν να συνεισφέρουν με τον δικό τους τρόπο ανάπτυξη του τόπου.

Ο πολιτισμός και ο τουρισμός έχουν χρησιμοποιηθεί εκτενώς στην ανάπτυξη πρωτοβουλιών και δράσεων που αφορούν την αστική και την οικονομική ανασυγκρότηση (regeneration), διαμέσου του σχεδιασμού συγκεκριμένων στρατηγικών και τακτικών. Χαρακτηριστικό είναι το παράδειγμα της ακριτικής πόλης της Τεργέστης στην Ιταλία (Kotler κ.ά., 1999), η οποία προσπάθησε να ενισχύσει την οικονομική και πολιτιστική της ανάπτυξη, λειτουργώντας ως ‘ανοικτή πύλη’ οικονομικών και πολιτιστικών ανταλλαγών μεταξύ των χωρών της Δυτικής και Κεντροανατολικής Ευρώπης. Ο κύριος στόχος της πόλης ήταν να αποτελέσει πόλο έλξης για επισκέπτες από όλο τον κόσμο. Το αποτέλεσμα ήταν η πόλη να γίνει μια όντως ‘ανοικτή πύλη’, προσελκύοντας τόσο επισκέπτες όσο και 400 επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται στους τομείς των εισαγωγών-εξαγωγών.

Ταυτόχρονα σύμφωνα με τους Jansen-Verbeke και Van Rekom (1996) ένας από τους παράγοντες ‘κλειδιά’ στην ανάπτυξη του αστικού τουριστικού προϊόντος είναι η εξέταση και η αξιολόγηση του ρόλου που μπορούν να διαδραματίσουν τα παραδοσιακά μουσεία μίας πόλης. Η εικόνα των μουσείων ως επιβλητικών κτιρίων με μεγάλες και κουραστικές παρουσιάσεις εκθεμάτων έχει αρχίσει να εγκαταλείπεται τις τελευταίες δεκαετίες. . Σήμερα, ιδιαίτερη

ανάπτυξη παρουσιάζουν τα μικρά μουσεία πολλές τα οποία προσφέρουν ευέλικτες και εναλλακτικές εκθέσεις παρουσιάζοντας παράλληλα εκτός από τον κλασικό εκπαιδευτικό τους χαρακτήρα και ψυχαγωγικές δραστηριότητες. Παράδειγμα προς μίμηση αποτελεί το Μουσείο Φυσικής Ιστορίας της Νέας Υόρκης που καλούσε το κοινό να βοηθήσει τους ερευνητές του στην έρευνα διάφορων περιβαλλοντικών θεμάτων. Στα δεδομένα της Καστοριάς, η περιοχή της λίμνης αποτελεί σε εθνικό αλλά και διεθνές επίπεδο έναν σημαντικό τουριστικό προορισμό που συγκεντρώνει αρκετούς επισκέπτες ανά έτος. Η διαμόρφωση χώρων για βιωματικές δράσεις/ενασχολήσεις του κοινού με το υγρό στοιχείο της Λίμνης, όπως π.χ. η άσκηση μαθητών στην αλίευση ψαριών του γλυκού νερού με παραδοσιακούς τρόπους μπορούν να μετατρέψουν την Καστοριά σε ιδανικό τόπο βιωματικού τουρισμού. Όσον αφορά τα μουσεία την πόλης της Καστοριάς εμφανίζουν τα περισσότερα αρχιτεκτονικό ενδιαφέρον αφού στεγάζονται σε παλιά αρχοντικά κτίσματα με ενδιαφέρουσα αρχιτεκτονική. Ορισμένα εξ αυτών διαθέτουν και πλούσιες συλλογές όπως το Λαογραφικό Μουσείο, το Βυζαντινό και το Μουσείο Μακεδονικού Αγώνα. Η περαιτέρω ενσωμάτωση των μουσείων της Καστοριάς στο πολιτιστικό περιβάλλον της περιοχής, παρά η εδραίωσή τους ως μεμονωμένων, ξεχωριστών προορισμών κρίνεται ως η καλύτερη λύση για τη διατήρηση τους αφού αποτελούν στην πλειονότητά τους μουσεία μικρού μεγέθους τα οποία δεν κατέχουν πλούσιο απόθεμα εκθεμάτων. Όσον αφορά τη προσπάθεια προσέλκυσης στα μουσεία ατόμων νέων ηλικιών μπορούν να οργανωθούν ειδικά προγράμματα στα οποία προσφέρονται στους επισκέπτες υπηρεσίες φαγητού, ποτού, μουσικών παραστάσεων, δρώμενων και οργανωμένων ξεναγήσεων που θα μεταφέρουν στους επισκέπτες το πνεύμα της εποχής στην οποία αναφέρονται μέσω της αλληλεπίδρασης μεταξύ των επισκεπτών και των εκθεμάτων. Η δημιουργία, επίσης, καλά και ειδικά σχεδιασμένων ιστοσελίδων στο διαδίκτυο μπορεί να προσελκύσει το ενδιαφέρον νέων χρηστών. Τα αποτελέσματα της έρευνας του 2008, από τους Δεφνέρ και Μεταξά, σε 37 δημόσια μουσεία σε όλη την ελληνική επικράτεια, συμπέρανε ότι δεν μπορεί να γίνει λόγος για αποτελεσματική προώθηση της εικόνας των μουσείων, καθώς οι περισσότερες των δράσεων είναι τυχαίες, μεμονωμένες και αποκομμένες από ένα γενικότερο στρατηγικό σχεδιασμό.

Εν κατακλείδι έχοντας ως άξονα την ανάπτυξη στρατηγικών city branding η πόλη της Καστοριάς έχει τη δυνατότητα να αποτελέσει ένα κέντρο όπου θα συνδυάζονται ο φυσιολατρικός, ο πολιτιστικός, ο αθλητικός και γαστρονομικός τουρισμός. Κρίνεται ως εκ τούτου ως βασική η αναγκαιότητα για τη πόλη της Καστοριάς, ο σχεδιασμός και η ανάπτυξη συγκεκριμένων στρατηγικών με στόχο τη διαμόρφωση μίας ισχυρής πολιτισμικής ταυτότητας

εστιάζοντας στο συνδυασμό μεταξύ των δίπολων, 'τουρισμού-πολιτισμού' και της 'βιομηχανικής-βιοτεχνικής' παραδοσιακής της ταυτότητας. Τα αποτελέσματα μίας επιτυχημένης στρατηγικής city branding θα αποτελέσουν η κοινωνική και οικονομική ανάπτυξη η οποία με την ενεργή συμμετοχή των Καστοριανών πολιτών θα λειτουργεί στην κατεύθυνση της βελτίωσης της ποιότητας ζωής και της αειφορίας της πόλης τους.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ- ΠΗΓΕΣ

- 1) “Marketing και Branding Τόπου : Η Διεθνής Εμπειρία και η Ελληνική Πραγματικότητα» , Αλέξιος Δέφνερ, Νικόλας Καραχάλης, 2012 Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Θεσσαλίας.
- 2) “Place Branding through Phases of the Image, Balancing Image and Substance”, Staci M. Zavattaro, 2014, Palgrave Macmillan.
- 3) “Πρακτικά 1ου συνεδρίου γούνας , Καστορία 29 μαιου-1ιουνιου 1998”, Κέντρο Ελληνικής Γούνας.
- 4) Τα Καράβια της Καστοριάς, Τσολάκης Γρ. Πάνος, University Studio Press
- 5) Η πόλη της Καστοριάς τη Βυζαντινή και Μεταβυζαντινή εποχή (12^{ος} -16^{ος} αι.) Ιστορία-τέχνη-επιγραφές, Δρακοπούλου Ευγενία, 1997, Αθήνα
- 6) Επιχειρησιακό Πρόγραμμα –Σχέδιο Στρατηγικού Σχεδιασμού Δήμου Καστοριάς 2015-2019, Απρίλιος 2016.
- 7) Δήμος Καστοριάς, 2012, “Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Δήμου Καστοριάς: Στρατηγικός Σχεδιασμός 2012 – 2014”, Καστοριά
- 8) Σχέδιο Διαχείρισης για την Περιοχή Προστασίας της Φύσης της Λίμνης Καστοριάς, Περιφέρεια Δυτικής Μακεδονίας Γενική Διεύθυνση Αναπτυξιακού Προγραμματισμού, Περιβάλλοντος και Υποδομών Διεύθυνση Τεχνικών Έργων ΠΕ Καστοριάς, Οκτώβριος 2015, Καστοριά
- 9) Γ.Χ Χουρμουζιάδη «Μακεδονία-Θράκη: Τα αρχαιολογικά ευρήματα αφηγούνται την ιστορία τους», 23 Ιουλίου 1995.
- 10) Β. Δημητριάδης «Η Κεντρική και Μακεδονία κατά τον Εβλιγιά Τσελεμπή», Ε.Μ.Σ 39 (1973), (σελ. 163-171).
- 11) Ν. Μουτσόπουλου, « Εκκλησίες της Καστοριάς, 9ος -11ος αιώνας», Θεσσαλονίκη, 1992
- 12) https://el.wikipedia.org/wiki/Μουσείο_Μακεδονικού_Αγώνα_Καστοριάς
- 13) Κέντρο Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης Καστοριάς, “Η πανίδα της λίμνης Καστοριάς”, ανάκτηση στις 27 – 10 – 2015 από: <http://kpe-astor.kas.sch.gr/site%20lake/fauna/birds.htm>
- 14) Κέντρο Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης Καστοριάς, “Η χλωρίδα της λίμνης Καστοριάς”, ανάκτηση στις 27 – 10 – 2015 από: <http://kpe-astor.kas.sch.gr/site%20lake/flora/plants.htm>
- 15) https://el.wikipedia.org/wiki/Λαογραφικό_Μουσείο_Καστοριάς
- 16) (Market Study Ελληνικού Τουρισμού 1999 ,PRC-MRB & THR 2007, McKinsey 2010, BCS 2013).
- 17) <http://smartculture-webgis.eu>
- 18) www.wikipedia.org/wiki/Καστοριά
- 19) <http://www.citybranding.gr>
- 20) <http://www.pepdym.gr>
- 21) www.kastoriacity.gr
- 22) Εμπορικό Επιμελητήριο Καστοριάς
- 23) Διεύθυνση Τεχνικών Υπηρεσιών Δήμου Καστοριάς.